

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Pešec

Iskcon v mednarodnih odnosih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Pešec

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Iskcon v mednarodnih odnosih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Iskcon v mednarodnih odnosih

Iskcon na mnogo različnih načinov vpliva na mednarodne odnose in na podobo sveta. Njegov ustanovitelj Šrila Prabhupada, prejšnji veliki učitelji vajšnavizma in duhovni učitelji, ki danes po svetu širijo zavest Krišne v okviru Iskcon-a, ljudem po svetu prispevajo ogromno količine milosti, duhovnega znanja, starodavne vedske zapuščine modrosti in z lastnim primerom učijo naravne – božje zakonitosti, večno dolžnost vseh živih bitij, ljubezen do vseh živih bitij ter delovanje v skladu s svetimi spisi. Iskcon pojasnjuje delovanje, težave, rešitve in smisel materialnega sveta. Iskcon je filozofsko, znanstveno in religijsko gibanje z izjemno filozofsko osnovo preprostega življenja in visokega razmišljanja, čistoče, usmiljenja, tolerance, strogosti, ponižnosti in odpuščanja; marsikomu v kapitalističnem svetu varanih in prevaranih takšna učenja preprosto niso všeč, saj ljudi uči naprednega razmišljanja, inteligentnega delovanja, služenja Vsevišnji Božanski Osebnosti na razne načine in prehod od grobega potrošniškega materializma, polnega sebičnih interesov in čutnega uživanja, k duhovnosti ter vračanje k življenju na vasi in delu na zemlji. Iskcon ima člane, templje in druge centre na vseh kontinentih, številni člani Iskcon-a zasedajo zelo ugledne položaje v družbi. Iskcon sodeluje s številnimi drugimi religijskimi gibanji, mednarodnimi institucijami; v akademskih krogih uživa velik ugled, izmed vseh svetovnih religijskih gibanj se najhitreje širi.

Ključne besede: religija, nova religijska gibanja, mednarodni odnosi, Hare Krišna.

Iskcon in international relations

Iskcon is influencing international relations and world outlook in many different ways. Its founder acarya Srila Prabhupada, former vaishnava acaryas and spiritual teachers, who propagate Krishna conscience worldwide offer people throughout all the world enormous amounts of mercy, spiritual knowledge, antique vedic legacy of wisdom and teach natural – divine principles, eternal duty of all living beings, love to all living beings and acting in accordance with holy scriptures. Iskcon is explaining functioning, problems, solutions and the purpose of material world. Iskcon is philosophical, scientific and religious movement with extraordinary philosophical foundation of simple living, high thinking, cleanliness, mercy, tolerance, austerity, humility and forgiveness; many in capitalistic world of cheaters and the cheated simply do not like these teachings, which instruct people with advanced thinking, intelligent functioning, serving the Supreme Personality of Godhead in many ways and transition from grave consumptive materialism, full of selfish interests and sense enjoyment to spirituality and returning back to living in small villages and working on land. Iskcon has members, temples and other centres on all continents, many Iskcon members are functioning on very respectable ranks in society. Iskcon is cooperating with many other religious movements, international organizations; it enjoys high reputation in academic circles, its spreading is the fastest among all world religions.

Key words: religion, new religious movements, international relations, Hare Krishna.

Kazalo

1	UVOD	6
2	RELIGIJA	10
2.1	FUNKCIJE RELIGIJE.....	13
2.1.1	INTEGRACIJSKA – POVEZOVALNA FUNKCIJA	13
2.1.2	SOCIALNO-KONTROLNA FUNKCIJA	14
2.1.3	KOMPENZACIJSKA FUNKCIJA	15
2.2	NOVA RELIGIJSKA GIBANJA (NRG).....	16
2.3	ZNANOST O MEDNARODNIH ODNOSIH IN RELIGIJA	19
2.3.1	REALIZEM.....	22
2.3.2	INSTITUCIONALIZEM.....	25
2.3.3	LIBERALIZEM	28
2.4	SUBJEKTI MEDNARODNIH ODNOSOV	30
3	VAJŠNAVIZEM.....	34
3.1	GAUDIJSKI VAJŠNAVIZEM – ČAJTANJA VAJŠNAVIZEM.....	38
3.2	ŠRI ČAJTANJA MAHAPRABHU	41
3.3	NJEGOVA BOŽANSKA MILOST A. C. BHAKTIVEDANTA SWAMI PRABHUPADA	43
3.4	MEDNARODNA SKUPNOST ZA ZAVEST KRIŠNE (ISKCON).....	48
3.4.1	GOVERNING BODY COMMISSION (GBC).....	54
3.4.2	MINISTRSTVA ISKCON	56
3.4.3	ODBORI ISKCON	58
3.4.4	ISKCONRESOLVE	58
3.4.5	ISKCON IN IZOBRAŽEVANJE.....	59
3.5	ISKCON-OVA MEDNARODNA HUMANITARNA DEJAVNOST	62
3.5.1	FOOD FOR LIFE GLOBAL (FFLG)	63
3.5.2	ISKCON FOOD RELIEF FOUNDATION (IFRF)	64
3.5.3	FUNDACIJA AKSHYA PATRA	65
3.6	ISKCON IN ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV (OZN)	66
3.7	POBUDA ZDRUŽENE RELIGIJE – UNITED RELIGIONS INITIATIVE (URI)	74
3.8	PARLAMENT SVETOVNIH RELIGIJ (PSR).....	75
4	ISKCON IN ODNOS DO DRUGIH RELIGIJ	77

4.1	ISKCON V ODNOSU DO DRUGIH Z VERO V BOGA	78
4.2	ISKCON-OVA KOMISIJA ZA ODOSE Z DRUGIMI RELIGIJAMI	81
4.3	SODELOVANJE S KRISTJANI.....	82
4.4	SODELOVANJE Z MUSLIMANI	88
4.5	SODELOVANJE Z JUDI	89
4.6	SODELOVANJE S HINDUJCI	91
4.7	SODELOVANJE Z BUDISTI.....	93
5	ISKCON IN EVROPSKA UNIJA (EU).....	96
5.1	ISKCON V VELIKI BRITANII (VB).....	98
5.2	ISKCON V NEMČII.....	100
5.3	ISKCON V KAZAKSTANU	101
5.4	ISKCON V RUSII.....	102
5.5	ISKCON V SLOVENII.....	103
6	SKLEP.....	107
7	LITERATURA.....	111
	PRILOGA A: Intervju z Urošem Lebarjem, predstavnikom za komunikacije Mednarodne skupnosti za zavest Krišne v Sloveniji	111

1 UVOD

Vsako živo bitje se rodi, nekaj časa obstaja, se postara in umre. Redki so, ki se vprašajo, kakšen je smisel življenja. Kdo se skriva za tem fenomenom, ki omogoča takšno sistematično delovanje vsega vesolja, kateremu radi rečemo (mati) narava? Če je mati narava, kdo je potemtakem oče? Kdo je ustvaril sonce, letne čase, vse organizme od najpreprostejšega pa do še najbolj popolnega – človeka? Kdo je »napeljak« najpopolnejši vodovod na svetu; tak, ki se vseskozi sam obnavlja, in nam omogoča nenehno obnavljanje vode, četudi jo že resnično zlobni ljudje bolno zastrupljamo z raznimi pripravki za zatiranje vseh vrst škodljivcev, ne spoznamo pa, da smo največji škodljivci naravi in drugim živim bitjem dejansko mi sami. Kdo je ustvaril semena in njihovo neverjetno sposobnost, da iz malega kalčka zraste bogata rastlina s plodovi, ogromno drevo? Če smo zemljani bratje in sestre, kdo je tedaj oče in mati? Zavaljo svečanih pojedin in lenega posedanja po piknikih pokoljemo milijarde živali, četudi je človeku namenjena izključno rastlinska prehrana. Posamezniki in podjetja so iz slehernega področja življenja naredili pravi umazani posel; vladajo nam prevaranti, ljudje pa smo napačno vodeni in prevarani od malih korakov, ko (vnovič) pridemo na ta čudovit, a nenavaden svet. Prišli smo tako daleč, da je govora o nujnem zmanjšanju svetovnega prebivalstva, saj naj ne bi bilo dovolj hrane; dejstvo je, da če ves svet znova postane vegetarijanski in začne zemljo uporabljati za lastne prehrabene namene in ne namene pitanja in klanja živali, bo hrane več kot v izobilju.

Bhakti Tirtha Swami pravi takole:

Brez razumevanja naših duhovnih korenin se vse bolj zanašamo na nestabilno, iluzorno obliko izpopolnitve, kot so denar, prestiž, prepoznavnost, občudovanje, slava, svet pa postaja vse bolj bipolaren; na eni strani imamo tiste, ki poizvedujejo o duhovnem, spiritualnem, nagnjene k višjim stanjem zavesti, na drugi strani pa imamo grobe materialiste, nekatere z zlo, že skoraj demonsko naravo. Velika zmota modernega človeka je, da se zaradi minljivih stvari odpove večnim. Na drugi strani pa tisti, ki občutke nepopolnosti usmerjajo v iskanje globljega razumevanja človeškega življenja in odnosa z Bogom, odkrivajo visoke realizacije, spoznanja in moč (Tirtha Swami 2000; 11).

Mednarodna skupnost za zavest Krišne (ISKCON) je kulturno in znanstveno gibanje, katerega ljudje radi uvrščajo med verske sekte, dejstvo pa je, da se način življenja članov ISKCON-a in ostalih vajšnav, med katere spada ISKCON, v marsičem razlikuje od vsakdanjika ostalih zemljanov. Pripadniki gibanja Hare Krišna spadajo interno in eksterno med najčistejše ljudi, krasi jih vera v Stvarnika, visoka filozofska izobraženost, držijo se mota »visoko razmišljanje, preprosto življenje«, gojijo toleranco in usmiljenje do vseh živih bitij ter zahvalnost Bogu, staršem, prijateljem in celo sovražnikom.

Kot vernika in hkrati študenta politologije, smer mednarodni odnosi, me izhodiščno zanima, kakšna sta položaj in vloga ISKCON-a v mednarodni skupnosti ter kaj nam lahko o njem pove znanost o mednarodnih odnosih. Zato bom gibanje ISKCON kot 'objekt' proučevanja umestil znotraj teoretičnega osmišljanja in empiričnega proučevanja mednarodnih odnosov. Izbrano temo bom obravnaval, ker ISKCON na mnogo načinov vpliva na mednarodne odnose. Četudi njegov vpliv medijsko ni tako viden in prepoznaven, v marsičem spremeni življenja posameznikov in skupin, ki z njim pridejo kakorkoli v stik. ISKCON niti v Evropski uniji (EU) niti v Organizaciji združenih narodov (OZN) nima institucionalnega statusa religijskega gibanja, velja le za duhovno, spiritualno gibanje. Prav tako ISKCON še ni zaprosil za status priznane nevladne organizacije pri OZN, saj je bil v letih po ustanovitvi pa vse do danes bolj orientiran na notranje delovanje, časi za politično udejstvovanje pa so po telefonskem pogovoru z Mahaprabhujem daso, enim od rednih predstavnikov ISKCON-a na medreligijskih konferencah, vse bližje.

ISKCON bom predstavil predvsem institucionalno in organizacijsko, opisal in analiziral pa bom delovanje ISKCON-a na področju mednarodnega udejstvovanja v okviru medreligijskega povezovanja, nevladnega delovanja, sodelovanja z mednarodnimi organizacijami in na področju njegove humanitarne dejavnosti. Nekonvencionalna filozofija gibanja je eden izmed posrednih vzrokov, da niso sprejeti v OZN kot nevladna organizacija; Šrila Prabhupada je imel o OZN zelo slabo mnenje, katerega je filozofsko dobro argumentiral, ter bil tako močna karizmatična avtoriteta, katero je OZN raje držal daleč stran od sebe. Danes ISKCON vse aktivneje deluje tudi na mednarodnem področju, tako prek izdajanja literature, lastnih izobraževalnih ustanov, močne mednarodne mreže inštitutov, templjev in drugih centrov, vegetarijanskih restavracij ter

humanitarnih organizacij, kot prek intenzivnega medreligijskega povezovanja, saj sodeluje s prav vsemi največjimi svetovnimi religijami.

Ključna omejitev pričujočega diplomskega dela je seveda v tem, da sem sam pripadnik ISKCON-a. Obenem tudi delovanja ISKCON-a v mednarodnih odnosih nisem predstavil celovito, saj sta tako dostop do informacij kot obseg naloge omejena, nepopoln in pogojen pa sem tudi sam in moje znanje. Nalogo mi še otežuje dejstvo, da je ISKCON gibanje, ki ima zahvaljujoč nasledstvu duhovnih učiteljev, ki sega vse do Krišne, od vseh verskih institucij najbolj dodelano filozofijo, zato bom ob glavnem cilju – umeščanju ISKCON-a v mednarodne odnose – poskušal podati nekaj nastavkov za razumevanje pogleda ISKCON-a na mednarodno stvarnost.

Cilj naloge je ISKCON predstaviti kot pomemben nevladni dejavnik mednarodnih odnosov na izobraževalnem, filozofskem, kulturnem in religijskem področju ter pokrepiti mnenje, da je religija pomemben dejavnik mednarodnih odnosov. Prikazal bom, da ISKCON ne spada med nova religijska gibanja (NRG). ISKCON ni zgolj religijsko gibanje, marveč bolj znanstveno – kulturno gibanje. ISKCON svojim članom za razliko od ostalih religijskih gibanj ponuja celovito, zaokroženo znanost o življenju.

Metodološko se bom opiral na interpretacijo in analizo primarnih in sekundarnih virov s področja mednarodnih odnosov, sociologije religije ter samih del, ki jih publicira ISKCON. Prav tako bom znotraj ISKCON-a opravil nestrukturirane intervjuje s tistimi, ki so za Republiko Slovenijo in v globalnem merilu odgovorni za mednarodne odnose ISKCON-a. Končno bom uporabil tudi metodo opazovanje z lastno udeležbo.

Struktura besedila bo prilagojena tako naslovu kot izhodiščnemu vprašanju diplomskega dela. Najprej bom v drugem poglavju, uporabljajoč literaturo iz sociologije religije, opredelil funkcije religije in nova religiozna bivanja. Temu umeščanju ISKCON-a znotraj sociologije religije bo sledilo njegovo umeščanje v znanost o mednarodnih odnosih, kjer me bodo zanimale zlasti teorije mednarodnih odnosov (njihova sposobnost upoštevanja religije) ter subjekti mednarodnih odnosov, kamor lahko uvrstimo tudi ISKCON. Tretje poglavje bo namenjeno vajšnavizmu: po zgodovinski idejni predstavitvi bom analiziral institucionalno strukturo ISKCON-a ter njegovo mednarodno dejavnost, s posebnim poudarkom na mednarodno humanitarno delovanje. V četrtem poglavju bom obravnaval odnos ISKCON-a do drugih religij in

medreligioznega dialoga. V petem pa položaj ISKCON-a znotraj Evropske unije ter nekaterih evropskih držav (vključno s Slovenijo). Končno bom v sklepu poskušal zaokrožiti odgovor na izhodiščno zastavljeno vprašanje.

2 RELIGIJA

»Religija velja za duhovni proces, prek katerega se naše duše znova povežejo z Vsevišnjim Gospodom z dolžnostjo večnega služenja Gospodu, kar je primerna funkcija in naloga vsake posamezne duše. Religija pomeni znova vzpostaviti naš odnos z Gospodom« (Goswami Maharaj 2013).

Religija je v preteklosti predstavljala, še zmeraj predstavlja in nikoli ne bo nehala predstavljati pomembnega mobilizirajočega dejavnika širše družbe. Ustanovitelj ISKCON-a, Šrila Prabhupada, religijo jasno in temeljito definira takole:

Religija je v slovarjih definirana kot vera. Vera ... vaša vera je lahko takšna, moja drugačna, to ni religija. Vedski spisi religijo definirajo kot »zakone, dane s strani Boga«. To je religija. Dharmam tu saksad bhagavat-pranitam (Prabhupada 1995; 6.3.19). Tako, kot zakon predstavlja ukaze, dane s strani države, podobno religija predstavlja ukaze, dane s strani Boga ... Krišna pravi: »Opusti vse vrste religije in se mi predaj« (Prabhupada 1998; 18.66). »Religija ne more biti ustvarjena s strani človeka ... Religija predstavlja edinole Božji zakon. Osnovno načelo religije je resnicoljubje, končni cilj vseh religij pa je zadovoljiti Gospoda, kar se imenuje predano služenje (Prabhupada 1970b).

ISKCON in vajšnavizem, kamor spada ISKCON, mnogi uvrščajo med hinduizem. Med hinduizem ISKCON uvrščajo zaradi mnogih vzporednic; ustanovitelj izvira iz Indije, vajšnavska filozofija prav tako izvira iz Indije. ISKCON uči tudi o širokem spektru polbogov oz. Božjih slug, upraviteljev naravnih procesov, ki so že pregovorno povezani s hinduizmom. *Vede*, hindujski sveti spisi, učijo, da obstaja kar 33 milijonov polbogov (Pandit Dasa 2012). Tradicija *bhakti*, predanega služenja Bogu, pojasni vlogo in razlago te dokaj zapletene teologije milijonov bogov; v obsežnih Vedah so vsebine o Bogu, univerzumu, času, živih bitjih in karmi jasno razložene.

ISKCON spada in deluje v okviru hinduizma, četudi se filozofija ISKCON-a v marsičem razlikuje od hinduizma. Tudi hinduizem se, kot ostale religije, nekoliko spreminja skozi čas. Tradicionalni hinduizem sprejema kastni sistem. Prehodi med

kastami so izjemno težavni, praktično skoraj nemogoči; ISKCON se od hinduizma razlikuje po tem, da je monotističen, zavrača kastni sistem, pojasnjuje *sanatana dharmo*¹ in uči *bhakti jogo*². »Moderni hinduizem ni vse, kar predstavlja konglomerat južnoazijskih religij, je selektivna revizija preteklosti z novimi dodatki zavoljo sposobnosti razvoja v današnjem globalnem socialnem kontekstu. Ne gre zgolj za nadaljevanje »religije«, ki je dejansko zgodovinsko obstajala v vedskih časih in še prej« (Beyer 1998, 11).

Vernon je opredelil religijo takole:

Religija je del kulture, ki je sestavljena iz skupnega verovanja in običajev, ki ne samo da identificirajo nadnaravno in sveto ter človekov odnos do njiju, temveč tudi povezujejo (nadaravno in sveto) z dejanskim svetom na tak način, da skupino oskrbujejo z moralnimi definicijami o tem, kaj je dobro (kar je v soglasju z nadnaravnim in odobreno od nadnaravnega), in kar je slabo (kar ni v soglasju z nadnaravnim oz. nasprotuje nadnaravnemu) (Lavrenčič 2008, 16).

Welte pravi, da »je religija tista oblika človekovega življenja, v kateri človek ve, da je opredeljen z veličino, ki se imenuje Bog oz. Božanstvo. Človek torej ve, da je opredeljen (določen) v odnosu do nečesa, kar je drugačno, večje, bolj izvorno od njega samega. Če je religija oblika človeškega življenja, potem je to življenje utemeljeno z nadčloveškim, božanskim, svetim« (Lavrenčič 2008, 16).

Pavičević opredeljuje religijo kot »organizirano celoto verovanj, občutenj, simbolov, kulturnega delovanja in moralnih predpisov navezanih na idejo oz. predstavo o nadnaravnem« (Lavrenčič 2008, 16). Samuel Huntington, avtor dela *Trk civilizacij*,

¹ Večna dolžnost živih bitij, služenje Vsevišnji Božanski Osebnosti.

² Proces *bhakti joge* je zelo naraven in tudi če mu oseba posveti samo malo svoje pozornosti, je rezultat zagotovljen. *Bhakti joga* je sestavljena iz poslušanja in recitiranja duhovnih tem ter svetih imen Gospoda in Njegovih čistih slug. Gospodu posvetimo plodove svojega delovanja in delujemo za dobrobit vseh živih bitij. Z duhovnim delovanjem živo bitje razvija višji okus in s tem doseže veliko večjo srečo, kot bi jo lahko zgolj z materialnimi aktivnostmi. Študij duhovnih tem odstranjuje neznanje, hkrati pa razvija našo pravo duhovno zavest. Ko živo bitje razvije svojo prvotno zavest, je polno znanja, blaženosti in večnosti. Veliko duhovnih organizacij oznanja *bhakti jogo* z razumevanjem, da je Vsevišnja Božanska Osebnost le produkt materialne energije, kar je filozofija „majavade“ oz. impersonalizma. Zato je potrebno *bhakti jogo* izvajati na podlagi navodil čistega Gospodovega služabnika, ki se prenašajo v štirih verodostojnih nasledstvih učiteljev. *Bhagavad gita* ima nešteto izdaj, vendar je velikokrat resnični pomen prikrit zaradi materialnih nečistoč osebe, ki jo poskuša predstaviti. Vsevišnjega Gospoda lahko razumemo samo, če poskušamo razumeti Njegove besede takšne, kakršne so. Skupnost za zavest Krišne predstavlja verodostojno povezavo z izvornim naukom in podaja to vzvišeno znanje na praktičen in današnjemu življenju primeren način (Skupnost za zavest Krišne 2008c).

religijo označi kot »posebni pojav identitet na stopnjah med individualnim in transnacionalnim« (Huntington v Fox in Sandler 2004, 2).

Religija je po njegovo:

- sila, ki vpliva na ljudski pogled na svet,
- vidik identitete,
- vir legitimnosti,
- sistem vrednot, povezanih s formalnimi političnimi in ekonomskimi institucijami, ki svoje mesto zavzema ne glede na to, ali jih akademski svet sprejema ali ne (Huntington v Fox in Sandler 2004, 2).

Huntington v svojih delih omenja, da bodo različne civilizacije oz. kulture v dobršnji meri oblikovale svetovno podobo. Njegove napovedi se že uresničujejo, saj prihajaja do vnovične polarizacije sveta. V času hladne vojne se je svet delil na kapitalističnega in komunističnega, v zadnjih pa se začena delitev na zahodni krščanski svet in fundamentalistični muslimanski svet. Težko pa bi se v popolnosti strinjal s prikazom navidezne polarizacije v medijih, prej bi rekel, da se religija izkorišča za doseganje političnih ciljev, kar je v svojih delih lepo napovedal Juergensmeyer. Ne morem se strinjati niti s Huntingtonovo polarizacijo na muslimanski in krščanski svet, prej bo veljalo, da se svet bolj kot kdajkoli v moderni zgodovini deli na eni strani na ljudi, ki verujejo v višjo silo, Boga, in na nevernike. V tem kontekstu težko govorimo o polarizaciji, saj je pravih etičnih ljudi, ki se držijo navodil svetih oseb, samo še za ščepec. Veliko večino svetovne populacije žal predstavljamo plenilci, ki v veliki meri mislimo zgolj še nase in na svoje bližnje, do vseh ostalih, vključujoč Boga, pa smo nenaklonjeni in sovražni.

Mnogi so mnenja, da religija izgublja pomen, da je globoko marginalizirana, s čimer pa se ne morem strinjati. »Religija ni izginila; namesto tega postaja še bolj vidna; Iranska revolucija leta 1979, vzpon evangeličanskih pravic kot politične sile v ZDA, vloga katoliške Cerkve v demokratični tranziciji v Vzhodni Evropi in rast gibanja Pentecostal v Latinski Ameriki in končno 11. september ter pojav militantnega islamizma je le nekaj primerov« (Petersen 2010). Religija v smislu družbenega življenja izgublja kredibilnost, religija danes velja bolj za nedeljsko rutinsko nujno potrebo in za razlog za družbeno identifikacijo in mobilizacijo, božjih zapovedi pa

ljudje predvsem v večjih mestih ne spoštujejo več. Star pregovor pravi, da je Bog ustvaril vasi, človek pa mesta.

2.1 FUNKCIJE RELIGIJE

»Religija vpliva na delovanje družbe na dva načina: posredno s svojim vplivom na ravnanje posameznika, ker lahko zadovoljuje človekovo potrebo po osmišljenju življenja, potrebo po varnosti v skupnosti ... neposredno pa s svojim vplivom na delovanje celotne družbe« (Lavrenčič 2008, 21).

ISKCON članom nudi celovito oskrbo in podporo na vseh življenjskih področjih. Izkaže se kot institucija, ki svojo nalogo dobro opravlja; člani ISKCON-a imajo največ pritožb zgolj na to, da članom gibanja ni omogočeno delati za institucije znotraj ISKCON-a, ki še ni tako institucionalno razvit in temelji na prostovoljstvu. Življenje posamezniki osmislijo prek družbe naprednih vajšnav, ki so izkusili življenje tako ali drugače; varnost v skupnosti čutijo prek pripadnosti Skupnosti za zavest Krišne, najvišjo varnost pa člani dobivajo tekom staža in udejstvovanja v ISKCON-u, ko spoznajo učenja Krišne, da so duše – večni delci Boga, ki jih ni mogoče ne zmočiti, ne zažgati, niti posušiti. Krišna pa po besedah *bhakt* in učenju Bhagavad gite, kakršna je, svoje *bhakte* varuje bolje, kot jih lahko varujejo vse združene tajne in uradne policije ter varnostne službe vsega sveta, saj se vse odvija pod njegovim nadzorom.

Religija omogoča duševni mir, socializacijo, učenje pravih vrlin, družbene solidarnosti, ljudi vodi od živalskega vedenja k človeškemu, močno vpliva na politiko in gospodarstvo ter osmišlja življenje in krepi samozavest. Sociologija religije govori o družbenih funkcijah religije, ki jih v nadaljevanju navezujem na odnos ISKCON-a do njih.

2.1.1 INTEGRACIJSKA – POVEZOVALNA FUNKCIJA

Religija nosi pomembno vlogo povezovanja ljudi, posebej v velikih milijonskih mestih so ljudje ironično daleč najbolj osamljeni in imajo občutek, da nekako ne sodijo v ta divji svet. Ljudje smo družbena bitja, sami ne moremo preživeti. »Religija naj bi takšno vlogo opravljala, ker ima enoten sistem vrednot in enoten pogled na delovanje družbe, s čimer lahko poveže različne socialne skupine in kategorije v globalni družbi. Religija

ima povezovalno funkcijo na ravni manjših družbenih skupin in v izrazito tradicionalnih družbah« (Lavrenčič 2008, 21).

Mnoge najstarejše družbene skupine so se iz sprva malih družin, primitivnih totemskih skupin, malih kultov in sekt razvile v velike enote skupne veroizpovedi, razširjene po vsem svetu. Skupne vrednote, prakse in cilji so načela, brez katerih družba ne more obstajati. Kjer tak sistem enotnih običajev obstaja, omogoča družbi, da deluje kot dobro delujoč sistem.

»Durkheim pravi, da religija nikdar ne pomeni zgolj prepričanj, vsebuje namreč tudi redne skupne obrede in ceremonije, ki razvijajo in krepijo moč skupinske solidarnosti« (Cliffs notes 2013). Po Durkheimu religija pripomore tudi k zdravju in nadaljevanju obstoja družbe. Temu pripomorejo prav plemenita etična pravila, ki jih v osnovi vsebujejo vsi sveti spisi. »Durkheim je napovedal zmanjšanje vpliva religije ob modernizaciji družbe. Verjel je, da bo znanstveno razmišljanje sčasoma nadomestilo religioznost, ljudje bodo ritualom in ceremonijam posvečali zgolj minimalno pozornost. Koncept »Boga« bo na robu izumrtja. Prišlo bo do pojava *civilne religije*, kjer bodo meščanska, državljanska slavlja in parade ter patriotizem nadomestila delo cerkve. Če bodo tradicionalna verstva še obstajala, bo to zgolj za ohranitev družbene kohezije in reda« (Cliffs notes 2013). Durkheim je vizionarsko predvidel tok bližnje prihodnosti.

Člani ISKCON-a so nadpovprečno izobraženi in sposobni posamezniki, kateri drug drugemu nudijo nesebično pomoč vseh oblik. Templji so stičišča, kjer se srečujejo posamezniki in družine z vsega sveta; templji redno gostijo potujoče menihe, družine in avanturiste, ki iščejo smisel življenja, ter so tako prava zakladnica znanja in resnična mesta v malem. V teh centrih potekajo vsakodnevna in tedenska srečanja, kjer so člani deležni duhovne in druge preskrbe na najvišji ravni. Mnogo vajšnav prebiva na samoupravnih skupnostnih posestih, kjer so tesno povezani v samoupravno skupnost. Zanimivo pri srečanjih na svetih mestih, kot so templji, je to, da so srečanja in doživetja na takih lokacijah vedno nepozabna, včasih se človeku zazdi, da je le lutka nekoga, ki svoje delo vodenja in univerzalnega mentorstva perfektno obvlada.

2.1.2 SOCIALNO-KONTROLNA FUNKCIJA

Religija izvaja tudi funkcijo socialne kontrole posameznikov, saj imajo prav vse svetovne religije v veliki meri zelo profano etično ozadje svetih spisov, čemur pa ljudje

vse težje sledimo, saj so današnje razmere v svetu res težke, svet pa je le zunanja manifestacija notranje degradacije posameznikov. »Ta funkcija religije je tesno povezana z integracijsko funkcijo. V primeru da imajo temeljne družbene vrednote in moralne norme svoj izvor v verski tradiciji in doktrini, je socialna kontrola s strani religije zelo močna. Izrazito močan dejavnik socialne kontrole so institucionalno visoko razvite religije, kot sta krščanstvo in islam« (Lavrenčič 2008, 21).

ISKCON te funkcije nad svojimi pripadniki izvaja nekoliko drugače. Ker člani veljajo za zelo čiste tako navzven kot navznoter, zelo hitro vzpostavijo svoj odnos z Bogom, Krišno, ter s tem ugotovijo, da so ves čas nadzirani tako od znotraj, prek nadduše, ki je pristna v srcih vseh živih bitij, kot od zunaj, s strani Boga. Religija v tem smislu predstavlja bolj dejavnik samonadzora kot pa družbenega nadzora. Največja vzroka prekritosti z iluzijo sta jedenje mesa in intoksikacija. ISKCON sociokontrolno funkcijo izvaja prek duhovnih učiteljev z namenom prečiščenja zavesti posameznika na tak način, da spoznamo, da se moramo prečistiti in prenehati ubijati ter kršiti naravne ali Božje zakone, ki so lepo podani v svetih spisih svetovnih religij. Mnogi spisi so bili žal podvrženi cenzuri zavoljo družbenega nadzora in izkoriščanja posameznikov s strani držav, elit in političnih sistemov.

2.1.3 KOMPENZACIJSKA FUNKCIJA

»To funkcijo najbolj poudarja marksistična teorija, ki poudarja, da religija s predstavami o onostranskem življenju nudi dopolnilo in nadomestek za tostransko neenakost. Hkrati religija, po mnenju te teorije, opravlja tudi legitimacijsko funkcijo, saj je imela glavno vlogo pri opravičevanju fevdalnih razlik med ljudmi« (Lavrenčič 2008, 21). Marx pravi, da je religija opij za ljudstvo, kljub njegovemu odklonilnemu odnosu do religije pa ji je priznaval vlogo zatočišča, kamor se nesrečni zatečejo pred izkoriščanjem oblasti.

Bhagavad gita, kakršna je, in ostali vajšnavski spisi natančno opišejo delovanje zakonov karme, časa, reinkarnacije, živih bitij in odnosa z Bogom ter popolnoma pojasnijo vzroke tostranske neenakosti. Preprosto mora biti določen tehtni vzrok temu, da se nekdo rodi slep, gluha, tako ali drugače fizično ali mentalno prizadet, v slabih razmerah, v revni družini, nekdo pa fizično in mentalno na najvišjem nivoju, rojen v premožni, pobožni družini, kjer ima vse potrebno za spoznavanje sveta in samega sebe. Mnogo ljudi težko sprejema taka dejstva. Zahvalni moramo biti za to, kar smo, in za to, kar imamo.

»Kot skupen izraz za modernizacijo družbe s stališča religije se v sociologiji uveljavi pomen sekularizacije, ki v grobem označuje proces, v katerem religija izgublja svoj vpliv na različnih področjih družbenega življenja« (Giddens 1997, 465). Temu gre tudi pripisati vzrok za vse manjše razumevanje tega sveta, močno devolucijo človeške zavesti, bohotenje materializma in hedonizma ter vsesplošnega strahu in sovraštva, ki vladata na planetu.

Feuerbach je menil, da ljudje ne razumejo družbe, tako producirajo lastne kulturne norme, ki temeljijo na raznih entitetah, kot so bogovi, duhovi, angeli in demoni. Sodeč po Feuerbachu ljudje po tem, ko spoznajo, da so projecirali lastne vrednote v religijo, lahko te vrednote raje kot v onostranstvu dosežejo že v tostranstvu (Cliffs notes 2013). Feuerbach je lepo zadel smisel religije; kakršen nivo etičnih in moralnih prepričanj ter umskega stanja in razumevanja sveta bomo razvili na tem svetu, takšna bo naša naslednja destinacija. Vede učijo, da za pot na rajske ali peklenke planete ni treba nikamor potovati, saj lahko oboje intenzivno doživimo na tem planetu.

Prabhupada jasno nakaže, kako je treba voditi državo. V svojih komentarjih se večkrat sklicuje na Chanakya Pandita, katerega zahodni svet in tudi znanost o mednarodnih odnosih pozna pod imenom Kautilya (Benko 1997). Duhovni komunizem z Bogom v središču je edina oblika, ki omogoča mirno, učeno in blaženo stanje prebivalstva. Bhagavad gita in Šrimad Bhagavatam vsebujeta filozofske, politološke, sociološke, pedagoške in ostale dragocenosti, kateri pa se po svetu upirajo, ker zahtevata odgovornost, red in disciplino.

2.2 NOVA RELIGIJSKA GIBANJA (NRG)

Nepoznavalci, ki se ozirajo le na leto ustanovitve ISKCON-a, gibanje uvrščajo med NRG, kar pa načeloma ne drži. Resnica je, da je za znanstveno proučevanje NRG značilna odsotnost enotnega kriterija, kateri bi razmejil tradicionalne religije od novih gibanj. Avtorji gibanja kronološko uvrščajo glede na časovni okvir organiziranega (institucionaliziranega) pojava nekega gibanja na zahodu. Mnoga gibanja, katera strokovnjaki prištevajo med NRG, sebe ne dojemajo kot takšna.

»NRG imajo navadno tako apokaliptične perspektive kot karizmatične voditelje. Karizmatično vodstvo je s strani nekaterih strokovnjakov smatrano kot po naravi odvisno od okoliščin in nestanovitnega značaja. Apokalipticizem in karizmatično

vodstvo utegneta biti pomembna v odvajanju pripadnikov od konvencionalnih norm in sprejetih standardov« (Robbins 2001, 183). Kriterij karizmatičnega vodstva velja tudi za ISKCON, saj ga je ustanovil in vodil karizmatični Šrila Prabhupada; za razliko od mnogih drugih NRG pa je v središče filozofije postavil svete spise, sledenje regulativnih načel ter čaščenje Boga in ne samega sebe. Mnogi duhovni učitelji so s tem, ko so sebe oklicevali za inkarnacije Boga, delali veliko žalitev svetim spisom.

Tudi pripadniki obravnavanega NRG Mednarodne skupnosti za zavest Krišne svojo religijo uvrščajo med tradicionalne. Še več, šlo naj bi celo za najstarejšo religijo na svetu, ki izvira iz starodavne vedske tradicije. Svoje izvore pripadniki gibanja locirajo vsaj v srednji vek, v čas življenja reformatorja in ustanovitelja gaudijskega vajšnavizma Šri Čajtanje Mahaprabhuja oz. celo v čas 5000 let pred Kristusom, ko naj bi v svetem mestu Vrindavan v današnji severni Indiji v človeški podobi živel sam Krišna (Črnič 2005).

Kenneth Cracknell, znani krščanski teolog, pravi takole: »Ob prvem obisku Bhaktivedanta Manorja sem kmalu realiziral, da nimam opravka s t. i. NRG, marveč s starodavno obliko hindujske pobožne filozofije, bolj znane kot gaudijski vajšnavizem« (Cracknell 1996). Niti Cracknellov stavek pa ne moremo smatrati za popolnoma točen, saj ISKCON-a Prabhupada ne uvršča med hinduizem, res pa je, da je ISKCON sprejel hindujsko identiteto zavoljo lažjega širjenja zavesti Krišne. Njegovo moderno udejstvovanje na medreligijskih srečanjih v imenu hinduizma lahko smatramo kot nujno potrebni kompromis, kot nujno zlo v želji širjenja vajšnavske pobožne filozofije.

Znanstveno proučevanje NRG ima korenine v začetku 20. stoletja, saj se konec 19. stoletja v urbanih središčih zahoda pojavi vrsta novih religijskih skupin³, v 20-ih in 30-ih letih 20. stoletja pojav npr. Jehovovih prič. Ob sociološkem, antropološkem in psihološkem proučevanju teh »sekt« nastane niz prvih ne-teoloških znanstvenih razprav, kar po koncu 2. svetovne vojne privede do znanstvenega proučevanja religije. Mnogi duhovni učitelji z Vzhoda so imeli prost vstop v ZDA po Zakonu o priseljevanju iz leta 1965, s katerim so ZDA odprle svoja vrata mnogim z vsega sveta, med njimi tudi številnim duhovnim učiteljem, kot so Maherishi Mahesh Yogi, Bhagwan Shree Rajnesh,

³ Pojav npr. teozofov in mormonov. Mormoni, poimenovani po preroku Mormonu, so severnoameriška ločina, ki pričakuje ponovno Kristusovo rojstvo. Ločino leta 1830 ustanovi Joseph Smith (1805–1844) iz New Yorka. Največ mormonov živi v ZDA, predvsem v Salt Lake Cityju, najdemo pa jih tudi v Kanadi, Mehiki in nekaterih zahodnoevropskih državah, kamor v parih navadno pošljejo svoje misijonarje.

Swami Muktananda, mnogim učiteljem zena, sufijem in ostalim ... »Znanstveno proučevanje religije postane samostojno raziskovalno področje v 70-ih letih prejšnjega stoletja, saj od takrat dalje govorimo o sociologiji NRG kot poddisciplini znotraj sociologije religije« (Barker v Dolenc 2007, 22). Barkerjeva med NRG šteje tiste religijske skupine, ki ponujajo odgovore na vsaj nekatera temeljna vprašanja, s katerimi se običajno srečujejo tudi tradicionalne religije (npr. vprašanje obstoja Boga, smisla življenja ter posmrtnega življenja) in ne ponujajo le ozkih teoloških nazorov o obstoju in značilnosti nadnaravnih bitij (Barker v Dolenc 2007, 23).

Sodeč po zabeleženi definiciji ISKCON-a nikakor ne bi smeli šteti med NRG, saj ima med vsemi verstvi sveta najstarejše svete spise in daleč najbolj izdelano filozofijo z vseh vidikov, ki jih za kredibilne kriterije izpostavi Barkerjeva. Hare Krišna gibanje se med NRG šteje predvsem zaradi poznega institucionalnega začetka gibanja, kot idejno gibanje pa obstaja dlje od vseh ostalih svetovnih verstev. Tako verjamem, da je uvrščanja le-tega med NRG neustrezno.

Priznana avtoriteta v svetu sociologije religije, Đuro Šušnjić, pravi takole:

Če je v analizi koncept socialne strukture (države, naroda, družine) pogosto lociran pred konceptom religije (cerkve, sekt, kultov, mističnih izkušenj), lahko to razumemo kot metodološki princip ali usmerjenost raziskovalca: praviloma je religiozna oblika prepričanja, misli in vedenja skupine odvisna od njenega položaja v družbeni strukturi. Nekdo, ki proučuje religijo, s sociološkimi metodami postavi vse socialne kategorije pred religiozne, saj to sociološko opazovanje zahteva: metodološki determinizem. Kot prvo se ta oseba želi učiti o družbi (npr. o vrstah integracije, legitimacije, nadzora), šele nato pa o religiji: zato se področje imenuje sociologija religije in ne religiološka sociologija! S pomočjo tega postopka ne zanika, da se verska tradicija razvija samostojno. Raje kot to, poskuša proučiti ta razvoj v primerjavi z razvojem družbe, v kateri proučevana tradicija formira sestavni del raziskovalčeve kulture (Šušnjić 1998, 28).

O tem, ali gibanje Hare Krišna spada med NRG, Baird pravi takole:

ISKCON ni kult, niti ni NRG. Tega ni rekel le Harvey Cox, marveč tudi Larry Shinn, Thomas Hopkins, A. L. Basham in Shrivatsa Goswami, indijski vajšnava

z doktoratom iz indijske filozofije s hindujske univerze Banaras. Profesor Basham pravi, da je gibanje Hare Krišna definitivno religija, potrjevanje te trditve s strani drugih šolnikov lahko zgolj pripomore ISKCON-u, da postane prepoznan kot bona fide religija (Baird 1988, 7).

Poznavalci gibanja Hare Krišna torej ne uvrščajo med NRG, kamor potemtakem ne spada, četudi nekateri strokovnjaki pravijo drugače.

2.3 ZNANOST O MEDNARODNIH ODNOSIH IN RELIGIJA

Mednarodne odnose in religijo so tekom vse zgodovine povezovale mnoge vzporednice. Institucionalizirana religijska gibanja že od nekdanj tako ali drugače vplivajo na mednarodni red. V moderni zgodovini je Westfalski mir ta, ki prinaša prelomnice na področju mednarodnega prava; z njim je Sveti sedež (oz. papež) izgubil nadzor nad mnogimi ozemlji in suvereno pravico do vsiljevanja katoliške veroizpovedi vsem podanikom. Westfalski mir je države podpisnice zavezal k spoštovanju Augsburškega miru, ki da državam podpisnicam pravico, da same izberejo svojo vero. Pred zakonom so po novem enaki tako protestanti, kot katoliki, pogodba pa uradno prizna tudi kalviniste (Barro in McCleary 2006, 5).

Kot pravita Buzan in Little (2001), bi mednarodni odnosi morali presedlati iz medsebojno izključevalnih interpretacij (religije) k spojitvi perspektiv, ki dopolnjujejo druga drugo. Religija bi resnično morala biti obravnavana kot vsebina, ki vključuje ostale perspektive, pomanjkanje enotne definicije religije ne bi smelo motiti poznavalca mednarodnih odnosov, ki je pripravljen previdno definirati vidik religije, uporabljen v akademski raziskavi.

Nekateri učenjaki so celo izrazili potrebo po vzpostavitvi sfere, ki bi bila namenjena izključno proučevanju kompleksnega odnosa med teologijo in politiko, in govorijo o »mednarodni politični teologiji« (Kubalkova 2000). To predstavlja le še dokaz več, da religija v študiju mednarodnih politik in odnosov privlači vse več pozornosti.

Religija je sicer imela v zgodovini mednarodnih odnosov vedno velik pomen. Nekaj dokazov tega so primeri dinastije Chou (1122–221 pr. Kr), grških mestnih držav (800–322 pr. Kr) in Muslimanskih kalifatov in dinastij (610–1924) idr. Religija je bila in ostaja ključni dejavnik v zadevah, ki vladajo

mednarodnim odnosom, kot so varnost, humanitarizem, vmešavanje v notranje zadeve, človekove pravice, terorizem, vojna, mir in politično gibanje (Shuriye 2011, 12).

Mednarodni odnosi in religija so mnogo intenzivneje povezani, kot je videti na prvi pogled. Religija je že od začetkov modernega sveta v marsičem v odločilni meri oblikovala zunanjo in notranjo podobo kontinentov, posameznih držav in mest ter zavesti prebivalcev. Shuriye pravi, da tem bolj kot je vloga religije ignorirana, oslABLJENA ali zanemarjena v proučevanju svetovnih zadev, bolj se oddaljujemo od rešitve političnih problemov v svetu. Mednarodni odnosi so kot ključno področje proučevanja politične znanosti, neposredni produkt verskih vojn in posledičnih dogodkov (Shuriye 2011, 13). Zgodovina uči, da je vse do razsvetljenstva osnova politične legitimnosti v Evropi in pravica do vladanja slonela na plečih Cerkve, pooblaščen s strani Boga (Shuriye 2011, 14).

Kar nekako nedoumljivo in naivno je prepričanje, da religija in mednarodni odnosi nista povezana, kot trdijo mnogi realisti in številni ateistični poznavalci družbenih znanosti. »Ironično je, da so bili še vse do 80-ih let poznavalci družbenih ved enotni, da bo družba postala sekularna, kar bo vodilo k politični modernizaciji, religijska legitimizacija pa bo nadomeščena z demokracijo in njenimi institucijami« (Hadden 1987). Hadden ima v veliki meri prav, saj so se Boga zavestni ljudje umaknili iz politike, vanjo pa so se splazili ljudje z lastnimi interesi, katerim v interesu ni obče dobro, marveč zgolj in le stremljenje k uresničevanju sebičnih interesov čutnega zadovoljevanja brez božje note. Tako kot je religija oz. delovanje v imenu religije oblikovalo vso moderno, nam znano zgodovino, ne verjamem, da bo religija, versko prepričanje kar tako preprosto izgubilo težo v oblikovanju svetovne podobe. Verjamem pa, da se bo svet zelo polariziral; na eni strani (v manjšini) bodo Boga zavestni ljudje z božansko zavestjo, na drugi strani pa bo večinsko, »demonško« prebivalstvo delovalo vse bolj sebično, izkoriščevalsko, katero se bo Boga spomnilo le, ko jim bo pretila njegova zvesta spremljevalka smrt. V politiki bodo sčasoma ostali le slednji, saj bo za Boga zavestne, moralne, ponižne in iskrene politika postala javna klavnica. Ne smemo pa nikdar pozabiti, da prihaja do vojn zaradi velikega zanemarjanja religioznih in etičnih načel, tako se nič ne zgodi slučajno.

Popolna sekularizacija političnih institucij utegne imeti nepopravljive posledice za svetovno podobo. »Univerzalna izobrazba in pismenost bi umaknila monopol religije na znanje in dovolila posameznikom do formulacije lastnih interpretacij verskih spisov« (Fox 2006). Sveti spisi so napačno interpretirani že s strani Vatikana, ki si je priredil Biblijo, kot si današnje ustave prirejajo gospodarske elite v državah v razvoju, Bhagavad gito po svoje razlagajo mnogi lažni guruji ... Svetih spisov ni mogoče razumeti zgolj z artikulacijo znanja, marveč se je zapisanemu treba predati in nauke vpeljati v življenje, šele nato se lahko začne spoznavanje transcendentnega.

»Znanost bo nadomestila religijo v reševanju problemov. Neposredno bo spodkopala vidike tradicionalne moralnosti z dajanjem možnosti ljudem, katere prej niso bile dostopne. Kontracepcija je dokazano spodkopala norme čistosti in spodobnosti z izločitvijo nekaterih posledic kršenja teh principov« (Fox 2006). Ubijanje še nerojenih otrok v obliki splava jasno kaže nivo neusmiljenja in licemerja, ki danes vlada na planetu.

Religija na več načinov vpliva na mednarodne odnose. Fox (2006) pravi, da religija na mednarodne odnose vpliva na naslednje načine:

- religija kot vir legitimnosti,
- religija oblikuje in vpliva na človekov pogled na svet,
- lokalni verski konflikti so mednarodni problemi: Kosovo, Afganistan, Izrael ...
- transnacionalni religijski fenomeni in njihove posledice.

Religija je lahko uporabljena tudi kot bojno sredstvo za mobilizacijo vojnih čet. V študiji religioznega nacionalizma Mark Juergensmeyer razlaga, da je verska retorika lahko uporabljena (zlorabljen) za netenje političnih konfliktov in dvig smrti do nivoja žrtvovanja in mučeništva ter karakterizacije političnih nasprotnikov kot sovražnikov religije (Kent 2008, 45). To je danes žal postal vsakdanji pojav in redna praksa političnih in gospodarskih elit za doseganje politično-ekonomskih ciljev. Pravi verniki vedo, da vojna, sovraštvo in boj ni način komunikacije z Bogom.

Konstruktivisti religijo smatrajo kot človekov produkt, marksisti jo smatrajo kot opij za ljudstvo, natančneje pa bom opredelil glavne tri teorije mednarodnih odnosov in njihov odnos do religije. Fox (2006) pravi tudi, da četudi gre za lažno zavest, jo je treba smatrati za vplivno. Končno jo tudi Benko (2000) uvršča v ideološki dejavnik, ki spada med elemente strukture mednarodne skupnosti. Pri tem sami ideologiji ne pripiše le

funkcije lažne zavesti (ali manipulacije), ampak jo smatra tudi za osnovo družbenih vezi posameznih političnih skupnosti.

2.3.1 REALIZEM

Zanimivo je, da vodilna proučevalca mednarodnih odnosov v zadnjih letih – Morgenthau v delu *Politics among Nations* in Waltz v *Theory of International Politics* – religije sploh ne omenjata. Waltz in Morgenthau sta predstavnika realistične teorije mednarodnih odnosov, ki uči, da so države in razmerja moči med njimi ključni dejavniki, ki razlagajo mednarodne odnose. Za religijo v realistični teoriji razlage mednarodnih odnosov ni prostora.

Realistična razlaga teorije mednarodnih odnosov 90-ih let, omenjena zgoraj, se je v zadnjem času precej transformirala. Religijo številni avtorji, med njimi še posebej Monice Duffy Toft, resno uvrščajo med dejavnike mednarodnih odnosov. Osrednji dejavniki v mednarodnih odnosih so po mnenju realistov države. V politiki že vse od časov Westfalskega miru (1648) vlada sovražno ozračje glede kakršnekoli tesnejše povezave religije in politike. Morgenthau nacionalne interese dvigne nad religiozne ideale. »Le malo vedo o tem, da se srečujejo pod praznim nebom, od koder so bogovi odšli« (Morgenthau 1956, 234). Osrednji politični akter klasičnega realizma – država – obstaja neodvisno od moralnih idealov, tako religiozni in moralni ideali nikoli ne morejo biti nadrejeni nacionalnim interesom držav.

Protestantski teolog Niebuhr pravi, da posamezniki imajo prepričanja in ideale, države pa ne. Niebuhr je eden izmed redkih realistov, ki se je zelo zavedal vpliva religije v mednarodnih odnosih. On tudi pravi, da je človek grešen, ker zanika svojo minljivost in se pretvarja, da je več, kot v resnici je.

Ker si hoče prilastiti položaj Boga, se ne more izogniti želji po podrejanju drugih, zaradi česar dela krivice ... Realizem mora upoštevati moralo, saj morajo države uporabiti svojo moč le kot instrument pravice in v korist mnogo širših interesov, kot so državni. Kritičen je do tistih realistov, ki povečujejo koncept nacionalnega interesa, saj ne na nacionalni ne na individualni ravni egoizem ni pravo zdravilo za abstraktni in ošabni idealizem (Morgenthau 1995, 16–17).

Kent (2008, 43) meni, »da je Niebuhr uporabil krščansko terminologijo greha in izjavil, da so vsi zgodovinski boji v bistvu borbe med grešnimi možmi. Niebuhrovi teološki principi potrjujejo predpostavke klasičnega realizma. Ker ljudje in ljudska nagnjenost h grešenju v tem začasem svetu ne more biti premagana (premagal jo je le Jezus), Niebuhr poda Waltzovo tezo, ki pravi, da psihološki ali sociološki vzroki za konflikt ne morejo biti odpravljeni s pomočjo izobrazbe in moderne znanosti« (Kent 2008, 43). Moderna zahodna znanost celo stopnjuje tekmovalnost in zavira sodelovanje, poudarja individualnost, tako se tu strinjam z Niebuhrom, ne morem pa se strinjati z njim, da izobrazba ne prepreči želje po boju; očitno Niebuhr in ostali realisti niso prišli v stik z vedskim znanjem, ki pojasnjuje vzroke in posledice vseh grešnih aktivnosti ter podaja starodavne modrosti, kdaj nasilje uporabiti in kako ga preprečiti.

Loriaux v analizi Avguštinskega realizma pravi »da lahko moralni argumenti nadvladajo »strateško špekulacijo«. Tu ne gre le za človeško psihologijo marveč za individualne psihologije, ki kolektivno determinirajo pomen interesov in moči, upoštevajo moralne perspektive« (Loriaux 1992). Žal je notranji glas v hrupnem svetu tako težko zaznati, da se navadno ravnamo le na podlagi mentalne ali »strateške špekulacije« uma, kot ji pravi Loriaux.

Uporaba religije kot vira legitimnosti, ki poveča moč nekoga, da vpliva na sodržavljane (ali celo na državljane druge države), ni le dovoljena, marveč tudi ključna za osmišljanje stvari. Gill (1988) trdi, da legitimnosti vlad ne moremo smatrati ločeno od religije.

Niebuhr vidi družbo v stalnem stanju vojne. Četudi predpiše moralne omejitve in piše o vodilni moči božanskosti, vseeno uvidi, da »družba ne bo nikdar dovolj inteligentna, da vso moč privede pod svoj nadzor. Celo najbolj religiozni bodo z vero živeli v asocialnih, individualističnih pogojih, in bodo tako nezmožni prenesti voljo absoluta v svetovne zadeve« (Niebuhr 1932, 46). Mimogrede, takšen potek dogodkov napovedujejo tudi *Vede*, njegovemu mnenju pa se pridružujem tudi sam ter dodajam, da že dandanes ljudje zapuščajo mesta in naseljujejo odmaknjene kmetije in farme, kjer si sami pridelujejo hrano, ob koncu sedanje dobe, imenovane Kali, pa bodo razmere tako nevdružne, da bodo ljudje zapuščali družine in bežali v gozd. ISKCON-ova filozofija je precej blizu Nieburhjevi, tudi gaudijski vajšnavizem pričakuje takšen razplet

prihodnosti, saj tako pravijo sveti spisi, katerih se tako ISKCON kot vajšnavizem drži v vseh vidikih.

Morgenthaujeve in Niebuhrove teorije predstavljajo pogled šole klasičnega realizma, v kateri se v zadnjem času obuja zanimanje za Webrovo zapuščino, ki nam ponuja trikotnik sistem – religija – družba (Hamilton 1995), linijo, katera ima mnogo zagovornikov, ki bi z odobravanjem pozdravili novo študijo vpliva religije na odločanje. Klasični realisti večinoma niso imeli smisla in okusa za povezovanje religije in mednarodnih odnosov. »Bolj kot se trudimo izločiti in pozabiti na religijo med dejavniki mednarodnih odnosov, dlje smo oddaljeni od rešitve političnih težav v svetu« (Shuriye 2011, 13).

Fox pravi, da je religija v mednarodnih odnosih pozabljen subjekt. Zahodni družbeni učenjaki religiji niso pripisovali dosti teže kot sociološko-politični sili, ta tendenca velja tako za mednarodne odnose, kot za preostanek družbenih ved (Fox in drugi 2004). Proučevalci družbenih ved zadnjih treh stoletij, med drugimi Marx, Durkheim, Comte, Freud, Nietzsche in Weber, trdijo, da bo razsvetljenstvo nadvladalo in posledično nadomestilo religijo (Scott 1994). Isti učenjaki so Nietzschejevo izjavo, da je Bog mrtev, opravičili s tezo, ki je povezana z izgubo kredibilnosti krščanstva in izgubo zavezanosti absolutnim vrednotam (Turner 1991). Ni mrtev Bog, mrtva je naša vera vanj. Vse bolj pa umira tudi božanska zavest, katero požira demonski vpliv, ki se širi že celo v do še nedavnega nedotaknjeno Indijo s svojim denarjem, korporacijami, McDonaldsi.

Konec prejšnjega stoletja je vladalo prepričanje, da bo sekularizacija prinesla napredek v političnih znanostih; vlogo religije naj bi v mednarodnih odnosih zamenjala demokracija in njene institucije. Desetletja, ko je bila religija postavljena popolnoma na stranski tir, so se izkazala za velik korak nazaj v smislu kvalitete življenj posameznikov in družin, tako v zadnjih letih ranjeni lev, religija, znova dobiva svoje mesto v družbi, politiki in procesih odločanja. Vodilni so jo nekako sami povabili na svetovni oder s tem, ko so skrajno izpostavljali razlike različnih religij, sploh islama; vsak otrok že ve, da terorizma 11. septembra 2001 v ZDA niso zakrivali verski skrajneži, marveč državna uprava ZDA sama. Vse več je govora o religijah in razlikah med njimi, pravi verniki pa vedo, da je religija ena sama, vera v Boga ne glede na to, kako ga imenuješ. Tisti, ki pa želijo tako ali drugače nasilno spremeniti svet skozi politiko, ne veljajo za prave

vernike, njihova dejanja tudi ne morejo biti videna kot politična dejavnost kredibilnih verskih skupnosti.

Shuriye pravi, da teoretiki religiji pripisujejo štiri različne vloge vpliva na mednarodne odnose (MO):

- *religija deluje znotraj klasičnih paradig; religija občasno odločilno vpliva na državni sistem, definira njegove konstitutivne enote in spodbuja interese in poglede (Wendt v Shuriye 2011, 11);*
- *drugi pristop, najbolj jasno predstavljen s strani Samuela Huntingtona v Spopadu civilizacij, izpostavlja osrednjo pomembnost religije, ki je postala tako močna, da bo nadomestila obstoječe paradigme in postala glavna prizma za razmišljanje o mednarodni politiki (Wendt v Shuriye 2011, 11);*
- *tretji pristop uči, da je vloga religije v zadnjih desetletjih v MO vse večja v obliki populističnih politik v razvijajočem svetu sledeč sekularne politične ideologije; ta pristop nekateri strokovnjaki imenujejo relacijsko-institucionalna teorija, ki se navezuje na oba, na realizem in na konstruktivizem, proučuje pa tekmovalno medsebojno delovanje dolgotrajnih okvirov in transnacionalnih omrežij v anarhičnem okolju (Nexon v Shuriye 2011, 11);*
- *četrti pristop se izogiba obvezi določene hipoteze, kjer je religija vzročna spremenljivka. Religija pa ni več vzročna spremenljivka, marveč konstantni dejavnik v mednarodnih zadevah (Shuriye 2011, 11).*

Realisti dvomijo, da je sodelovanje med državami lahko trajnostno. Shuriye vlogi religioznega življenja pripisuje veliko težo; religija in njeni subjekti, med katere spada tako ISKCON kot vajšnavizem, so nedvomno konstantni dejavnik v mednarodnih zadevah, ne tako navzven kot navznoter, v obliki blagodejnega delovanja na prepričanje svojih članov, simpatizerjev in sogovornikov v dialogu. Realistično teorijo MO moram označiti za neustrezno, saj zanemarjajo vlogo posameznikov, nevladnih organizacij, še posebej pa religije.

2.3.2 INSTITUCIONALIZEM

Že iz imena je razvidno, da institucionalizem v prvo vrsto postavlja pomen institucij, organizacij. Svet je postal prava mala globalna vas, kjer je iz dneva v dan več vladnih, medvladnih in nevladnih organizacij, ki tako ali drugače vplivajo na dogajanje po svetu.

Institucionalisti z realisti delijo prepričanje, da je mednarodni sistem anarhičen, da imajo države sebične interese ter racionalne dejavnike, ki si prizadevajo za preživetje prek izboljšanja materialnega blagostanja. Od predpostavk realistov se institucionalizem razlikuje v tem, da predpostavlja možnost sodelovanja med državami (Slaughter 2011, 2). Kaj naj bi Pakt Društva narodov, Briand-Kellogov pakt, Ustanovna listina OZN ali pa Ustanovni akt nurnberškega vojaškega sodišča pomenili drugega, kot izrecno priznanje držav, da nad njimi obstajajo institucije, ki so jim nadrejene (Benko 2000, 131).

Institucionalisti v svojih učenjih poudarjajo, da je sodelovanje med državami mogoče tako na kratki kot na dolgi rok. Namesto da se države varajo od primera do primera, je boljši način od tega vzpostavitev institucij, znotraj katerih velja skupek pravil, norm, praks in procesov odločanja, ki oblikuje pričakovanja in odpravijo negotovosti, ki ovirajo sodelovanje (Slaughter 2011, 2). Nastanek mednarodnih institucij (mednarodnih organizacij in režimov) je v marsičem izboljšal sodelovanje, v marsičem pa ga je tudi onemogočil, saj v središču delovanja teh institucij niso ljudska dobrobit, naravni in božji zakoni, ampak nastajanje blokov, paktov in tihih dogovorov, kjer pride do izraza moč, sebičnost, bogastvo in materialno obilje, ter izkoriščanje nepriviligiranih. Vede, ISKCON in vajšnavizem ne poznajo držav, meja, temveč svet kot zaokroženo celoto.

Slaughterjeva (2011, 3) pravi tudi, da institucije državam vsiljujejo nujo dobrega ugleda, tudi kaznovanja držav so v okviru institucij bolj kredibilna. To trditev avtorice lahko vzamemo z rezervo, saj smo bili v nedavni zgodovini priča mnogim obsodbam mednarodnih organizacij, ki so obsodile dejanja posameznih držav in akterjev mednarodnih odnosov, a niso preprečile katastrof oz. so morda zgolj v majhni meri omilile situacije. Možje iz ozadja so ti, ki danes oblikujejo javno mnenje, javne politike, vsebine v množičnih medijih in politike držav ter mednarodnih institucij, tako je vse skupaj le igra brez konca. Kot marsikdo pa se niti ti možje v ozadju ne zavedajo prisotnosti Vsevišnje Božanske Osebnosti. V daljni preteklosti, ki jo opisujeta Bhagavad gita in Šrimad Bhagavatam, so svetu vladali skoraj izključno vladarji, ki so

imeli z Vsevišnjim močan ljubeč osebni odnos, ki je temeljil na predanosti, danes pa o takih vladarjih ni ne duha ne sluha.

Institucionalisti za razliko od realistov pravijo, da institucije prek sodelovanja lahko premagajo negotovosti, ki ovirajo partnerstva med državami. Slaughterjeva pravi, da se sodelovanje v primeru mednarodnih institucij podaljša tako, da ustvari vtis ponavljajoče igre in ne posamezne runde. Države, ki bodo sprva v obojestransko korist sodelovale kratkoročno, utegnejo kmalu iskati vzorce in primere za dolgoročno plodno korist obojih. Za Slaughterjevo (2011, 3) so mednarodne vladne organizacije nekakšne baze informacij podatkov o državah, pogosto izražajo mnenja in sodbe o delovanju držav, prek tega lahko z mehko in trdo diplomacijo precej vplivajo na delovanje posameznih držav. Institucionalisti se strinjajo, da sodelovanje v okviru institucij poveča učinkovitost, ustvarja globalne norme in vrednote ter zmanjša transakcijske stroške s tem, da ustvari centralizirani forum, kjer državniki in gospodarstveniki usklajujejo politiko.

Institucije so tudi te, ki v grobem oblikujejo delovanje posameznih držav, le-te pa se zavedajo, da se morajo teh smernic držati, sicer sledijo sankcije. Evropska unija (EU) je vzorčni primer tovrstnega principa; države so se priključile tej nadnacionalni instituciji, to odločitev dandanes obžaluje mnogo držav, saj so ugotovile, da gre pri EU za prikriti imperializem in jasno izkoriščanje neprivilegiranih s strani velikih sil, kot so Velika Britanija (VB), Nemčija in Francija, izjemno močan lobistični vpliv na politiko EU pa imajo tudi Združene države Amerike (ZDA).

Institucionalisti pravijo, da mednarodne institucije lahko neprimerno izboljšajo učinkovitost, zmanjšajo transakcijske stroške in omogočajo stičišče, kjer se predstavniki držav srečujejo, oblikujejo norme in vrednote ter rešujejo nastale probleme (Slaughter 2011, 3). Tu bi dodal, čemu oblikovanje norm in posebej vrednot, ko pa vse to obstaja že od njega dni, že od pradavnih časov zapisano v Vedah. Vodilni v raznih institucijah pogosto veljajo za najnižje med ljudmi; Vede jih opisujejo kot *yavane (barbari, antični Grki)*, *candale (psojedci)* in *mlecche (barbari)*. Tovrstni potek zgodovine je napovedan. Vede govorijo o tem, da se bodo na oblast prerinili sebični izkoriščevalci in prevaranti, ki na oblasti nimajo kaj početi. Takšne voditelje pa imamo, ker si boljših niti ne zaslužimo. Namesto novih idolov, ki si tega naziva niti približno ne zaslužijo, bi lahko za zgled imeli Nelsona Mandelo, ki je (zanimivo) tesno sodeloval z Bhakti Tirtho

Swamijem, enem vodilnih v ISKCON-u, in vse življenje ostal zvest svojim pobožnim načelom, četudi vere v Boga ni nikdar posebej izpostavljaj; glavno pa je, da je učil s svojim lastnim primerom, predano asketsko deloval z mislimi, besedami in dejanji.

Ker se ISKCON zaveda pomembnosti institucij pri oblikovanju svetovne podobe in širjenju sporočila, se aktivno včlanja in ustanavlja številne nevladne organizacije. Sodeluje v številnih medreligijskih organizacijah, tudi sam pa je kot institucija vse močnejši dejavnik v mednarodnih odnosih. Institucionalnega članstva v največjih svetovnih organizacijah še nima, po besedah odgovornih⁴ v ISKCON-u pa bodo več na tem področju postorili v prihodnjih letih, saj se zavedajo nujnosti sodelovanja v soodločanju na najvišjem nivoju.

2.3.3 LIBERALIZEM

Liberalizem se od realizma in institucionalizma razlikuje v tem, da poudarja, da imajo države lastne individualne interese v svojih mednarodnih odnosih. Za razliko od realistične teorije tako pravi, da nimajo vse države istih ciljev, marveč vsaka lastne. Immanuel Kant je fenomen demokratičnega miru, ki je značilen za liberalizem, opisal kot izostanek vojne med liberalnimi državami, definiranimi kot zrele liberalne demokracije ... Države imajo po mnenju liberalistov načeloma sicer enake cilje, bogatenje in preživetje. Avtorica omenja, da je nejasno dejstvo, zakaj se demokratične države redkeje bojujejo med seboj oz. se sploh ne. Mnogo pogosteje prihaja do oboroženih spopadov med državami v procesu demokratizacije, kot v avtokracijah ali liberalnih demokracijah (Slaughter 2011, 3).

Poznavalci si tega še niso razčistili, verjamem pa, da do tega prihaja zaradi vplivov interesov kapitala, ki z raznih kanalov minirajo stabilnost držav in skušajo na razne načine izkoristiti posamezne, predvsem razvijajoče se države s šibko oblastjo. Demokracije pa se morda ne bojujejo, ker gre za relativno mlad pojav, dejstvo pa je tudi, da so možje iz ozadja tako popolno oblikovali sistem na škodo državljanov, da se vzpostavlja nekakšni *status quo*, v katerem peščica nedotakljivih uživa neverjetno blagostanje, v 99 % družbe pa velja krut boj za preživetje.

⁴ Telefonski pogovor s predstavnikom ISKCON-a, Mahaprabhu daso, in intervju z Urukrama daso, predstavnikoma ISKCON-a za komunikacije.

Moravcsik je oblikoval splošnejšo liberalno teorijo mednarodnih odnosov, ki temelji na treh predpostavkah:

- posamezniki in zasebne skupine ter ne države so glavni akterji v svetovni politiki,
- državo predstavlja na volitvah zmagujoč skupek domače družbe, čigar interesom služi,
- konfiguracija teh preferenc v mednarodnem sistemu pojasnjuje, kaj se zgodi v mednarodnih oz. meddržavnih odnosih (Slaughter 2011, 4).

Kent pravi:

Poleg držav so akterji v mednarodnih odnosih po mnenju liberalistov vseeno lahko tudi nedržavni dejavniki, med katere lahko uvrščamo tudi mnogotere religijske skupine. Liberalizem sprejema in poudarja tudi pomen domačih akterjev, na katere prav tako lahko do velike mere vplivajo razne religijske skupine, od realistov pa se jasno razlikuje v tem, da držav ne vidi kot racionalnih akterjev in poudarja vlogo iracionalnih motivov ter priorit, ki obstajajo nad varnostnimi interesi; religija se zdi kot očitni »iracionalni« in ne-varnostno sorodni dejavnik za dejanji države na mednarodnem nivoju (Kent 2008, 66).

Liberalisti sicer tradicionalno nasprotujejo priznanju religije kot pomembnega dejavnika v svetovnih zadevah. Liberalna paradigma tehnično sicer lahko vdela vpliv religije v svetovne razmere, dejstvo pa je, da je religija v taboru liberalistov še večja tabu tema, kot v taboru realistov (Kent 2008, 64). Kent nadalje omenja, da so liberalistični šolniki na splošno ateistični, zvesti zagovorniki teorije sekularizacije, ki religijo vidijo kot umirajoči preostanek preteklosti z občasnimi nasilnimi nacionalističnimi manifestacijami.

Liberalisti zaradi lastne specifične zgodovine, filozofije in akademskih predsodkov ignorirajo potencialen in dejanski transnacionalni vpliv, ki ga ima religija na globalni sistem; s tem liberalisti siromašijo lastno paradigmo z zanikanjem vplivnega dejavnika, ki sicer v ničemer ni v neskladju z liberalnimi konstrukti (Kent 2008, 69). Ob vsem tem pozabljajo na številne dogodke v davni in nedavni preteklosti, ko so religijski vodje odločilno vplivali na položaj v mednarodnih odnosih. Spomnimo se le številnih

posredovanj papeža Janeza Pavla II, Dalai Lame in Prabhupada na eni strani ter križarjev in islamskih fundamentalistov na drugi strani.

Res je, da države izgubljajo prepoznavnost in moč, saj jih preplavljajo osebni in skupinski korporacijski mednarodni interesi; četudi države izgubljajo moč, vseeno ne gre zanemariti njihove vloge na mednarodnem področju. »Religija priznava Vrhovno avtoriteto in razodetje človeštvu kot vir političnih sistemov in zakonov, liberalizem pa nasprotno zagovarja človeško sposobnost za racionalno spoznanje resnice in lastno gradnjo političnih sistemov« (Kent 2008, 65). Bog je dal vsakemu pravico do svobodne volje, nekateri jo uporabijo, drugi jo zlorabijo, v preteklosti pa smo jo zlorabili vsi, sicer ne bi pristali v ta svet, kjer eni varajo, drugi pa so prevarani, vsak pa žanje točno to, kar je sejal. Ideologija ISKCON-a se lahko pojmuje kot idealistično, ISKCON pa se zaveda vloge sodelovanja z državami, institucijami in posamezniki, z nekaterimi ima odlične odnose, z drugimi nekoliko slabše, saj se moramo zavedati, da nikoli ne morete osrečiti prav vseh.

2.4 SUBJEKTI MEDNARODNIH ODNOSOV

»Od Westfalskega kongresa leta 1648 je država veljala za “konstitutivni element v mednarodnih odnosih”« (Benko 2000, 161) in kot takšna edina posedovala status subjekta mednarodnih odnosov. Skoraj stoletje poprej ji je že Grotius pripisal osrednji položaj v mednarodnem pravu. Ta državocentrični pogled je v proučevanju mednarodnih odnosov prevladoval vse do prve polovice 20. stoletja. Po prvi svetovni vojni so se v mednarodni skupnosti začele pojavljati tudi druge »formacije in gibanja, ki delujejo zunaj popolne državne kontrole« (Dimitrijević in Stojanović v Pavlič 2004, 12).

Subjekti mednarodnih odnosov, ki imajo vpliv na dogajanje v mednarodni stvarnosti, so po Benku (2000, 152): države, mednarodne institucije, mednarodne vladne organizacije, mednarodni režimi in nedejavne družbene skupine v mednarodnih odnosih.

- Države: te so nedvomno subjekt mednarodnih odnosov, kar lahko potrdimo s tem, če zgolj pogledamo, kdo so bili pobudniki nastanka glavnih mednarodnih organizacij. »Karakteristična črta sodobne mednarodne skupnosti je v paralelnem obstoju suverenih držav, ki so si v pravnem oziru enake, se ne podrejujejo neki višji oblasti in pomenijo politično organizacijo v njeni najvišji obliki« (Frankel v

Benko 2000, 152). Dandanes nepodrejanje višji oblasti morda več niti ne obstaja, saj so nadnacionalne organizacije prevzele vajeti v svoje roke, res pa, da po predhodnem soglasju držav.

- Mednarodne institucije:

V laičnem razumevanju mednarodnih odnosov se pojem mednarodnih institucij najpogosteje oži na mednarodne (vladne in nevladne) organizacije, čeprav sodijo vanj tudi nekatere druge, od mednarodnih organizacij celo starejše oblike tako formalnega kot neformalnega urejanja mednarodnih interakcij, ki so bodisi »zraščene« s prakso mednarodnih organizacij ter so s tem tudi manj vidne bodisi se jim prisoja nekakšno samoumevnost kot delu tradicionalne obravnave mednarodnega pojava (Benko 2000, 171).

- Bayliss in Smith (v Benko 2000, 173) omenjata, da »v mednarodne institucije štejejo skupek mednarodnih principov, norm, pravil, skupnega razumevanja, organizacije, konzultacije in procedure odločanja, s katerimi upravljajo oz. oblikujejo dejavnost na določenih področjih«.

- Mednarodne vladne organizacije:

Kompleks skupnih konvergentnih in komplementarnih interesov ter potreb držav je prikladal nastanek posebnih struktur s permanentno delujočimi organi, relativno stabilnim članstvom in formalno delujočimi organi in formalno delujočo pravno podlago, ki naj bi na eksplicitno določenih območjih, bodisi univerzalno bodisi regionalno, uresničevale naloge politične, ekonomske, kulturne, humanitarne in funkcionalne narave (Benko 2000, 175).

Med vladne organizacije štejemo EU, OZN, Društvo narodov, Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), Afriška unija in druge.

- Mednarodni režimi: Krasner jih opiše takole:

Mednarodne režime je mogoče opredeliti kot niz eksplicitnih in implicitnih načel, norm, pravil in postopkov odločanja, h katerim se usmerjajo pričakovanja dejavnikov tedaj, ko gre za kako področje mednarodnih odnosov. Načela zajemajo empirična, kavzalna in normativa določila, norme zadevajo standarde obnašanja, kakršni se izražajo v pravicah in dolžnostih, pravila pa

je razumeti kot posebne zapovedi in prepovedi ravnanj. Vzorci odločanja izhajajo iz prevladujoče prakse, ki se pojavlja v stiku s problemi in uporabo kolektivnega odločanja (Krasner v Benko 2000, 222).

- Nedržavne družbene skupine (NDS) v mednarodnih odnosih. Benko pravi, da intelektualne in kulturne skupine vplivajo na odnose med državami v indirektnem smislu s pripravljanjem »terena« za kulturne sporazume in pogodbe, ki so pravzaprav ena od poglobitnih manifestacij »kulturne ekspanzije« držav (Benko 2000, 242). Številne družbene skupine od prostožidarjev pa do korporacij in verskih organizacij so pustile velik pečat v mednarodnih odnosih. Tudi ISKCON spada med nedržavne družbene strukture, ki so pustile neizbrisen pečat v mednarodnih odnosih, saj so zgodovinsko spremenile potek življenj mnogih njegovih članov in vseh, ki so na razne načine sodelovali z ISKCON-om.

Že nemški filozof G. Radbruch je predlagal, da bi cerkvam in kulturnim organizacijam, ki se ukvarjajo z vprašanji kulture in znanosti, priznali mednarodnopravno personalnost. To naj bi pripomoglo, da bi se v temelju spremenila struktura mednarodne skupnosti in mednarodnih odnosov in odpravil pravno privilegiran položaj držav, predvsem velikih. Sekularizacija političnega, duhovnega in osebnega življenja človeka, ki poteka vse od obdobja absolutizma in razsvetljenstva dalje, zmanjšuje pomen religioznega dejavnika oziroma religioznih skupin transnacionalnega značaja v mednarodnih odnosih (Benko 2000, 243–244).

NDS imajo definitivno premajhno moč odločanja v mednarodnih odnosih. Samo Rimokatoliška cerkev ima 560 milijonov vernikov (Benko 2000, 244), ljudi, ki se opredeljujejo za hindujce, je po svetu kar milijardo (pewforum.org 2012), vajšnav je širom vsega sveta 560 milijonov (Britannica book of the year 1996), ISKCON pa je imel po svetu po podatkih spletne strani ISKCON-a novembra leta 2011 okrog 16108 iniciiranih članov, 100000 doživljenjskih članov in približno pol milijona ostalih privržencev (krishna1008.blogspot.com 2012), med katere se uvrščam tudi sam in vedno več mladih po svetu.

Značilnost sodobne mednarodne skupnosti je, da »ob odsotnosti ustaljenega vzorca dominacijskih – podrejenih (ali hierarhičnih) odnosov – več vrst kvalitativno različnih subjektov vzajemno deluje ter da se vprašanja političnega pomena in vprašanja pristojnosti, pravic, obveznosti itd. ne rešujejo po enotnem pravilu prevlade ene vrste subjekta, temveč se morajo reševati ad hoc, kar prinaša različne rezultate za različne vrste odnosov (Hocking in Smith v Pavlič 2004, 12).

Benko omenja kot drugi element poleg številnega članstva centralizirano, ekstenzivno in formalno administrativno strukturo, za katero je značilen odnos med »centrom«, to je sveto stolico, papeštvom in rimsko kurijo, ter »periferijo«, to je posameznimi enotami v »nacionalnih državah« (Benko 2000, 244). Obravnava torej le katoliško cerkev.

A sorodno organizacijo ima tudi ISKCON s centri v večini svetovnih držav in široko razvejanim članstvom v vseh slojih prebivalstva. Našteti subjekti vsak po svoje vplivajo na svetovno podobo in razmere po svetu. ISKCON v svoji filozofiji uči, da na svetu veljajo materialni in subtilni zakoni, Benko pa je morda pozabil na vlogo posameznikov v mednarodnih odnosih, saj je Šrila Prabhupada s svojim svetim karakterjem in bogato literarno in personalno zapuščino neverjetno preoblikoval podobo sveta. Tako Benkova klasifikacija ni popolna. Življenje posameznika nauči, da nič, kar ustvari človek, ni popolno. ISKCON se zaveda pomena vseh naštetih subjektov mednarodnih odnosov, tako sodeluje s posamezniki, državami, mednarodnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami ter jih sam tudi ustanavlja.

Obenem lahko ugotovimo, da obravnava ISKCON-a kot subjekta mednarodnih odnosov ter hkrati vajšnavizma kot dejavnika v strukturi mednarodne skupnosti, kot ju podaja znanost o mednarodnih odnosih, ni napačna, če jo razumemo dialektično. Ne glede na to pa izgleda redukcionistična za pripadnike verskih skupnosti, saj slednji v svoji religiji vidimo še marsikaj več, kar bi bilo koristno tako za prakso mednarodnih odnosov kot za znanost o mednarodnih odnosih.

3 VAJŠNAVIZEM

Vajšnavizem je ena izmed treh smeri hinduizma, kjer se časti Višnuja, ki je poleg Šive in Brahme ekspanzija vrhovnega Boga Krišne. Gre za monoteistično religijo, ki mnogotere oblike Višnuja priznava kot ekspanzije ali inkarnacije enega Vrhovnega Boga, živa bitja pa so uživana in ne uživalci, kot radi zmotno mislimo. Smisel življenja ni uživati materialno naravo, marveč služiti namenu, za katerega je namenjena človeška oblika življenja. Vajšnavizem je gibanje, ki se je v preteklem stoletju zahvaljujoč Šrila Bhaktisiddhanta Sarasvati Thakurju, Šrila Prabhupadu in njegovim učencem razširil na vse kontinente, prej pa je bil poznan zgolj na indijskem kontinentu. *1996 Britannica Book of the Year* poroča, da je v svetu približno 560 milijonov vajšnav (krishna.com 2013).

Obstajajo štiri ločine vajšnavizma (Parampara dasa 2012):

- *Brahma sampradaya (ali Madhva sampradaya)*⁵,
- *Lakšmi sampradaya (ali Ramanuja sampradaya)*,
- *Šiva sampradaya (ali Rudra sampradaya)*,
- *Kumara sampradaya (ali Nimbarka sampradaya)*.

Poleg štirih omenjenih poznamo še *mayavada sampradaya*, glavni predstavnik omenjene je *Sankarsana*, zagovarja pa monizem in brezosebnost Boga. Vajšnave *mayavadije* – impersonaliste smatrajo za velike prevarante. Omenjena nasledstva se v nekaterih konceptih razlikujejo med seboj, ISKCON pa spada v *Brahma – Madhva* nasledstvo.

Filozofija vajšnavizma uči, da zavest ni produkt materije, ampak je ravno nasprotno, simptom duše. Vsa živa bitja (*jive*) se razlikujemo od naših trenutnih teles – narava duše je, da je večna, nespremenljiva, neuničljiva, brez začetka in brez konca (Prabhupada 1998, 2.20). Duše smo pristale v materialnem svetu, ker smo bili in smo še vedno zavistni Bogu, ker želimo uživati na položaju kontrolorja in uživalca, kar pa ni naš naravni položaj. Tu ostajamo dokler se ne začnemo držati navodil svetih spisov in predano služiti Bogu v duhu *bhakti yoge*. Bhagavad gita, kakršna je, uči, da prekrite z

⁵ Sampradaya je sanskritska beseda za nasledstvo učencev.

Gospodovo iluzorno energijo *mayo* duhovne duše, ujete v svetu materije, kjer se morajo po zakonu *karme* in individualnih želja živega bitja neprestano rojevati v raznih življenjskih vrstah (skupaj jih je 8 400 000), na tem in ostalih višjih ter nižjih planetih živa bitja tako iščejo pot domov.

Vajšnave se držijo stroge vegetarijanske diete, ki vključuje prepoved jedenja mesa, jajc, rib, česna, čebule in gob. Omenjena hrana degradira zavest, tako ni namenjena prehrani človeka. Ne jedenje mesa se zdi zelo smiselno, saj ob obilni ponudbi sadja, zelenjave, žitaric, oreščkov in druge hrane res ni nobene potrebe po ubijanju nedolžnih za zadovoljitev potreb jezika in uma iz čiste navade, razvade.

Držeč se svetih spisov se vajšnavska družba deli na štiri stanove (*varne*) in štiri družbene duhovne rede (*ašrame*). Stanovi (*varne*) so sledeči (Prabhupada 1998, 4.13):

1. *Brahmane*, veljajo za inteligentne ljudi in so pod vplivom *gune*⁶ vrline. Njihove značilnosti so mirnost, obvladanost, askeza, čistost, potrpljenje, poštenost, znanje, modrost in dobro poznavanje svetih spisov ter življenje v skladu z njimi. Včasih so *brahmane* izvajali svetovalno delo vladarjem, kraljem, kateri so prihajali iz vrst *kšatrij*.
2. *Kšatrije* predstavljajo vladajoči razred in so pod vplivom *gune* strasti. Njihova dolžnost je bojevati se na podlagi religioznih (moralnih) načel ter dobro vladati. Njihove značilnosti so moč, junaštvo, odločnost, iznajdljivost, pogum, velikodušnost in sposobnost vodenja (Prabhupada 1998, 2.31).
3. *Vajšije* so pod vplivom *gune* strasti in nevednosti. Vajšije se ukvarjajo s trgovino, kmetovanjem in zaščito krav, vzdržujejo brahmane.
4. *Šudre* so delavci pod vplivom *gune* nevednosti. Opravljajo fizična dela in služenje drugim. Njihove dolžnosti se razlikujejo (Prabhupada 1998, 18.47).

⁶ Obstajajo tri lastnosti (*gune*) materialne narave, in sicer vrlina, strast in neznanje. Ko je živo bitje v materialnem svetu prekrito z ovoji lažnega ega, materialne inteligence in materialnega uma, lastnosti materialne narave delujejo kot filtri, preko katerih živo bitje doživlja stvari glede na svojo karmo. Zato različna živa bitja dojemajo isto okolje na drugačen način. Na te lastnosti so vezani koncepti, želje, ter način razmišljanja, dožemanja, prehranjevanja, iskanja užitkov itd. Na primer: nekateri ljudje normalno delujejo v umazanem okolju, medtem ko druge bolj privlači čisto in urejeno. Te stvari veljajo za vsa živa bitja v materialnem svetu, vključno z velikimi upravitelji vesolja, kot sta Gospod Šiva in Gospod Brahma. Samo oseba, ki začne delovati na popolnoma duhovni ravni, se lahko osvobodi vsega vpliva materialne narave, vključno z lastnostmi materialne narave (Skupnost za zavest Krišne 2008).

Posameznikovo kulturno življenje, duhovni red se delita na štiri dele: študentsko življenje, družinsko življenje, umik od družinskega življenja in red odpovedi. To se imenuje sistem *ašrama*.

1. *Brahmačari ašram*; mladi fantje se od petega do dvajsetega leta pri verodostojnem učitelju ali v *gurukulah* učijo modrosti in razne vrste znanja ter smisla življenja. Tam proučujejo Vede. Nimajo in ne smejo imeti intimnih stikov z ženskami, živijo v celibatu (Povhe 2007). Pripravljajo se na življenje v redu odpovedi ali na vstop v urejeno družinsko življenje.
2. *Grihasta ašram*: nivo gospodarjenja, ki se začne s poroko. V *grihasta ašram* vajšnave navadno vstopajo med 20. in 25. letom. Ta ašram je po *Manujevem zakoniku* napomembnejši, saj vzdržuje ostale *ašrame* (Prabhupada 1998, 4.24). *Grihastam* se priporoča, da polovico presežka namenijo za skupnost, ponekod v *Vedah* pa je podatek, da se za skupnost in širjenje zavesti Krišne nameni vsaj 10 % vseh prihodkov. Velika večina današnjih članov ISKCON-a je družinskih ljudi, *grihast*.
3. *Vanaprastha ašram*: umik od aktivnega življenja se zgodi navadno po petdesetem letu, ko se otroci osamosvojijo in poskrbijo za svojo mater, moški pa se umakne v mir. Posameznik se kot *vanaprastha* umakne z namenom asketskega, duhovno naprednega življenja in popolne realizacije Vsevišnje Božanske Osebnosti (Prabhupada 1998, 8.28). Tovrsten način umika v osamo je značilen za Indijo, na zahodu *grihaste* navadno vse življenje preživijo skupaj (mož in žena), vse več svojega časa pa posvečata duhovnosti in vse manj materialnim stvarim.
4. *Sanjasa*⁷ *ašram*: red odpovedi, meniški red. Ni obvezen. Posameznik se sam odloči ali bo sprejel ta *ašram*, ali bo ostal v ostalih ašramih. *Sanjasiji* ljudem pomagajo buditi zavest Krišne z asketskim življenjem in potovanjem po vsem svetu. Šrimad Bhagavatam omenja, da je Šri Čajtanja za današnjo dobo Kali celo prepovedal sprejetje tega *ašrama* in mnogo bolj priporočal ljudem, da živijo v *grihasta ašramu*, ki je v tej dobi ljudem bližje in je lahko zelo učinkovit ter primeren za širjenje zavesti Boga, Krišne.

⁷ V izvorniku: *Sannyasa asram*.

Prehodi med *ašrami* niso specifično datumsko določeni, marveč se odvijajo po normalnem življenjskem teku. *Grihasta* ne zapušča družine, dokler otroci niso preskrbljeni, ko sinovi poskrbijo za mater, se oče počasi pripravlja na red odpovedi. Zelo pomembna novost, ki jo vajšnavizem uvaja za razliko od ostalih hindujskih učenj, je ne-sklicevanje na kastni sistem. Šri Čajtanja Mahaprabhu je kastni sistem označil za neveljavnega; oseba spada v določeni družbeni red na podlagi lastnosti in ne na podlagi rojstva. V tem je tudi največje protislovje med hindujskim učenjem in vajšnavizmom, ki zanika hindujske kaste predpostavke. Šri Čajtanja Mahaprabhu je tako vsakemu, ne glede na rojstvo, starost in spol, odprl vrata za vračanje domov, nazaj k Bogu. Zahodnjaški način, kjer je vsak prepuščen samemu sebi in golemu tekmovanju in boju za preživetje, ni in ne sme biti pot, po kateri bodo hodili naši zanamci. Zanimivo je tudi to, da velika večina današnjih očetov in mater z zahoda v vajšnavskem svetu ne bi imela pravice do potomstva, saj so njihova življenja mnogo preveč neurejena, telesa in zavest pa niti blizu potrebni za spočetje in primerno vzgojo otrok. *Vede* starševstvo in spočenje otrok jemljejo in pojasnjujejo mnogo resneje, kot do tega vlada odnos v državah zahodnega sveta. Spolnost ima natančno določen namen, ženske in moški morajo ohranjati čistost in se izogibati izgubi vitalnih življenjskih tekočin, ki posamezniku vzame ogromno energije, intelekta in življenjske moči.

Mednarodna skupnosti za zavest Krišne (ISKCON) se uvršča v hinduizem, natančneje pa gre za vajšnavizem; sami sebe pripadniki ISKCON-a imenujejo *vajšnave* oz. *bhakte*, sluge Gospoda. Identifikacija ISKCON-a kot hindujskega gibanja se je začela v letih po odhodu Šrila Prabhupada z namenom učinkovitejšega širjenja učenj Bhagavad gite, kakršna je, saj je bil ISKCON prešibak, da bi lahko samostojno širil svoje sporočilo.

Vajšnavizem uči, da je »Krišna resnica nad materialnim svetom, realnost materialnega sveta pa ni nič večja od resničnosti navideznega sveta ali video igrice« (Haigh 2010, 3507). V Skanda Purani, kjer Markideya daje navodila Bhagirathi, poda Jiva Goswami takole definicijo vajšnave: »Tisti, katerih smisel življenja je religija, namen spolnega življenja spočenje otrok in cilj kuhanja služenje brahman, so vajšnave«. Vajšnave veljajo za zelo pobožna, tolerantna in usmiljena živa bitja, katera so svoja življenja posvetila služenju Boga, Krišne. Mnogi ga zaradi tega, ker geografsko izvira iz Indije, uvrščajo med indijske religije, hinduizem, dejansko pa ne gre za religijo, ampak za *sanatana dharmo*, večno dolžnost živih bitij, da izkoristimo človeško obliko življenja in

v njej zgledno služimo Bogu, h kateremu se ob smrti telesa lahko vrnemo, sicer bo naša naslednja destinacija primerna naši zavesti, ki jo bomo razvili za časa tega življenja.

Acarye vajšnavizma (pred časi Šri Čajtanje) so bili: Madhva, Ramanuja, Vishnu Swami, Nimbarka, Sankara, Jayadeva, Bilvamangala, Chandidas in drugi. Nasledstvo učiteljev sicer sega prek Vasudeve, Narade Munija, Brahme in ostalih vse do izvirne osebe, *adipuruse* Šri Krišne. Vsi *acarye* imajo svojevrstne življenjske zgodbe, katere so vredne temeljitega proučevanja.

Vajšnave so v Tulsi Gabbard dobili tudi prvo predstavnico hindujcev v Kongresu v zgodovini ZDA, njen duhovni učitelj pa je inicirani učenec Šrila Prabhupada. Tulsi je prva vajšnava, ki je kadarkoli zasedla mesto v Kongresu. Prisegla je na Bhagavad gito, sama pravi da ne sledi hinduizmu, njena pot je vajšnavska pot karma joge in bhakti joge (Khan 2012).

V Švici je pod imenom *Die Dharma-Ethik partei* od 1. avgusta 2003 registrirana tudi prva uradna vajšnavska politična stranka; ima svoj lastni politični manifest⁸ in natančno dodelan vsebinski program, ki sledi učenjem Bhagavad gite, Mohandasa Gandhija in njegovi filozofiji nenasilja. *Dharma-Ethik partei* ponudi politične, gospodarske in okoljske rešitve, strankarska ideologija pa je v zelo veliki meri vajšnavska, od idealov vajšnavizma se razlikuje v tem, da favorizira demokratično obliko vladavine, popolno nenasilje in še v nekaj malenkostih. V središču manifesta stranke pa je moralnost, etika, vera v Boga, karmo, reinkarnacijo in strogo vegetarijanstvo (*Die Dharma-ethik partei*).

3.1 GAUDIJSKI VAJŠNAVIZEM – ČAJTANJA VAJŠNAVIZEM

Gibanje Hare Krišna je del pomembne tradicije gaudijskega vajšnavizma, katerega nekateri imenujejo bengalski vajšnavizem, ki se je začela v 16. stoletju z velikim modrecem, Krišnovo inkarnacijo Šri Čajtanjo Mahaprabhujem (1486–1533). Njegova reformirana veja vajšnavizma poudarja predano služenje Bogu ali ljubezen do Boga (Črnič 2005, 676). Sveti spisi opisujejo, da je Čajtanja nedavna inkarnacija Krišne, nekaj pred koncem dobe Kali pa pride poslednja Krišnova inkarnacija Kalki, ki bo pokončala demone in zaščitila vse Gospodove *bhakte*.

⁸ Spletna stran stranke Die Dharma-Ethik partie. Dostopno prek <http://www.ethikpartei.ch/ramraj.html>

Čajtanja je kompleksnost Ved združil ter podal jasna navodila. Podal je pet priporočil, s katerimi lahko človek doseže najvišjo stopnjo zavesti v tej dobi in se očisti karme⁹. Družiti bi se moral s svetimi ljudmi – to je druženje s tistimi, ki so se z duhovno prakso povezali z božanskim bitjem – z bhaktami. Priporočil je petje in recitiranje božjih imen, ki očistijo zavest; poslušanje razlag in branje Šrimad Bhagavatama. Človek bi moral živeti v svetem kraju, kar pa za pripadnike gibanja na zahodu ni mogoče, zato se priporoča, da si doma uredijo prostor, kjer lahko vsak dan meditirajo in častijo Boga; človek bi se moral zavedati pomembnosti vloge osebne podobe Boga, imenovane murti, ter božanske ikonografije v življenju (Povhe 2007).

Čajtanjeva reformirana veja vajšnavizma poudarja, da je edina pot do Boga vdano in ljubeče čaščenje, osrednja pozornost pa je namenjena Krišni in njegovi spremljevalki Radhi. Ta veja je znana pod imenom gaudijski vajšnavizem (nekateri jo imenujejo tudi bengalski vajšnavizem). Gaudiya oz. Gaudadeša ali Gauda je namreč ime za področje, ki obsega zahodno Bengalijo in še del drugega indijskega ozemlja, na katerem je deloval Šri Čajtanja Mahaprabhu, sčasoma pa je ta geografska oznaka postala ime za vse Čajtanjeve bhakte (Črnič 2005, 675).

Vajšnave verjamejo, da ima Bog mnogo različnih imen, izmed katerih je Krišna najprimernejše, saj pomeni »vseprivlačni« in označuje vse božanske aspekte, kot so najmočnejši, najusmiljenejši, najbolj ljubeč ... (Prabhupada 1995, 6.4.33). Ljudje imajo tudi po deset imen in več, le zakaj Bog ne bi mogel imeti več imen, kot so Govinda, Gopal, Madhusudhana, Syamasundara, Madhava ... , izmed vseh imen pa je Gospodu po njegovih besedah v Vedah najljubše Krišna.

Delo in učenja Šri Čajtanje so nadaljevali njegovi stalni spremljevalci, imenovani *pancha tattva*, šestorica gosvamijev¹⁰ in ostali veliki duhovni učitelji: Acyutananda,

⁹ Tudi v katolicizmu poznajo zakon karme, ki zadeva tudi vprašanje posmrtnega življenja. Sveto pismo pravi (Gal 6, 7): »Kar bo človek sejal, bo tudi žetl.« In tako bo Bog »vsakomur povrnil bo njegovih delih, in sicer z večnim življenjem tistim, ki z vztrajanjem pri dobrih delih iščejo slavo, čast in nesmrtnost, z jezo in srdom pa tistim, ki iz sebičnosti ne sledijo resnici, ampak se pokoravajo krivici.« (Rim 2, 6–8)

¹⁰ Sanatana Goswami, Rupa Goswami, Raghunatha Bhatta Goswami, Jiva Goswami, Gopala Bhatta Goswami, Raghunatha dasa Goswami.

Ananta Acarya, Bhugarbha Goswami, Gadadhara Bhatta Goswami, Govinda das Kaviraja, Krishna Misra, Locana das Thakur, Narottama das Thakur, Shrinivasa Acarya, Tukaram, Haridas Thakur, Rasikananda Deva, Sarvabhauma Bhattacharya in drugi. Nekaj desetletij po odhodu goswamijev s planeta je gibanje precej izgubilo na privrženosti, vzrok temu je izključno izdajanje literature v sanskritu, ki je bila tako dostopna le brahmanam.

V 17. stoletju sta bila najvidnejša predstavnika gibanja Visvanath Cakravarti Thakur in njegov učenec Baladeva Vidyabhusan, ki je med drugim napisal tudi komentar *Vedanta sutre*, v naslednjih stoletjih pa so zaupno vedsko znanje iz roda v rod prenašali Gangamata Goswamini, Narahari Cakravarti, Siddha Jayakrishna Das Babaji, Siddha Krishnadas Babaji, Siddha Madhusudana Das Babaji in Visvanath Cakravarti Thakur (Gaudiyahistory).

Na festivalu Kheturi (okrog leta 1574) so se privrženci in vodje raznih smeri gaudijskega vajšnavizma prvič zbrali na skupnem festivalu. Omenjeni festival štejemo za začetek upoštevanja gaudijskega vajšnavizma kot ločene veje v vajšnavski teologiji, gibanje pa ni imelo osrednje avtoritete (Das 2009). Predsednica festivala je bila Jahnvai Thakurani, kar potrjuje, da ženske v vajšnavizmu niso zatirane, kot je moč pogosto slišati, ampak mnogo bolj zaščitene kot v zahodnem svetu; v primeru, da dostojno opravljajo svoje naloge, lahko postanejo zelo vzvišene in čiste osebnosti za razliko od današnjih predstavnic ženskega spola, katera je tako kot moška populacija močno degradirana in prepuščena grobemu družbenemu sistemu. Vajšnavizem uči, da mora biti ženska vedno zaščitena, v mladosti s strani očeta, v srednjih letih s strani moža, na stara leta pa s strani sinov.

V temeljnih vajšnavskih knjigah je dostikrat opaziti, da Prabhupada ženske uvršča v nižje družbene razrede kot manj inteligentne. Treba je biti pozoren pri interpretaciji teh trditev, saj moramo dobro vedeti, o katerih ženskah govori. Tam ni bilo govora o moralnih, čistih in Boga zavednih ženskah; vse več je žensk, katerih sin si ne bi želel biti, do tega pa je prišlo prav zaradi nedoraslosti in neodgovornosti moških ter nesposobnosti opravljati svoje vloge in ščititi, vzgajati ter oskrbovati družino. Mnogi, sploh ženske, razumejo to kot kritiko in zaničevanje žensk (vajšnave žensko poimenujejo *mataji*, kar pomeni *mama*), dejansko pa gre za kritiko moških, kateri smo se spustili na nivo živali, posledično pa z nami vred tudi naše matere, žene, sestre in

hčere. Vajšnavizem (in ISKCON) učita, da se moramo do vseh žensk, razen do naše žene, vesti kot do mame, ženske pa se morajo do moških (razen do moža) vesti kot do lastnih očetov.

V tradiciji gaudijskega vajšnavizma je teologija, ki je pravilno razumljena, smatrana kot nad-moralna, nad-institucionalna in celo nad-družbena. Posameznik se mora dvigniti nad moralne zakone tega sveta in postati transcendentalen, saj je na tem svetu morala za enega nekaj, za drugega pa nekaj povsem drugega, ker vsak na svet gleda skozi svoje, subjektivne oči. Da lahko na svet in razmere v njem pogledamo z višjega zornega kota moramo sprejeti avtoriteto svetih spisov.

Gaudijski vajšnavizem sta na zahod prinesla Bhaktisiddhanta Sarasvati in Šrila Prabhupada, prej je bil razširjen le po indijskem kontinentu, drugod pa se je pojavljal zgolj prek posameznikov in manjših skupin.

3.2 ŠRI ČAJTANJA MAHAPRABHU

Za začetnika *Gaudiya vajšnavizma* štejemo Šri Čajtanjo Mahaprabhuja (1486–1533), kateri v ISKCON-u velja za (poslednjo) inkarnacijo Krišne v tej dobi. Šri Čajtanja (rojen kot Nimai Pandit) je bil oseba z neverjetno lepo pojavo in osebnostjo. Krasila ga je nenavadno svetla, zlatenasta polt, že kot mlad pa je postal zelo učen v svetih spisih, kar za tiste čase ni bilo nič nenavadnega. Nekateri ga imenujejo tudi *Gospod Gauranga*. Njegova pojavitev je napovedana v *Puranah*: »V tej dobi *Kali* bo inkarnacija Krišne stalno pela Sveto ime¹¹ Krišne v družbi svojih privržencev. Njegova polt ne bo temna (kot Krišnova), temveč zlata. Inteligentni ga častijo s skupnim petjem Njegovega imena (Prabhupada 1995, 11.5.32).

Gospod Čajtanja je učil načela ponižnosti, tolerance, sočutja in predanosti Svetemu imenu; svojim privržencem je zadal nalogo, da ljubezen do Boga in Sveto ime ponesejo v vsako vas, v vse kotičke sveta. Njegova želja ali prerokba se čudežno uresničuje, saj vse več mladih in starih prehaja v proces očiščenja od brezbožnega življenja in grdih navad ter razvad.

Šri Čajtanja ima dvojno vlogo v življenjih *bhakt*. Predstavlja idealnega častilca (*sadhaka*) in cilj čaščenja (*sadhya*), predstavlja tako najboljšega *bhakto* kot Vsevišnjo

¹¹ Hare Krišna Hare Krišna Krišna Krišna Hare Hare, Hare Rama Hare Rama Rama Hare Hare.

Božansko Osebnost. Mahaprabhu je oboje – učitelj (*acarya*), s katerim se poskušamo kosati in Gospod (*Išvara*), katerega pa naj ne imitiramo¹² (Gupta 2005). Čajtanja Mahaprabhu je začetnik gibanja *sankirtana*, skupinskega petja svetih imen, ki je v svetih spisih posebej označen za najprimernejši in najlažji očiščevalni proces za samorealizacijo za to dobo. V prejšnjih dobah so bili ti procesi dolgoletna meditacija, oboževanje božanstev v hramih in različna žrtvovanja, a so danes odsvetovani; posebej žrtvovanja so strogo prepovedana, saj ni usposobljenih *brahman* za ustrezno izvedbo žrtvovanj. Prav slednje je vzrok pojave Gospoda Buddhe, s ciljem da prepreči ubijanja živali, je imela ta inkarnacija Krišne nalogo zavreči celo avtoriteto *Ved*, katere se omenjajo kot naša mati (Krišna je oče). Sveti spisi učijo, da se je Krišna v obliki Šri Čajtanje Mahaprabhuja pojavil, da bi z zgledom pokazal, kako je treba živeti *Bhagavad gito*, katero je kot Krišna pred več kot 5000 leti izgovoril Arjuni.

Šri Čajtanja je človeštvu predstavil nedoumljivo teorijo hkratne enosti in različnosti (*acintya bheda abheda*¹³) živih bitij in Vsevišnje Božanske Osebnosti. Teorija, ki jo uvrščamo nekam vmes med strogi monizem (Bog in živo bitja sta eno) in dualizem (Bog in živo bitje sta popolnoma ločeni entiteti), pojasnjuje, da so duše kvalitativno enake Bogu, a se od njega razlikujejo kvantitativno (Prabhupada 1995, 7.8). Najlažje je filozofijo pojasniti na primeru sonca in sončnih žarkov, pajka in pajkove mreže, ali pa človeka in dlak, ki rastejo iz njegovega telesa. Sončni žarki simbolizirajo živa bitja, sonce pa Boga. *Acintya bheda abheda* je nedoumljiva, človek pa jo lahko izkusi zgolj in le s prakticiranjem *bhakti* joge. Velik pomen Čajtanje Mahaprabhuja je v tem, da je petje svetih imen in vajšnavsko znanost o Bogu prenesel iz templja na prosto, kjer lahko vsak pristopi in začuti dobrobit in milost Svetega imena, prej je bila ta znanost dostopna le *brahmanam* in *kšatrijam*.

Čajtanja Mahaprabhu je podal osem molitev, znanih kot Šikšaštaka. Gaudijski vajšnavizem te molitve sprejema kot bistvo razpoloženja vdanosti in duhovnih navodil. Opisujejo pomembnost petja Krišnovega svetega imena in razpoloženje čistih bhakt, zmožnosti petja svetega imena, predpogoje za čisto petje, pomembnost ponižnosti in molitve, zunanje simptome čistega bhakte,

¹² He is both the ideal worshipper (*sadhaka*) and the worshipable goal (*sadhya*), he is both the best devotee (*bhakta*) and the Supreme Lord (*bhagavan*), and he is both the teacher (*acarya*) to be emulated but also the Lord (*isvara*) who is not to be imitated.

¹³ Šola Vedante, ki predstavlja filozofijo hkratne nedoumljive enosti in različnosti (Gupta 2007).

blaženo razpoloženje ločenosti od Boga in najvišjo raven nesebičnega petja. Njegove nauke je obširno predstavil Šrila Krišna dasa Kaviradža Gosvami v Čajtanja Čaritamriti, ki jo je za naše lažje razumevanje komentiral Njegova Božanska Milost A. C. Bhaktivedanta Svami Prabhupada (Skupnost za zavest Krišne 2008b).

Omenjene Čajtanjove molitve se dnevno recitirajo v Krišnovih templjih, kjer se dan začne in konča s petjem, filozofijo in druženjem ob dobri, vegetarijanski hrani.

Najzvestejši privrženci Šri Čajtanje so bili Advaita Prabhu, Nityananda Prabhu, Gadadhara Prabhu in Šrivasa Thakura. Vsi predstavljajo inkarnacije ali delne inkarnacije Vsevišnje Božanske Osebnosti ali njegovih privržencev ter Njegove večne spremljevalce. Skupaj jih imenujemo *pancha tatva*, vajšnave pa se jim vsakodnevno obračajo z molitvijo: »*jaya śrī-kṛṣṇa-caitanya prabhu-nityānanda, śrī-advaita gadādhara, śrīvāsādi-gaura-bhakta-vrnda*«.

Šri Čajtanja je izbral šesterico njegovih privržencev, da sistematično predstavi njegova teološka učenja *bhakti* v njihovih delih. Sam nam je v pisani obliki zapustil le zgoraj omenjenih osem molitev. Kasneje so dobili naziv *Šestorica Goswamijev iz Vrindavana*, imenovali pa so se Sanatana Goswami, Rupa Goswami, Raghunatha Bhatta Goswami, Gopala Bhatta Goswami, Raghunatha das Goswami in Jiva Goswami. Pogosto mednje štejemo še Lokanath Goswamija in Krishnadas Kaviraj Goswamija (krishna.com).

Gibanje je v desetletjih po odhodu *panča tatve* in *šestorice goswamijev* počasi izgubljalo prepoznavnost. Precej so pripomogli tudi nekoliko kontroverzni pristaši *gaudijskega vajšnavizma*, ki so si učenja Šri Čajtanje razlagali po svoje, ter tako pridigali neprimerne verske prakse, neskladne z učenji *acarye* Šri Čajtanje. Kmalu pa se je znova obudilo s tem, ko so se pojavili novi, kredibilni *acarye*.

3.3 NJEGOVA BOŽANSKA MILOST A. C. BHAKTIVEDANTA SWAMI PRABHUPADA

Rodil se je leta 1896 v Kalkuti kot Abhay Charan De. Že kot mladega dečka ga je zanimalo verstvo in je že zelo zgodaj začel častiti Radho in Krišno. Izšolal se je za farmacevta. V najstniških letih je bil privrženec gibanja Mohandasa Gandhija, od katerega pa se je po prvem srečanju s kasnejšim duhovnim učiteljem Šrila

Bhaktisiddhanto Sarasvatijem umaknil, saj je uvidel, da Gandhi opravlja veliko delo, v marsičem pa zelo greši in mu zaradi tega ni želel slediti, saj je stremel k popolnosti. Leta 1933 je prejel uradno posvetitev v petje Hare Krišna maha mantre¹⁴, od duhovnega učitelja pa je prejel nalogo prenesti znanost o Krišni na zahod.

Leta 1944 je začel v Indiji sam izdajati časopis *Back to Godhead* (Nazaj k Bogu). Po prevedenih prvih treh delih *Šrimad Bhagavatama* je za dobro opravljeno delo prejel pohvale tudi od takratnega premierja Indije. Pri skoraj sedemdesetih letih starosti se je Šrila Prabhupada navkljub ne najboljšem zdravju tako rekoč brez denarja s tovorno ladjo odpravil prek oceana v ZDA. S seboj je imel le zaboj prevedenih *Bhagavatamov* in sedem dolarjev, v srcu pa navodila duhovnega učitelja in vero v Gospoda. Na pot se je dolga leta zbrano pripravljajal med pridiganjem in prevajanjem svetih spisov v templjih v Indiji. Med 38-dnevno potjo je na ladji doživel več srčnih napadov.

V New Yorku je več kot leto dni živel v veliki revščini, z vero in trdim garanjem pa je sčasoma spoznal vse več učencev, kateri so mu zvesto sledili. Med prvimi pristaši je bilo največ hipijev, kateri so bili dobro izobraženi in so prihajali iz premožnih družin, bili vzgojeni v obilju, a bili kljub temu nadvse nesrečni v materialistični civilizaciji. Velika večina le-teh je razsvetljenje in višjo zavest neuspešno iskala v nezavestnem stanju v zlorabi poživil (LSD, marihuana in drugih). Po stiku s Prabhupadom so mladi sistematično opuščali stare navade.¹⁵ Prabhupada se je srečal z mnogimi svetovnimi veljaki, med drugim z Indiro Gandhi, župani mnogih velemest, predstavniki Rotary klubov, rektorji univerz, predstavniki drugih religij in vodilnimi znanstveniki na svojih področjih. Tesno je sodeloval tudi z glasbeno skupino *The Beatles*, katerim je bil neskončno hvaležen za pomoč pri širjenju poslanstva, predvsem Georgu Harrisonu. Mnogi s(m)o mu še danes hvaležni.

Leta 1966 je ustanovil ISKCON.¹⁶ Svetu je zapustil več kot osemdeset avtoritativnih in komentiranih študij ter prevodov indijskih filozofij in verskih klasičnih del ter ISKCON spremenil v svetovno združenje več sto templjev, šol, ašramov, inštitutov in podeželskih skupnosti (Skupnost za zavest Krišne 2008d). Poleg naštetega je v Novemu Vrindavanu (New Vrindavan) v ZDA ustanovil versko kolonijo, vzpostavil festivale, imenovane

¹⁴Hare Krišna, Hare Krišna, Krišna Krišna, Hare Hare, Hare Rama, Hare Rama, Rama Rama, Hare Hare.

¹⁵ Radi so rekli. »We are not hippies, we are happies. They are functioning high on low level, but we are functioning low on high level«.

¹⁶ ISKCON. Mednarodna skupnost za zavest Krišne. International Society for Krishna Consciousness.

Ratha jatra, po mnogih zahodnih prestolnicah, ustanovil *Bhaktivedanta Book Trust* (BBT), danes največjo svetovno založbo vedskega znanja, in še in še. Število podeljenih knjig BBT je vsako leto večje; letno se podeli več milijonov knjig, največ v Indiji, Rusiji, VB, ZDA, Nemčiji in (zanimivo) Mehiki.

Za mojo temo je zlasti zanimivo Prabhupadovo mnenje o OZN:

Širom vsega sveta naj obstaja en sveti spis, Bhagavad gita, ki jo je izgovoril Šri Krišna. Naj obstaja le en Bog, Šri Krišna. Naj obstaja ena himna, Hare Krišna. Naj obstaja le ena zaposlitev, transcedentalno ljubeče služenje Krišne. Naj OZN prevzamejo ta namen in svetu prinesejo pravi mir. Tako vzvišeno in preprosto ... OZN zgolj dviguje zastave, to je vse. Vsaka nacija si misli: »To je moja zemlja«. En svet bo obstajal šele, ko ljudje sprejmejo enega Boga, Krišno, en spis, Bhagavad gito, ter eno službo, ljubeče služenje Krišni. V nasprotnem primeru bodo zgolj nadaljevali dodajati zastave ... (Hayagriva Dasa 1986, 44).

V predgovoru prevoda *Bhagavad gite*, kakršna je, Šrila Prabhupada pravi: »Vsakdo bi moral poznati veličino Boga, Krišne, in naravni položaj živih bitij. Vsi bi se morali zavedati dejstva, da je živo bitje večni služabnik in da je vsakdo, ki ne služi Krišni, primoran služiti iluziji v obliki treh gun materialne narave ter je večni ujetnik ponavljajočega se rojevanja in umiranja« (Prabhupada 1988, 19). Religije nikoli ni seciral na islam, krščanstvo, hinduizem ... Zanj je religija predstavljala *sanatana dharmo*, večno dolžnost živega bitja. To je ponazoril s primeri ognja, čigar *dharma* je biti vroč, topel in sladek, čigar *dharma* je biti sladek, *dharma* ljudi pa je služiti Boga z vsem znanjem, močjo in predanostjo. Poudarjal je, da ne uči religije, ampak večno dolžnost posameznikov.

Dandanes ima beseda sluga, služenje zelo negativno konotacijo, zaničevalni prizvok; v vedski kulturi in v resnici pa ne obstaja nič bolj vzvišenega kot posredno ali neposredno služiti Bogu osebno. To je najbolj vzvišen položaj na planetu. Služenje pomeni izvrševanje njegovih navodil v skladu s svetimi spisi ter nudenje pomoči z uporabo vsega znanja vsem v vseh okoliščinah. Prabhupada pravi: »Bhakte ne smejo biti leni, brezdelni, nedejavni ... ni nas strah delati. Karkoli delamo, z nudenjem rezultatov in plodov Krišni postanemo zavestni Krišne (Selengut 2008). Učil je dualizem telesa in

duše ter podobno kot mnogi duhovni učitelji med seksualnostjo in duhovnostjo potegnili ostre ločnice. Povezavo med spiritualnostjo, transcendenco in ohranjanjem vitalnih telesnih tekočin ter nadpovprečno inteligenco potrjujejo tudi številni intelektualci in mnogi zdravniki iz prejšnjih stoletij, ko se v družbi še ni vse vrtelo in služilo na račun seksa, poželenja, zavajanja in denarja. Tudi druga verstva poudarjajo notranje in zunanje čistosti telesa.

Za razliko od mnogih duhovnih učiteljev z vzhoda je učil mantrе in ne tantre. Prav tako je bila ta mantra brezplačna za vse, medtem ko so drugi prodajali razne ničvredne mantrе po ceni nekaj deset dolarjev, drugi pa še danes učijo tantrično dvigovanje zavesti, katera pa nima nič skupnega z zapovedjo o čistosti telesa in uma ter ohranjanja vitalnih tekočin in zdravja. *Vede* opisujejo, da je takšno ravnanje zelo grešno, kazeno pa prihaja v starosti in ob zapustitvi telesa oz. v naslednjem življenju, najverjetneje ne v človeškem telesu.

Mnogi si zelo površinsko in polovičarsko razlagajo svete spise. Če bi vsi ljudje, ki se štejejo za vernike, živeli po sofisticiranih navodilih v svetih spisih (Bhagavad giti, Bibliji, Koranu ...), bi imel svet popolnoma drugačno podobo, saj si navodila v svetih listinah praviloma ne nasprotujejo. Težava je v tem, da si ljudje sami prilagajamo svete spise, namesto da bi se mi prilagodili njim. Dokler bo temu tako, ne moremo pričakovati boljšega sveta, kot ga imamo, saj si ga niti ne zaslužimo. Predmet cenzure so mnoga literarna dela, žal so bili podobno poneverjeni tudi številni krščanski in muslimanski sveti spisi. Podobno se dogaja z *Bhagavad gito*, katero nekateri razlagajo po svoje, prihaja že do cenzure in poneverjanj Prabhupadovih prevodov in komentarjev, Prabhupada je na to opozarjal in izvajalce vnaprej ostro obsodil.

Šrila Prabhupada ni zagovarjal strogega ali togega pridiganja. »Liberalni privrženci Šrile Prabhupada z odobravanjem pozdravljajo primer učenja Šrile Prabhupade in njegov zakon o upoštevanju časa, kraja, osebe in okoliščin, raje od dobesednega slepega sledenja tradicije (Cole in Dwyer 2007, 223). Vsakomur se je skušal približati z nivoja slušalca, nikoli ni govoril vzvišeno, četudi je imel značilno držo z nekoliko privzdignjeno brado.

V samo dvanajstih letih je Njegova Božanska Milost A. C. Bhaktivedanta Svami Prabhupada navkljub visoki starosti kar štirinajstkrat obkrožil planet in predaval na petih celinah. Njegov urnik je bil vedno poln in napet, a to ni nikoli zmotilo ritma

njegovega uspešnega pisanja, ki verodostojno predstavlja filozofijo vedске književnosti, religije in kulture (Skupnost za zavest Krišne 2008d). Šestdeseta, sedemdeseta in osemdeseta leta prejšnjega stoletja so bila obdobje t. i. »eksplozije Hare Krišna« (Mahaprabhu Dasa 2013).

Seznam nekaterih avtorskih del oz. prevodov A. C. Bhaktivedante Swami Prabhupade obsega:

- Bhagavad gita, kakršna je,
- Šrimad Bhagavatam,
- Čajtanja Čaritamrita (Chaitanya Caritamrita),
- Nova priložnost,
- Življenje izvira iz življenja,
- Pot popolnosti,
- Krišna, vir vsega zadovoljstva,
- Veda o samospoznanju,
- Lahko potovanje na druge planete,
- Popolna vprašanja, popolni odgovori,
- Onkraj rojstva in smrti,
- Raja-vidya: kralj znanja,
- Učenja Gospoda Kapile, sina Devahuti,
- Popolnost joge,
- Šri Isopanišad,
- Nektar predanosti,
- Krišna, Vsevišnja Božanska Osebnost,
- Nektar duhovnih napotkov ...
- in mnogi posneti pogovori z učenci in politiki, strokovnjaki ter znanstveniki.

Nekatera dela so izšla posthumno, njegovi učenci pa so izdali mnoge biografije, posnetke pogovorov in anekdote iz življenja Šrila Prabhupada.¹⁷ Inicijal je več kot deset tisoč učencev.

Šrila Prabhupada je svoja dela smatral kot zelo pomembna, saj se z deljenjem njegovih knjig še dolgo po njegovem odhodu ne bo širila le vajšnavska vera, marveč hkrati tudi napad filozofskim temeljem materializma, na katerih počiva moderni svet (Prabhupada

¹⁷ Več o Šrili Prabhupadu lahko izveste v Goswami, Satsvarupa dasa. 1994. *Prabhupada*.

1970). Nekateri od njegovih učencev so gibanje zapustili; da bo do tega prišlo je napovedal sam, saj so bili mnogi zavoljo širjenja vere v Boga iniciirani predčasno, nedozoreli, kar pa je bilo nujno potrebno za širjenja sporočila Ved.

V pogovorih s sogovorniki je kot idealno obliko politične vladavine vedno definiral t. i. duhovni komunizem z Bogom oz. Božjimi načeli kot osrednjo avtoriteto. Termin komunizem je omenjen zaradi enakosti vseh, četudi je družba razdeljena na redove. Delitev je namenjena optimalnemu opravljanju dolžnosti, saj smo bili vsi obdarjeni s posebnimi sposobnostmi. Nekdo je bolj usposobljen za nekaj, drugi za drugo, izvorno pa smo v očeh Boga vsi enako vredni. Družba naj ne bi bila brezrazredna; delila bi se na štiri *varne* in na štiri *ašrame*.

Ostale svetovne religije nimajo osrednje figure oz. posameznika kot ustanovitelja gibanja. Posebnost ISKCON-a je tudi to, da uči *sanatana dharmo*, v čemur se ISKCON razlikuje od ostalih religij, katere vse učijo vero, religijo, medtem ko ISKCON širi znanje in filozofijo o večni dolžnosti živih bitij.

3.4 MEDNARODNA SKUPNOST ZA ZAVEST KRIŠNE (ISKCON)

ISKCON je duhovna institucija, katero je julija 1966 ustanovil Njegova Božanska Milost A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada. Gibanje je popularno imenovano kot *Hare Krišna gibanje*, Šrila Prabhupada ga je osebno vodil do njegovega odhoda s tega sveta, 14. novembra 1977.

Štiri regulativna načela oz. štiri načela svobode za člane ISKCON-a so (Črnič 2005, 4):

- *usmiljenje; uživanje izključno vegetarijanske (Bogu ponujene) hrane, imenovane prasadam,*
- *strogosti; odpoved uživanja vseh vrst drog, kot so mamila, tobak, alkohol, prava kava in pravi čaj,*
- *čistost; vzdržnost spolnih odnosov zunaj zakonske zveze, v zakonu pa izključno za namen rojevanja otrok,*
- *resnicoljubnost; odpovedovanje igram na srečo in vsem oblikam finančnih spekulacij, hazarda.*

Tu bi dodal, da so regulirani spolni odnosi v ISKCON-u dovoljeni znotraj zakonske zveze in ne zgolj za spočetje otrok.

V ustanovitvenem dokumentu Šrila Prabhupada omenja »*Sedem načel ISKCONA*« (krishna.com).

1. *Sistematično propagirati duhovno znanje širši družbi in ljudem v tehnikah duhovnega življenja z namenom uviditi pomanjkanje vrednot in doseči pravo enotnost in mir v svetu.*
2. *Propagirati zavest Krišne, razodeto v Bhagavad giti, kakršna je, in Šrimad Bhagavatamu.*
3. *Zbliževati člane Skupnosti med seboj in se približevati h Krišni, prvobitnemu bitju, in razviti idejo tako znotraj članov kot v širši družbi, da je vsaka duša del in sestavni delec Boga (Krišne).*
4. *Učiti in spodbujati gibanje sankirtana, kongregacijskega petja svetih imen Gospoda, priporočeno v učenjih Gospoda Šri Čhaitanye Mahaprabhuja.*
5. *Za člane Skupnosti in za širšo družbo zgraditi sveta mesta za transcendentalna srečanja, namenjena Gospodu Krišni.*
6. *Zbližati člane skupnosti z namenom učenja preprostejšega in bolj naravnega načina življenja.*
7. *V rednih presledkih izdajati mesečnike, tednike, knjige in ostalo čtivo za dosego omenjenih ciljev.*

ISKCON je pod vodstvom Šrile Prabhupade zrasel iz manjše skupinice učencev, ki se je zbirala pred trgovino v New Yorku, v mednarodno serijo templjev po vsem svetu, katerih je danes že več kot 400 (Iskconcommunications). ISKCON ima svoja predstavništva po vsem svetu.

V Singapuru je ISKCON prepovedan, v Južnoafriški republiki slavljen, sprejet v ZDA, dovoljen v Indoneziji, ljubljen v Indiji, na Kitajskem in Bližnjem Vzhodu deluje prikrito, registriran je v Pakistanu, cenjen v Braziliji, prisoten tudi v Bangladešu, spoštovan v Gvajani, novoustanovljen v Koreji, sprejet v Kanadi, prepoznaven v Maleziji, cenjen v Avstraliji, vzpostavljen v Rusiji, dovoljen na Japonskem, čaščen v Nigeriji, slavljen v Italiji, slišan v Nemčiji, ter cenjen tudi v Veliki Britaniji (Mukunda 2009).

Nekatere države odprtih rok sprejmejo ljudi z visokimi moralnimi načeli, spet druge so pripravljene požigati, preganjati in celo moriti, vse z avtoriteto nacionalnega interesa. Ljudje

s tovrstnimi prepričanji so v Bhagavatamu označeni z »nič boljšimi od krav in oslov« (Prabhupada 1995, 10.84.13).

ISKCON ima centre med drugim tudi v Izraelu, Kirgiziji, Salvadorju, Zambiji, Franciji, Tajskem, na Filipinih, v Zimbabveju, Mauricijusu, Peruju, Kongu, Fidžiju, Portugalskem, na Hrvaškem in drugod po svetu (Iskconcenters). Največ težav z oblastmi, s preganjanjem zaradi drugačnega verskega prepričanja, imajo pripadniki Hare Krišna v nekdanjih sovjetskih državah. Glas ISKCON-a se sliši po vsem svetu, še vedno pa so redki, ki so pripravljeni pristopiti; mnogi pravijo le enkrat se živi in tako živijo kar se da uživaško, vsak pa slej ko prej pride do spoznanja, da ta svet ni namenjen fizično-materialnem uživanju, saj ima le-to ob staranju, bolezni in smrti vedno vsaj nekoliko grenak priokus.

Gibanje Hare Krišna neposredno izvira iz vajšnavizma, ki je eden treh glavnih religijskih tokov klasične Indije, središče, katerega predstavlja čaščenje boga Višnuja. Pripadniki Hare Krišna ga častijo v obliki Krišne, kot omniprezentnega in omnipotentnega vrhovnega Boga, ki pa je hkrati tudi oseba. Temeljne svete spise predstavljata Bhagavad gita¹⁸ (Gospodova pesem) in Bhagavata Purana,¹⁹ ena obsežnejših Puran znana tudi pod imenom Šrimad Bhagavatam. Po izročilu naj bi Vsevišnja Božanska Osebnost Krišna pred 5000 leti izgovoril Bhagavad gito in v njej izpostavil pomen religije, ki je nemotivirano ljubeče služenje Vsevišnjemu – takšna popolna predaja Bogu se imenuje bhakti (Črnič 2005, 3).

Med temeljne svete spise gibanja spadajo tudi ostale *Purane* in *Upanišade*. Člani Hare Krišna gibanja verjamejo, da je Krišna ime Boga, Višnu pa je »Krišnova ekspanzija za stvarjenje in vzdrževanje materialnih univerzumov« (Satsvarupa 1994, 374). Drugi dve vzvišeni ekspanziji Krišne sta Brahma in Šiva; Brahma je sekundarni stvarnik, Šiva pa je uničevalec univerzumov. Mnogi častilci Šive kadijo marihuano; ritual služi oponašanju Šive, ki je nekoč spil ocean strupa, da bi rešil človeštvo, zategadelj ga

¹⁸ V slovenščini imamo kar dva prevoda: Bhagavad gita: Gospodova pesem (glej Pacheiner-Klander, 1990) in prevod z obsežnimi komentarji Skupnosti za zavest Krišne (glej Prabhupada, 1998). ISKCON priznava Prabhupadovo Bhagavad gito, kakršna je, s komentarjem.

¹⁹ Podobno kot velika epa Mahabharata (katere del je tudi Bhagavad gita) so tudi Purane (purana dobesedno pomeni »starodavna tradicija«) nastale v okviru bardske oralne tradicije, najzgodnejše med njimi naj bi svojo dokončno obliko dobile v 5. st. n. št., kasnejši teksti pa so vnašali v korpus zmeraj nove vsebine.

njegovi častilci strastno oponašajo in kadijo marihuano, povzročajo tegobe sebi in bližnjim ter omamljeni trošijo dragocene trenutke, katerih ne more povrniti nobeno zlato ne denar.

V prvih letih delovanja ISKCON-a je velika večina njegovih članov živela v templjih. Delovanje institucije se je financiralo z deljenjem knjig, vegetarijanske hrane in z donacijami podpornikov gibanja Hare Krišna. Sčasoma se je pojavila potreba po življenju izven templja, saj vzdrževanje tako obsežnega projekta, kakršen je bila ideja ISKCON-a, zahteva precejšnja sredstva. Poleg *brahmačarijev* so v templjih sprva bivali tudi poročeni *grihaste*. Ponekod je to v praksi še danes, ampak je bolj izjema kot pravilo. Za grajenje templjev, tiskanje knjig, ustanavljanje šol – gurukul in obsežno deljenje prasadama – vegetarijanske, Krišni ponujene hrane, prispevki, nabrani z deljenjem knjig, niso bili več zadostni, saj se je gibanje širilo z nesluteno hitrostjo. Velika večina pripadnikov Hare Krišna se je poročala, tako se je počasi center preselil iz templjev v kongregacijsko skupnost, ki je finančno podpirala skupnost. Leta 1971 je bila v Dallasu ustanovljena tudi prva gurukula – šola za otroke pripadnikov Hare Krišna. V naslednjih letih so bile ustanovljene podobne v Los Angelesu, Novem Vrindavanu in drugod po ZDA, v 80-ih letih so se gurukule ustanovljale širom celega sveta.

Za začetna leta ISKCON-a je bilo značilno dokaj ekspresno podeljevanje iniciacij, saj je bila potreba po pridobivanju pridigarjev velika. Danes pa so zahteve za pridobitev iniciacije v posvečenega člana ISKCON-a nekoliko strožje, saj je poleg sledenja štirih regulativnih načel zahtevano tudi ogromno znanja iz svetih spisov in predanosti. Ker je Šrila Prabhupada posedoval izjemno karizmo in Božji dar, je lahko hipoma čistil srca mladih, ki so mu pristopali. Po njegovem odhodu s tega sveta je precej članov institucijo pričakovano zapustilo, kar dokazuje precej oslABLJENO vodstvo ISKCON-a v osemdesetih letih. Tista leta so bila precej težka, saj je bilo to desetletje odločilno, ali bo organizacija preživela ali ne.

Pripadniki ISKCON-a so bili vpleteni v dokaj številne afere. Bil se je tudi oster boj za mesto osrednje figure v instituciji. Najhujše kršitve so bile domnevne zlorabe otrok v posameznih gurukulah, kar precej pripadnikov je bilo izločenih, bodisi zaradi vpletenosti v te zlorabe bodisi zaradi nespoštovanja načel ISKCON-a. Pogoste so bile razne obtožbe o pranju možganov, o zlorabljanju posameznikov – sploh mladostnikov

za interese institucije, sumi finančnih nepravilnosti itd. Zadeve so se uredile. Nekateri so bili izobčeni iz ustanove. Dobro iz vsega nastalega pa je, da je organizacija začela bolj skrbeti za notranje odnose in se zaradi tega tudi ni toliko obračala navzven v smislu sodelovanja z mednarodnimi organizacijami, državami. V vsem tem času je naraščalo število kongregacijskih članov, vse več pa je bilo tudi templjev in podeljenih knjig.

Gibanje Hare Krišna je bilo ves čas zelo aktivno tudi v t. i. vzhodnem komunističnem bloku. Mnogi učenci Prabhupade so avanturistično pridigali po vzhodnoevropskih ulicah, šolah in univerzah. Pod krinko so delovali celo v Rusiji, kjer je bil kmalu po padcu železne zavese že leta 1991 podeljen milijonti izvod Bhagavad gite, kakršna je (krishna.com). Duhovni učitelji, ki so v času hladne vojne, v nekakšni polilegali, pridigali v vzhodnem bloku, so polni nepozabnih anekdot. Razmere, v katerih so prenašali vedsko znanje o Krišni, so bile res težke, nemalokrat so bili preganjani tako s strani nestrpnih, vojske kot policije. Da pa so svoje misijonarstvo opravljali zgledno, dokazuje današnje zelo številno, prizadevno in kompaktno gibanje v deželah nekdanje skupne države. Pripadniki so večinoma visoko izobraženi, usposobljeni, profesionalno vodeni in ohranjajo redne stike in srečanja. Delo ISKCON-a je izjemno cenila tudi mestna policija v največjih mestih ZDA in Velike Britanije, saj se je število hipijev in shodov raznih iskalcev resnice po prihodu Prabhupada v ZDA in ustanovitvi ISKCON-a zelo zmanjšalo.

Mnogi strokovnjaki želijo prikazati in dokazati novejši nastanek obeh²⁰ temeljnih del ter s tem diskreditirati tako gibanje kot organizacijo ISKCON. Večina le-teh prihaja iz pro-vatikanskih vrst in ateističnih logov. Sveti spisi so temelj mnogih gorečih neplodnih debat. Še vedno je nejasno, v kašnem obsegu je bila izvorna Biblija preoblikovana in modificirana z izbrisom nekaterih ključnih elementov ter z dodajanjem nekaterih profanosti.²¹

²⁰ Bhagavad gita, kakršna je in Šrimad Bhagavatam.

²¹ Šele v šestem stoletju je krščanstvo proglasilo, da reinkarnacija ni več sprejemljiva in mora biti proglašena za heretično doktrino. Pisanja zgodnjih krščanov, kot je Sveti Jerome v četrtem stoletju, pojasnjujejo, da je bila reinkarnacija smatrana za ezoterično doktrino in mora biti razumljena in zagovarjana znotraj krščanstva. V drugem stoletju je Origen pisal o reinkarnaciji v knjigi z naslovom *On first Principles*, katero lahko še danes najdete v knjižnicah (Bhakti Tirtha Swami, *Spiritual warrior III*).

ISKCON mnogi povezujejo z termini hinduizem, sekta ipd. Šrila Prabhupada je gibanje, v pismu iz Los Angelesa njegovi učenki Nevatiaji, 16. julija 1970, opisal takole: »Ameriški mladeniči in dekleta so zelo inteligentni in kvalificirani, tako načela razumejo kot avtentična in jih potemtakem sprejemajo. Razumejo, da Gibanje za zavest Krišne ni niti indijsko niti hindujsko, marveč kulturno gibanje za vso človeško družbo, ker pa prihaja iz Indije, ima seveda pridih Indije in hinduizma« (Prabhupadabooks.com).

Sedemdeseta in osemdeseta leta prejšnjega stoletja so bila za ISKCON zaznamovana z napadi od zunaj ter z razkolom in škandali znotraj organizacije; v devetdesetih letih je ISKCON končno postal precej stabilnejši. ISKCON in njegovi člani so dozoreli, kar se vidi še posebej v moči članov, da povzročijo sprejetje nekaterih ključnih reform v ISKCON-u, konstruktivno sprejmejo kritiko lastne dejavnosti, teologije in obnašanja, ter iskreno prisluhnejo praksam drugih (Shinn 1994).

V zadnjem času prihaja znotraj ISKCON-a do izpopolnjevanja pravilnosti prehrane, saj je nemalo pozornosti posvečeno tudi skrbi za zdravo prehrano in fizično telo. V zgodnjih letih institucije so skrbi za telo pogosto rekli *maya* ali iluzija, saj da je minljivo in zato predstavlja Gospodovo iluzorno energijo. Dejstvo pa je, da moramo zanj skrbeti tako kot za izposojen artikel od prijatelja, ki nam je zelo drag, ne pa da z njim ravnamo samodestruktivno kot s smetnjakom, v katerega zmečemo tako materialne kot subtilne pomije, kar vse preveč radi počnemo. Dokler ne razvijemo usmiljenja do naših teles, se zaman trudimo razvijati usmiljenje do drugih.

Že Platon je imel o demokraciji preizkušeno slabo mnenje. Demokracijo je označil za vladavino drhali. ISKCON-ov cilj je, da vsak počne to, za kar je bil rojen, za kar ima naravni božji dar, pa naj bo to trgovina, kmetijstvo, vojskovanje ... Najslabše, kar se lahko zgodi, je ravno to, kar se je zgodilo s pojavom demo(n)kracije; najnižji med ljudmi so na oblasti, vladne predstavnike volijo ljudje, ki nikakor niso kvalificirani za sprejemanje pomembnih odločitev. Saj oboji ravnajo in odločajo le na podlagi čutnega uživanja, klientilizma in poistovetenja s telesom ter nepopolnih informacij. *Vede* učijo, da nisi nič boljši od malega otroka. ISKCON je nedvomno veliko več kot le religijsko gibanje, saj ponuja neprecenljivo, nekdo bo rekel pozabljeno, nekdo pa še neodkrito znanje.

Pripadniki ISKCON-a se od ostalih državljanov ločijo po zunanjem izgledu. Na zatilju imajo *sikho*, šop daljših las na sicer obriti glavi. Zanje so značilna prepoznavna preprosta vajšnavska oblačila, moški nosijo *dhoti*, ženske *sari*. V vsakdanjem svetu se posebej ne izpostavljajo, tako je ta stil oblačenja značilen za verska skupinska srečanja. ISKCON je v marsičem zelo podoben ostalim hindujskim gibanjem, katera imajo vsa *parampara* nasledstvo duhovnih učiteljev, tako kot budisti, tako da *parampara* sistem, značilen za ISKCON, ni svetovna posebnost. ISKCON uči, da Bog z nami komunicira prek notranjega glasu, še posebej pa prek drugih oseb, katere nam zavoljo našega čiščenja, delovanja, zavesti in srca vedno pošilja ob za nas najboljšem času in kraju, četudi tega takoj sami ne razumemo in sprejmemo. Vsi imamo skupni imenovalec, skupni izvor, ki je do vseh enak, a hkrati izjemno srečen in vzhičen ob klicu vseh, ki se Mu obračajo, saj je takšnih vedno manj, neizmerno pa si želi, da dojamemo smoter učne ure v materialnem svetu in se po opravljeni nalogi vrnemo k Njemu v duhovno kraljestvo, sicer nas čaka nov poizkus v drugačni življenjski obliki.

V izdelavi je tudi ISKCON-ova ustava, kjer želijo člani jasno začrtati pravice in dolžnosti vsakega posameznika in skupine, definirati strukturo in vrednote ter zaščititi dediščino Šrila Prabhupada. Sicer pa je organizacijska struktura ISKCON-a razložena v nadaljevanju.

3.4.1 GOVERNING BODY COMMISSION (GBC)

Po volji ustanovitelja je vodstvo organizacije po njegovem odhodu prevzel GBC. Trenutno ga sestavlja 35 članov, ki so individualno odgovorni za nadzor vodenja in spoštovanja duhovnih standardov v centrih ISKCON po posameznih geografskih regijah (ISKCON GBC).

Članici GBC-ja sta trenutno tudi dve ženski, četudi velja splošno prepričanje, da so ženske kar nekoliko zastopane v gibanju Hare Krišna. Ženske po novem lahko zasedejo tudi položaj guruja. Vprašanje pa je, kaj bi o emancipaciji žensk in njihovi spremenjeni vlogi znotraj ISKCON-a porekel Prabhupada, če bi bil še danes fizično prisoten med nami. Nisem najbolj prepričan, da bi tovrstno delovanje odobral, saj žensk na položaju *gurujev* niti na položaju na vodilnih mestih v GBC-ju ni omenjal. Ženske so obdarjene z mnogo kvaliteta, katere imamo moški le neznatno razvite in obratno. Danes pa amerikanizirana družba enači naloge in delo moških ter žensk, kar je dokazano destruktivno.

Večina članov GBC-ja opravlja tudi delo *regionalnih sekretarjev*, ki so odgovorni vsak za svoje geografsko področje, v rednih intervalih morajo poročati GBC-ju. Nadzirajo delovanje posameznih templjev, kongregacije in skrbijo za zgledno sledenje duhovnih normativov. Prabhupada je o nalogah članov GBC-ja omenil, da mora biti seznanjen z vsem in o vsem, kar se tiče zadev znotraj njegove jurisdikcije. Člani GBC-ja nadzirajo tudi posebne projekte, pobude in ministrstva. Spoštuječ navodila Prabhupade GBC vsako leto zaseda v Mayapurju v Zahodni Bengaliji, na njihovem Splošnem letnem srečanju, kjer obravnavajo predloge, specifične primere in projekte znotraj ISKCON-a ter sprejemajo resolucije z glasovanjem (ISKCON GBC). ISKCON ima danes izrazito oslABLJENO osrednje vodstvo (Haas 2013). Odločitve se sprejemajo po pravilu relativne večine (ISKCON GBC).

Pri administrativnih zadevah GBC-ju asistira izvršni odbor, ki sestoji iz predsednika, podpredsednika in tajnika. Mandat članov izvršnega odbora traja eno leto, po tem času tajnik zasede položaj podpredsednika, podpredsednik zasede predsedniški položaj, izvoli pa se nov tajnik. Odbor ureja splošne zadeve, ukrepa v kriznih razmerah, implementira resolucije in pomaga pri rednih letnih srečanjih (ISKCON GBC).

Predsedniki templjev so po navodilih Šrila Prabhupada odgovorni za izvajanje misije ISKCON-a, vodenje templjev, sodelovanje z lokalnimi oblastmi in izvajanje nadzora nad vsemi funkcijami templja, vključno s programi izobraževanja. Med naloge predsednika samoumevno spada tudi skrb za notranje in zunanje člane templja, čaščenje božanstev, skrb za vzdrževanje infrastrukture in finančna stabilnost templja (ISKCON GBC).

Z namenom povečanja učinkovitosti ISKCON-a so bili uvedeni dodatni položaji;

- *izvršni direktor: odgovoren za globalni razvoj, implementacijo GBC pobud, odgovornost in nadzor kakovosti dela menedžmenta in posameznih uslužbencev. Trenutno obstaja devet oddelkov, ki izvršnemu direktorju pomagajo pri izvrševanju nalog: administracija/sistemske razvoj, skrb za bhakte, zakonodaja, računovodstvo, odnosi z javnostjo ... Deluje pod okriljem GBC-ja.*
- *ministri ISKCON: izvoljeni s strani GBC-ja, so zadolženi za temeljit nadzor razvoja izobraževanja, deljenja knjig, komunikacij in kongregacijskega*

razvoja. Svetujejo, asistirajo in pomagajo regionalnim vodjem in ISKCON-ovim voditeljem pri doseganju ciljev. Letno poročajo GBC-ju in so povabljeni na letno zasedanje.

- odposlanci GBC: odposlanci GBC-ja za pomoč pri formiranju letnih poročil, usklajevanju politik in čiščenju besedil, ki se predajo GBC-ju. Mandat traja 3 leta. Prisostvujejo letnim zasedanjem GBC-ja (ISKCON GBC).

Vsi organi ISKCON-a si delijo skupni cilj – izvrševanje navodil Šrile Prabhupade in širjenje zavesti Krišne. Na vsakem letnem srečanju GBC-ja prisotni glasno preberejo Prisego vdanosti.²²

GBC za ISKCON opravlja večino finančnih, birokratskih in organizacijskih dejavnosti, zelo redko pa se vmešava v notranje posle templjev. Redek primer posega v poslovanje templja se je zgodil pred meseci, ko je v Zagrebu prišlo do hujših administrativnih zlorab vodstva, nakar je GBC ukrepal, zamenjal vodstvo in na čelo templja postavil druge odgovorne.

3.4.2 MINISTRSTVA ISKCON

ISKCON ima 16 ministrstev, katere upravljajo ministri:

- Ministrstvo za komunikacije²³,
- Ministrstvo za čaščenje Božanstev ISKCON²⁴,
- Zdravstveno in socialno ministrstvo²⁵,
- Ministrstvo za kongregacijski razvoj²⁶,

²² An oath of allegiance: »1. Sprejemamo Šrila Prabhupada kot ustanovitelja, *acaryo* in Vrhovno Avtoriteto ISKCON-a, sprejemamo sledenje njegovih učenj, navodil in smernic. 2. GBC je po zadnji volji in oporoki Šrila Prabhupada sprejet za vrhovni organ ISKCON-a. 3. Spoštujemo Skupnostna duhovna načela, ki so: prepoved nezakonskega seksa, intoksikacije, hazarda, jedenja mesa in mantranje minimalno 16 krogov maha-mantre vsak dan. Sledimo načela omenjena v Prabhupadovih knjigah. 4. Sprejemamo, da so vsa sredstva, pridobitve in posesti ISKCON-a pod mojim vodstvom, vključno vse, kar je ISKCON pod mojim vodstvom pridobil, izključna last ISKCON-a, ki bodo ob moji smrti, odstopu ali razrešitvi pripadla izključno ISKCON-u, do katerih nimam nobene pravice kakorkoli. 5. Sprejemamo vodstvo duhovnih vrednot ISKCON-ovega menedžmenta, sodelovanje z lokalnimi predstavniki GBC-ja ter izpolnjevanje dolžnosti v duhu vdanosti brez namernega zoperstavljanja interesom ISKCON-a. 6. Vzdrževali bomo duhovne programe, standarde in učenja Prabhupada s projekti in z *bhaktami* pod našim okriljem. Soglašam s tem, da Skupnosti in *bhakt* pod mojim okriljem ne bom vpletal v dejavnosti, ki nasprotujejo zgoraj omenjenim načelom « (Iskcon GBC).

²³ Ministry of Communications.

²⁴ ISKCON Deity Worship Ministry.

²⁵ Health and Welfare Ministry.

²⁶ Congregational Development Ministry.

- Vajšnavsko ministrstvo²⁷,
- Ministrstvo za mladino ISKCON²⁸,
- Ministrstvo za služenje »sanjasijev«²⁹,
- Ministrstvo za deljenje knjig³⁰,
- Ministrstvo za zaščito krav in kmetijstvo³¹,
- Ministrstvo za padajatro³²,
- Ministrstvo za razvoj izobraževanja³³,
- Ministrstvo za pravičnost³⁴,
- Ministrstvo za razvoj financiranja³⁵,
- Svetovalni odbor svetih spisov³⁶,
- Posestniška pisarna ISKCON³⁷,
- Osrednja pisarna za zaščito otrok ISKCON³⁸ (ISKCON GBC).

Osrednja pisarna za zaščito otrok je bila vzpostavljena kot plod nekaterih spolnih zlorab znotraj ISKCON-a, oškodovani so dobili finančna nadomestila. Njena naloga pa je tudi, da preprečuje prihodnje podobne incidente v templjih in šolah.

Ministri so posamezniki, individualno imenovani s strani GBC-ja za profesionalno izvajanje in nadzor specifičnih področij, kot so razvoj izobrazbe, deljenje knjig, komunikacijo, razvoj kongregacije in ostalih področij. Ministri izvajajo svetovanje, pomoč in promocijo lastnih ministrstev, izobražujejo regionalne sekretarje in ostale vodje templjev ter ostalih ISKCON-ovih centrov po svetu. Vsak minister GBC-ju odda letno poročilo, na skupnem srečanju GBC-ja in vseh ministrov se poročila tudi predstavijo (ISKCON GBC).

Notranja organizacija ISKCON-a je zelo podobna mednarodnim organizacijam, saj ima svoj izvršilni organ (GBC), svoja ministrstva, posebne službe in uradnike, ki so zadolženi za urejanje birokratskih zadev.

²⁷ Vaishnavi Ministry.

²⁸ ISKCON Youth Ministry.

²⁹ Ministry of Sannyasa Services.

³⁰ Ministry of book distribution.

³¹ Ministry of Cow Protection and Agriculture.

³² Ministry of Padayatra.

³³ Ministry of Educational Development.

³⁴ Ministry of Justice.

³⁵ Ministry of Fund Development.

³⁶ Sastric Advisory Council.

³⁷ ISKCON Property Office.

³⁸ ISKCON Central Office of Child Protection.

3.4.3 ODBORI ISKCON

Odbori, ustanovljeni s strani GBC-ja, so organi ustanovljeni za določen čas za točno določeno nalogo. Delujejo lahko kot del GBC-jevih srečanj ali pa izven srečanj GBC med letom. Imajo posebno nalogo in odgovornost, za katero jih zadolži GBC. Te naloge so: moč sprejemanja odločitev in dajanja predlogov na vsebino, ki se tičejo odborov, v nekaterih primerih lahko celo delujejo namesto GBC-ja. Vsako leto morajo posamezni odbori GBC-ju oddati letno poročilo pred letnim srečanjem v Mayapurju (ISKCON GBC). Odbore sestavlja med štiri in dvajset članov, obstajajo pa naslednji odbori:

- Mednarodni odbor za vodenje³⁹,
- Odbor BBT za odobritev gradbenih dovoljenj⁴⁰,
- Odbor za delovanje Gurujev⁴¹,
- Odbor za imenovanje GBC-ja⁴²,
- Stalni odbor za Bhaktivedanta inštitut⁴³,
- Odbor za standarde kirtana⁴⁴,
- Odbor za odnose med BBT in GBC⁴⁵,
- Odbor GBC za vajšnavski koledar⁴⁶ (Iskcon GBC).

V odborih sodelujejo tudi člani GBC-ja, ki tako sodelujejo z ostalimi člani ISKCON-a in imajo prek teh odborov izostren vpogled v stanje v organizaciji.

3.4.4 ISKCONRESOLVE⁴⁷

ISKCON*Resolve* je organ ISKCON-a, ki članom organizacije, ki imajo težave ali skrbi, nudi strokovno in kvalitetno pomoč. Ustanovljen leta 2002 s strani GBC-ja danes ISKCON*Resolve* predstavlja neodvisno pisarno, ki posameznikom in skupinam omogoča zaupno celovito reševanje primerov (ISKCON*Resolve*). Večina mediatorjev, ki deluje v okviru organa ISKCON*Resolva*, deluje prostovoljno. Prvo leto je organ obiskalo 50 iskalcev pomoči, leta 2007 pa je pomagal že približno 400 prosilcem (Bloch 2009). V okviru ISKCON*Resolva* deluje tudi pisarna varuha človekovih pravic, kateri

³⁹ International Steering Committee.

⁴⁰ BBT Construction Grant Allocation Committee (BBTCG).

⁴¹ Guru Services Committee.

⁴² GBC Appointment Committee.

⁴³ Bhaktivedanta Institute Standing Committee.

⁴⁴ Kirtan Standards Committee.

⁴⁵ BBT-GBC Relations Committee.

⁴⁶ GBC Vaisnava Calendar Committee.

⁴⁷ ISKCON*Resolve* – serving the concerns of ISKCON devotees worldwide.

po svoji ustanovitvi leta 2004 sprejema vse več prosilcev mediacije. Mediatorji imajo zelo odgovorno delo, saj svetujejo ljudem, ki stremijo k popolnosti in se ne zadovoljijo s površno rešitvijo problema.

Delovanje ISKCON*Resolve* se sooča z naslednjimi izzivi:

- *geografska razpršenost (člani ISKCON-a v 103 državah po vseh kontinentih);*
- *finančna sredstva; kongregacijska religijska gibanja težko zbirajo sredstva za nacionalne, kaj šele za mednarodne projekte, kot je ISKCON*Resolve*;*
- *planiranje vrste naslednikov;*
- *nezaposleni mediatorji; več kot 500 članov je opravilo tečaj mediatorstva, manj kot 100 pa jih je uradno opravljalo mediacijo;*
- *kulturna raznolikost; v mnogih krajih na zahodu je velika indijska diaspora, katera se v marsičem razlikuje od zahodnjakov; z reševanjem multikulturnih sporov se ukvarjajo izkušenejši mediatorji;*
- *nezmožnost doseči vse člane ISKCON-a; slaba informiranost članov glede možnosti reševanja sporov in konfliktov;*
- *enpopolna baza podatkov (Bloch 2009).*

3.4.5 ISKCON IN IZOBRAŽEVANJE

ISKCON je skozi leta postal izjemno celovita organizacija, ki svojim članom resnično nudi prvovrstno oskrbo vseh vrst, od filozofske, mentorske, prehranjevalne, zdravstvene do organiziranega izobraževanja v specializiranih inštitutih. Ustanovitelj ISKCON-a je učencem dal natančne napotke, kako naj se lotijo organizacije izobraževanja za člane ISKCON-a. »Tako ko bo mogoče, moramo odpreti svoje šole in otroke učiti zavesti Krišne v angleškem jeziku ... Naše šole ne bodo prepoznane s strani vlade, ker ne smemo slediti državnega učnega načrta ... Če vzpostavimo ta program, bodo naše *bhaktine* učile te otroke: malo angleške slovnice, branje, pisanje, geografijo, računanje, zgodovino, sanskrit ... , vse učiteljice pa morajo biti zavestne Krišne ... « (Iskconirm 2007). Prabhupada je tako zavrnil možnost sodelovanja z državnimi vladami, saj se je zavedal, da bi bili v tem primeru nujni številni kompromisi, ker je večina držav danes močno posvetnih. Kljub zapovedim ustanovitelja ISKCON danes sodeluje tudi z vladami tako glede šolstva in izobraževanja kot delovanja humanitarnih organizacij.

ISKCON je že leta 1971 v Dallasu ustanovil prvo *gurukulo*, v naslednjih letih pa so se odprle šole še v Los Angelesu, Novemu Vrindavanu in drugje. Izobraževanje v ISKCON-ovih šolah sledi sistemu *varna-ašrama*, stremi pa k temu, da se učenci in študenti zavejo, da smo duhovne duše, da znajo razlikovati med duhom in materijo. Da oblikujejo svojo življenje zavestno Krišne v skladu z vedskimi pravili, pri čemer jim je na vsaki stopnji nudena najboljša možna oskrba in izobrazba. ISKCON omogoča izobraževanje tudi starejšim v obliki učenja starševstva in šole za odrasle, omogoča pa se tudi izobrazba na domu in učenje na daljavo (ISKCON MED). Danes ISKCON premore celovit sistem izobraževanja za svoje člane, ki se lahko v ISKCON-ovih šolah izšolajo od samega začetka pa do končanja šolanja na enem izmed številnih Bhaktivedanta kolidžev po svetu.

ISKCON v svojih *gurukula* šolah najmlajšim otrokom nudi pridobitev osnovne izobrazbe. Na Madžarskem je nam najbližja *gurukula* v kraju Vraja dhama, katero obiskujejo tako dečki kot deklice. Tovrstne šole so v Evropi še v Londonu in *Avanti Krishna šole* širom Anglije, učenci pa imajo *gurukule* možnost obiskovati tudi v Braziliji, ZDA, Peruju, Avstraliji, Novi Zelandiji, Ugandi, Keniji, Nigeriji, Gani, Indiji in v Nepalju (ISKCON MED). Šola Avanti Krishna je prvorazredni dosežek ISKCON-a, saj je program financiran s strani države, v šoli pa se uči vajšnavska kultura in tradicija. ISKCON je glavni državni administrativni partner, vstop v šolo pa je omogočen vsem verskim skupnostim. V ekološko prijazni, vegetarijanski in tehnološko odlično opremljeni šoli učijo vajšnavsko filozofijo in tradicionalne, že pozabljene vrednote: spoštovanje, empatijo, poštenost, samodisciplino, miselnost, resnicoljubje in spoštovanje božjega. Možnost pa imajo vaditi tudi meditacijo, jogo in umetnost. V Angliji delujejo štiri *Avanti Krishna šole* (Krishna avanti primary school). Osnovno šolo imenovano *Bhakti School*, ustanovljeno leta 2011, priznana tudi s strani države, ima ISKCON tudi v Braziliji, vzorno pa je poskrbljeno tudi za izobraževanje odraslih (ISKCON GBC).

Ustanovljena je tudi Bhaktivedanta Akademija umetnosti in znanosti,⁴⁸ ki služi kot spletno stičišče akademikov iz vajšnavske tradicije. Člani akademije so tudi Michael Cremo, avtor kontraverzne knjige *Prepovedana arheologija*,⁴⁹ kjer argumentirano z dokazi zavrača spoznanja Charlesa Darwina in evolucionistov, Dr. Kenneth Valpey,

⁴⁸ Dostopno prek <http://bhaktivedantaacademy.wordpress.com/executive-committee/> (3. september 2013).

⁴⁹ Forbidden archeology.

znani strokovnjak, diplomant z Oxforda in gostujoči profesor na Univerzah v Hong Kongu, Floridi in drugod, Shaunaka Rsi, kaplan na Univerzi v Oxfordu ter mnogi drugi.

ISKCON svojim članom omogoča tudi visokošolsko univerzitetno izobrazbo na t. i. Bhaktivedanta kolidžih, nam najbližja kolidža sta na Madžarskem v Budimpešti in *Centro studi Bhaktivedanta - Bhakti yoga College* v Toskani v Italiji. Zelo priznan kolidž pa je tudi v Belgiji v Radhadeshu. Slednji je bil ustanovljen leta 2002, od tedaj pa je sprejel že več kot tisoč študentov iz 26 držav. Študentom nudi temeljito nego karakterja, osebne izpolnitve, vedske izobrazbe in duhovne zrelosti. Kolidž tesno sodeluje z Oxfordskim centrom za hindujske študije, priznanim neodvisnim centrom Univerze v Oxfordu. Od leta 2003, ko so začeli sodelovati z njimi, je mnogo diplomantov Bhaktivedanta kolidža uspešno doktoriralo na Oxfordu (Bhaktivedantacollege). *Centro studi Bhaktivedanta* iz Italije neguje tople odnose z mnogimi akademskimi institucijami in raziskovalci iz Italije in tujine glede učenja filozofije, znanosti, umetnosti in duhovnosti tradicionalne Indije (Centro studi Bhaktivedanta). ISKCON-ove številne gurukule, srednje šole in kolidže najdemo tudi v ZDA in v Indiji, kjer jih je največ med vsemi državami, kjer je prisoten ISKCON.

Že leta 1972 je bila ustanovljena tudi založba BBT, katera je danes največja založniška hiša, ki se ukvarja z založništvom vajšnavske literature (Bromley in Shinn 1989, 53). Vsako leto bhakte podelijo več milijonov knjig po vsem svetu. Smoter BBT je kar čim več ljudem predstaviti vajšnavsko tradicijo in izgubljeno vedsko znanje. Založba izdaja vsa dela Šrila Prabhupade, dela njegovih učencev in drugih vajšnav. BBT v več jezikih izdaja tudi revijo *Nazaj k Bogu*,⁵⁰ katero je začel izdajati Šrila Prabhupada že pred 2. svetovno vojno na lastne stroške, ko je bival v Vrindavanu v Indiji. BBT je neprofitna organizacija, svoja dela izdaja v vseh večjih svetovnih jezikih, tudi slovenskem. BBT financira tudi urejanje mnogih vajšnavskih svetih krajev, kot so Vrindavan, Mayapur ... Ima 6 različnih con: severnoevropsko, severnoameriško, zahodnopacifiško, mediteransko, afriško in indijsko. Odgovorni, ki so zadolženi za vsakega od teh področij, se srečujejo dvakrat letno (Bhaktivedanta Book Trust). BBT ima dobre odnose z mnogimi nacionalnimi in univerzitetnimi knjižnicami, saj je v veliki večini knjižnic mogoče najti njihovo literaturo, ki pa je žal relativno slabo poznana in brana.

⁵⁰ Back to Godhead.

Člani ISKCON-a so redni predavatelji ali gosti tudi na največjih univerzah v ZDA in drugje po svetu, kjer dr. Kenneth Valpey, dr. Ravi Gupta in ostali prenašajo znanje na mlade. Shaunaka Rsi Dasa na Oxfordu, Venkatta Bhatta Dasa na Princetonu in številni v Londonu zavzemajo tudi položaje kaplanov na uglednih univerzah. Shaunaka Rsi je prvi hindujski kaplan na Oxfordski univerzi v vsej njeni 900-letni tradiciji (Smullen 2010a).

ISKCON-ov sistem izobraževanja in institucionalna skrb za otroke od najmlajših let v gurukuli je svojevrstna, saj krščanstvo niti druge religije ne poznajo takega načina vzgoje, ločene od prisotnosti staršev. Od drugih religij se ISKCON razlikuje tudi z zavračanjem večine, kar smo se sicer naučili v šolah, v medijih in v vsakodnevnem življenju; prek svoje literature, duhovnih učiteljev in starejših *bhakt* nudi popolnoma drugačen, filozofsko in znanstveno vzvišen, a hkrati ponižen, usmiljen in toleranten pogled na svet in ostala živa bitja.

Za razliko od drugih verskih institucij ISKCON zelo prizadevno skrbi za svoje mlajše člane s krajšim stažem v instituciji prek sistema mentorstva, kjer izkušeni vajšnave *bhakte* začetnike vpeljejo v predano služenje na način, ki je posameznikom najbližje po naravi, prek dejavnosti, za katero imajo naravni talent, božji dar. Na podoben način sem v proces služenja vključen tudi sam. Ostale religije ne dajejo take pozornosti naravi posameznikov in njihovih preferenc.

3.5 ISKCON-OVA MEDNARODNA HUMANITARNA DEJAVNOST

ISKCON je zelo aktiven dejavnik tudi na mednarodnem področju. Ponekod deluje odkrito, ponekod pa kot tihi, diskretni partner ter se zaradi večje učinkovitosti zaradi družbenih predsodkov raje ne izpostavlja. ISKCON pomaga na mnogih prizoriščih naravnih in družbenih grozodejstev.

Prek naslednjih institucij deluje mednarodno v okviru humanitarne pomoči, mednarodno pa sodeluje tudi s številnimi nevladnimi, izobraževalnimi in verskimi institucijami, kar bo predstavljeno v nadaljevanju. Humanitarno dejavnost povsod spremlja duhovna nota: prek deljenja hrane ISKCON deli milost in se približuje pomoči potrebnim, ki bi sicer ostali tako brez fizične kot duhovne nege. Mnogi so bolj potrebni duhovne kot fizične oskrbe, dejstvo pa je, da mnogi ostanejo brez enega samega obroka dnevno, največ med njimi je otrok.

3.5.1 FOOD FOR LIFE GLOBAL (FFLG)

Projekt *Food for life global* (Hrana za življenje) ima svoj začetek v letu 1974, ko je Šrila Prabhupada skozi okno videl, kako se otroci s psi borijo za koščke hrane, kar je bil povod, da je učencem naročil, da: »nihče v oddaljenosti 10 milj od templja ne sme biti lačen ... Želim, da takoj začnete deliti hrano« (Food for life Global). Na zahtevo duhovnega učitelja so učenci, člani ISKCON-a kmalu začeli vzpostavljati izpostave FFLG širom največjih mest po vsem svetu.

Projekti organizacije se odvijajo po vsem svetu, vsi imajo edinstvene cilje. Dnevno se podeli do dva milijona brezplačnih obrokov vegetarijanske hrane. Glavni cilji delovanja organizacije so:

- *dobrobit; zagotavljati vegetarijansko hrano podhranjenim, neprivilegiranim in žrtvam naravnih in družbenih nesreč, kjerkoli je potrebno;*
- *izobrazba; vzpostaviti izobraževalne centre Food for Life Education po vsem svetu. Ti centri bodo zagotavljali brezplačne ali poceni vegetarijanske obroke osvobojene karmičnih posledic, svetovanje, jogo in učenje tehnik za življenje v skladu z vedsko tradicijo;*
- *razvoj mladine; vzpostavitev Kmetijskih akademij za mlade (Food for Life R.A.Y. of Hope), kjer bodo mladi med 16 in 25 letom trenirani v bhakti jogi, zaščiti krav, trajnostnem razvoju kmetijstva, s posebnim poudarkom na duhovnih vrednotah vedske tradicije;*
- *nenasilje; zmanjšati število živali, zaklanih za hrano, kar čim več ljudem zagotoviti dostop do hrane, osvobojene karmičnih posledic za razvoj višjega okusa;*
- *gostoljubnost; obuditi vedsko tradicijo gostoljubja in učiti ljudi z lastnim primerom enakosti vseh živih bitij (Food for life global).*

V okviru projekta Hrana za življenje deluje tudi t. i. program *Emergency relief* (Nujna rešitev), ki skrbi za oskrbovanje z vegetarijansko hrano na področjih prizadetih bodisi s strani naravnih katastrof bodisi s strani človeške zlobe. Prostovoljci tega programa so pomagali v Bosni in Hercegovini, Indiji, Čečeniji, Pakistanu, na Šri Lanki, Haitiju in drugod. *New York Times* je njihovo dejavnost na vojnem območju v članku 12.

decembra 1995 opisal takole: »Tukaj (prostovoljci FFLG) uživajo sloves, kot ga ima Marija Terezija v Kalkuti, ni težko najti ljudi, ki prisegajo, da so svetniki« (Food for life global). Predlani je število podeljenih obrokov od ustanovitve leta 1974 preseglo milijardo obrokov. Večina ljudi po svetu niti ne ve, da je ISKCON pobudnik in motor FFLG; humanitarna dejavnost z višjim ciljem, duhovnim sporočilom, ki se tiho širi z FFLG in IFRF, ter ostalimi lovskami ISKCON-a, ki segajo tudi že v vladne prostore. Je na neprimerno višjem nivoju kot pomoč običajnih humanitarnih organizacij, kot so Unicef, Karitas in še nekatere druge, ki ljudem žal pomagajo zgolj na telesnem nivoju in delijo neprimerno hrano, za katere nekateri dobivajo bogato plačilo in močne stiske rok na srečanjih lobistov. Tovrstna »pomoč« je v mojih očeh bolj malo vredna in je zgolj podaljšana roka tiranske kapitalistične oblasti, ki že desetletja omogoča hedonizem peščici v zameno za trpljenje in životarjenje milijard. Dobrodelnost brez višjega sporočila je zgolj beg pred neizbežnim. Mnogi v humanitarni dejavnosti iščejo kompenzacijo za številne hudobije, ki jih postorijo sicer. Tovrstna dobrodelnost v *Vedah* velja za dobrodelnost v nevednosti, treba je delovati čisto. Vseeno pa je boljši ta, ki da nekaj, kot ta, ki ne da nič. Dajanje je skrivnost uspeha.

3.5.2 ISKCON FOOD RELIEF FOUNDATION (IFRF)

IFRF je nereligiozna, neprofitna, nesektarna fundacija, ustanovljena 23. aprila leta 2004 v okviru *Bombay Public Trust Act, 1950* (Annamrita). Podobno, kot FFLG, materialno in duhovno pomaga ubogim. Strateški program sklada je zaščititi neprivilegirane otroke pred lakoto in podhranjenostjo. Sklad je implementiran v državnih šolah z namenom skrbi za deprivilegirane otroke. Projekt ni komercialno motiviran, vsa dobrobit gre učencem brez diskriminacije na podlagi verskega prepričanja, kaste ali spola. Fundacija hrani skoraj pol milijona otrok, ki si sicer ne morejo privoščiti hrane, v Delhiju in okolici. Vegetarijansko pripravljena hrana je higienično neoporečna in bogata s hranilnimi snovmi, ki popolnoma zadovolji potrebe otrok. Hrana je pripravljena brez uporabe ognja, saj je vse pogreto na pari, za oskrbo otrok s hrano pa skrbi več kot tisoč delavcev IFRF (The Telegraph India 2011).

Midday Meal Scheme (MMS) je posebni program Vlade Republike Indije, ki ga izvaja IFRF pod imenom *Annamrita*, ki v prevodu pomeni »hrana, čista kot nektar«. Annamrita, program s posvečeno hrano, neguje um, telo in dušo ter oskrbuje nepismene in depriviligirane prebivalce Indije, ki neredko ostanejo brez vsaj enega obroka hrane

dnevno (Annamrita). MMS je potrditelj, da ISKCON opravlja dobro delo, katerega začenjajo ceniti tudi uradne državne inštitucije in delovati z roko v roki ter pomagati drug drugemu. MMS je ustanovil Radhanath Swami, poleg tega je ustanovitelj vzpostavil številne priznane človekoljubne projekte – misijonarske bolnišnice, očne tabore, ekološke kmetije, šole, ašrame, sirotišnico ... V sklopu programa MMS dnevno podelijo več kot 260.000 krožnikov posvečene vegetarijanske hrane otrokom iz revnih mumbajskih četrti.

3.5.3 FUNDACIJA AKSHYA PATRA

Šrila Prabhupada je s svojim zgledom in delovanjem navdahnil nastanek še ene humanitarne organizacije, imenovane *Akshya Patra Foundation*. Njegovi *bhakte* so s kuhanjem hrane začeli v ISKCON templju v Bangaloru leta 2000, kjer so hrano sistematično delili otrokom z opoldanskimi obroki. Do tedaj šole v provinci v Karnataki niso imele urejenega programa za redno prehrano šolarjev. Vrhovno sodišče Indije je potrdilo, da mora biti »kuhan opoldanski obrok zagotovljen otrokom v vseh državnih šolah v Indiji kot tudi v vseh šolah, ki so subvencionirane s strani vlade«. Akshya Patra je v omenjenem primeru tudi pričala pred sodiščem, ko je prišlo do protesta za pravice otrok (Akshya patra foundation).

Fundacija je ob ustanovitvi začela z zagotavljanjem hrane 1500 otrokom v petih šolah. S pomočjo indijskega Ministrstva za razvoj človeških sredstev⁵¹ in Oddelka za šolstvo, zdravje in izobraževanje Indije pa je danes število naraslo na milijon in pol otrok, dnevno oskrbljenih s hrano.

Vse tri organizacije, ki se ukvarjajo s humanitarno pomočjo prek deljenja vegetarijanske hrane, tudi tako ali drugače sodelujejo med seboj, bodisi glede oskrbe z delovno silo ali surovinami bodisi z znanjem in uslugami. Vegetarijanske obroke delijo tudi v bolnišnicah po vsej Indiji. Kljub mnogim spoznanjem, da je presna prehrana človeku naravna prehrana, je vegetarijanska prehrana definitivno boljša od prehrane, ki temelji na vsejedstvu, značilnem za Evropo in ves »moderni« svet. Silno degradacijo so korporacije prinesle tudi v Indijo, kjer vse več ljudi posega po mesu, kriminalu in prostituciji. Pred desetletji pa je bilo tega zanemarljivo malo. Ljudje si niti ne predstavljamo, kakšne zdravstvene, subtilne in karmične posledice si nakopljemo z

⁵¹Ministry of Human Resource Development (Department of School Health and Education).

nepravilno prehrano in delovanjem. Tako vajšnavsko kot krščansko izročilo ima jasno zapovedano prepoved ubijanja, a se to vse manj spoštuje.

3.6 ISKCON IN ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV (OZN)

Tako kot se svet vrti v smeri Huxleyevega *Krasnega novega sveta*, enotne svetovne vlade in totalitarne države, so tovrstna hotenja značilna že za obdobje po Westfalskem miru. OZN predstavlja organ, ki s sistemom kolektivne varnosti stremi k tem fenomenu. ISKCON še dandanes ni član niti pridružen član (seveda kot nevladna organizacija) OZN, kar lahko pripišemo ideološkim razlikam v filozofijah obeh institucij. »Izmed 3183 NVO s svetovalnim statusom pri ECOSOC je kot religijskih označenih 320 /.../. Nekatero NVO pa z OZN ne sodelujejo iz ideoloških razlogov, medtem ko drugim primanjkuje bodisi ekonomskih bodisi človeških virov za aktivno sodelovanje v dejavnostih ECOSOC-a« (Petersen 2010). Pomanjkanje človeških in finančnih virov je eden izmed razlogov, da ISKCON do danes ni zaprosil za uradni status v OZN ali EU in ima v mednarodni skupnosti dokaj neurejen status. Murari Das, tajnik Anuttama dasa, mi je v komunikaciji prek spleta⁵² zaupal, da bo ISKCON za status v OZN zaprosil leta 2014.

»Ideja o svetu kot enotni entiteti, je stara toliko, če ne več, kot sama disciplina mednarodnih odnosov. Že mirovni načrti iz srednjega veka so imeli univerzalni karakter, ki je predvideval svet kot celoto, kateri bi tako vladal tudi en vladar; to bi bil lahko bodisi papež, kot je predlagal Gerohus iz Regensberga v času tretjih križarskih vojn (Beales 1931, 22), ali pa car, kot je predlagal Dante okrog leta 1310« (Hinsley 1963, 14).

Tu vidimo, da ideje OZN o enotni svetovni vladi niso nove, ker pa so na čelih držav in mednarodnih organizacij izključno ljudje z bolj 'demonško' kot božansko zavestjo, se ljudje takšne avtokracije bojijo. Če bi na vsem svetu ljudje videli vsaj en sam samcat primer dobre vladavine kralja ali vladarja, avtokracija oz. kraljevina ne bi imela tako negativne konotacije pri posameznikih.

Ideja enotne svetovne vladavine ni nič novega, marveč zgolj obujena želja po enotnosti, organiziranosti in harmoniji. Ljudje se tega nekako bojijo, ker vedo, da so današnji

⁵² Komunikacija je potekala prek gmaila 30. septembra 2013.

vladarji popolnoma nekvalificirani. *Vede* jasno govorijo, kako so imeli popolni kralji vedno svetovalce *brahmane*, s katerimi so se redno posvetovali glede vladanja in upravljanja. Vsi ti kralji so bili zavestni Boga, današnje monarhije, demokracije in diktature pa so ta element izgubile, saj je povsod na oblasti posameznik, skupina ali elita, ki se ima za boga in poskuša manipulirati tako ljudi, živali, kot naravo. Vladavina brez moralnih vrednot, delitve družbe, kjer vsak opravlja delo, ki mu po naravi najbolj ustreza, svetovalne vloge brahman in Boga v središču je nemogoča ter obsojena na trpljenje vseh vpletenih v neskončnem neznanju. »Mednarodne Westfalske pogodbe (1648) so prepoznale obstoj ločenih suverenosti v družbi narodov in odredile, da so države enakopravne in samostojne« (Hinsley 1963, 168).

Šrila Prabhupada OZN in njeno predhodnico, Društvo Narodov, mnogokrat omeni v svojih komentarjih v Šrimad Bhagavatamu in v drugih delih, kjer z argumenti in trdnimi dokazi potrdi neuspešnost obeh organizacij, saj imata obe institucionalne in doktrinarne pomanjkljivosti v samem izhodišču. Mednarodnim odnosom je Prabhupada mnogo prispeval tako, da je vse številčnejšim, ki beremo njegova dela, ti dve mednarodni instituciji prikazal v nekoliko drugačni, 'objektivni' luči. Prabhupada v pogovoru z nekdanjim uslužbencem OZN pravi takole:

Niso sposobni doseči ničesar. Izvirna ideja je bila končati vojne. Vseeno pa je ogromno vojn, katerih niso (OZN) sposobni preprečiti. Imenujejo se Združeni narodi, dejansko pa so bolj in bolj razcepljeni. Ko bodo spoznali, da je Gospod Krišna vrhovni uživalec, vrhovni lastnik in prijatelj vsakogar, bodo dosegli mir. Sicer velike konference v velikih pisarnah nikoli ne bodo uspešne. OZN je preprosto organizacija prevarantov in prevaranih ... Ne vedo, kako doseči mir, pa vseeno pravijo, da bodo dosegli mir v svetu ... Torej so prevaranti. Američan si misli ... 'Kako lahko prevaram Rusa? In obratno ... Kakšna civilizacija je to, postati prevarant in zapravljati čas na t. i. konferencah ... Miza je bila ustvarjena, luč je bila ustvarjena, vse je bilo ustvarjeno s strani nekoga. Kako lahko zanikate dejstvo, da je nekdo ustvaril vesolje? Če pravite, da je nastalo avtomatsko, je to podlost, lopovstvo ... Moramo se vprašati, kdo je ta lastnik? Vseeno pa ti podleži pravijo: »To je moje. To je moja zastava.« Med seboj se povezujejo in poskušajo prevarati druge ... Vsi so prevaranti ... V Ameriki so prevarali Indijance ... Prisvojili so si zemljo, sedaj pa trdijo: »To je

moje.« »Pa vendar, kje ste dobili to zemljo?« Prevarali ste Indijance, sedaj pa trdite, da je to vaše. To se dogaja po vsem svetu /... /« (krishna.com).

Dejstvo je, da OZN svojih politik ne uspejo implementirati, ne upravičujejo svojega obstoja in nikoli ne bodo dosegli načrtanega; vse dokler v svoje statute ne bodo vnesli elementov vere v Stvarnika in ravnanja po njegovih zakonitostih, je organizacija obsojena na to, da ostane parodija na organizacijo, ki se bori za mir v svetu, njeni uslužbenci pa orodja za doseganja sebičnih interesov velikih držav in še posebej orožarskih, farmacevtskih, prehrabnenih in drugih lobijev ter raznih fantomov iz ozadja. Ljudje, ki jih tako ali drugače zanima le korist družine, sorodstva in bližnjih, za ostale pa jim je popolnoma vseeno, veljajo za *grihamedije*, materialistične družinske ljudi.

ISKCON sodeluje tudi z mnogimi nevladnimi organizacijami. Cilj ISKCON-a ni politični vpliv v svetu, cilj Šrila Prabhupada je ljudsko razsvetljenje in vrnitev na prava pota, obuditev moralnih religiozних načel, čistosti, resnicoljubja, usmiljenja in vere. Ker so pogovori in omemba Boga zaradi ljudske degradacije in strahu pred povračilom neželeni, ISKCON mnogokrat v želji, da na razne načine pomaga kar čim več ljudem, deluje v mnogih vladnih, nevladnih in ostalih neprofitnih organizacijah. Mednarodnopravnega statusa pa še nima. Najbolj intenzivno deluje prek raznih hindujskih forumov, v Evropi je to Evropski hindujski forum.⁵³

Že Šrila Prabhupada se je neformalno srečal s predstavniki OZN, predstavniki ISKCON-a pa nadaljujejo načrtano poslanstvo. Junija letos so prisostvovali na srečanju na Medverskem centru v New Yorku,⁵⁴ ki je v sodelovanju z UNESCO-vo službo za medreligijski dialog⁵⁵ gostila srečanje, kjer so bili poleg ISKCON-ovih ambasadorjev tudi predstavniki drugih religij in predstavniki policije iz New Yorka, Glasgowa, Barcelone in Los Angelesa (Iskcon news 2013a). V okviru Medverskega centra v New Yorku se srečujejo predstavniki različnih etničnih in verskih skupin: budisti, kristjani, konfucijanci, jaini, judje, hindujci, muslimani, sikhi, sinti, taoisti, zoroastrijci in drugi (Interfaith center of New York). Na srečanju je bilo govora o povišani stopnji etnične in

⁵³ Hindu forum of Europe.

⁵⁴ The Interfaith Center of New York. Dostopno prek <http://interfaithcenter.org/> (10. september 2013).

⁵⁵ UNESCO Interfaith Dialogue Association. Dostopno prek <http://www.unescocat.org/en/departments/diversity-and-interreligious-dialogue/main-projects/unesco-association-for-interreligious-dialogue>.

verske nestrpnost po terorističnih napadih v zadnjih letih ter o položaju ISKCON-a v Španiji še za časa fašistične vlade, o hudih kršitvah človekovih temeljnih pravic v drugi polovici prejšnjega stoletja. Položaj vajšnjav je z leti postajal vse boljši in je sistematično pripeljal do rednih prijateljskih srečanj, zahvaljujoč prizadevanju vlade Španije, policije in vseh naslednjih naštetih organizacij: *Barcelona City Hall Religious Affairs Office*, Unescova služba za medreligijski dialog, *City Hall Non Discrimination Office* ter *Police Community Affairs Office*.

Sodelovanje med španskimi oblastmi in ISKCON-om je tako plodno, da ISKCON s špansko vlado sodeluje tako na področju politike glede priseljevanja oseb iz Indije, kot na področju socialne politike glede hindujcev. V bodoče pa načrtujejo še več sodelovanja (Iskcon news 2013a). Srečanje je odličen temelj za bodoče sodelovanje, naloga ISKCON-a je, da še bolj pripomore k dobrem vodenju družbe.

Prabhupada ni izbiral besed za definiranje svetovne miroljubne organizacije; še predno je odšel s tega sveta, je ISKCON junija 1976 v Vancouvru prvič aktivno sodeloval na zasedanju OZN z nazivom Konferenca OZN o človeških naselbinah. Prvič v zgodovini so bili povabljeni tudi predstavniki NVO, prisotnih je bilo prek 4500 delegatov iz 135 držav (Svarupa dasa 1976). Dogodek predstavlja prelomnico, saj je bil tedaj ISKCON prvič aktivno prisoten pri delovanju globalnega OZN, status opazovalca ali katerikoli drug status pa je ISKCON-u še dandanes nedostopen, kar gre pripisati velikim protislovjem med filozofijo ISKCON-a, imperialistično brezbožno politiko OZN in pomanjkanju človeških in finančnih virov v ISKCON-u. OZN se morda zaveda nevarnosti plemenitih načel ISKCON-a in vajšnavizma, če se preveč približajo OZN, kjer nedvomno deluje mnogo modrih ljudi, kateri bi utegnili ideale vajšnav preveč vzljubiti in tako ovirati nepotizem OZN in ljudi iz ozadja.

Bhakte so na srečanju OZN v Vancouvru predstavili ISKCON-ov načrt imenovan »Preprosto življenje, visoko razmišljanje«, ki je požel aplavz tisočev gostov. Kot plod tega je bila predstavitev modela za mesto Mayapur v Indiji, ki temelji na vedskem načrtovanju mesta in najnovejši naravni tehnologiji, kot so elektrarne na veter in metanski pretvorniki, deležna obilice odobravanja prisotnih (Svarupa dasa 1976). Sveto mesto Mayapur bo v naslednjih letih bogatejše še za ogromen vedski center, največji na svetu, kateri naj bi bil dokončan do leta 2016. V veliki meri pa bo financiran s strani

Alfreda Forda, dediča avtomobilskega koncerna Ford, tudi zvestega iniciranega člana ISKCON-a.

Delo ISKCON-a OZN prepozna in ceni posebej s področja okoljevarstva in naravnega načina življenja, katerega *bhakte* zgledno živijo in demonstrirajo v biološko-ekoloških skupnostih po vsem svetu. Najbolj poznana je Krishna Valley na Madžarskem, katera predstavlja zgled samooskrbne skupnosti. Neprofitna organizacija, ki vodi Krishna Valley in jo upravljajo madžarske *bhakte* ISKCON-a, je bila leta 2010 s strani OZN povabljen na srečanje COP16 v Cancunu,⁵⁶ da bi predstavila svojo formulo samozadostne ekološke skupnosti. Povabilo je bila priložnost, da ISKCON predstavi svojo plemenito iniciativo glavnim voditeljem po svetu, ki se redno udeležujejo tovrstnih srečanj, v številni predsednika ZDA. Predstavniki ISKCON-a ne tem srečanju poslanstvo Fundacije Eco-Valley predstavlja študentom in strokovnjakom po vsem svetu od Dubaja, ZDA, Švedske pa do Indije. Eco Valley pa vzorno sodeluje tudi z madžarskimi univerzami, katere na ekološko posest po znanje in izkušnje redno pošiljajo svoje diplomante in doktorje (Smullen 2010b). OZN pospešeno sodeluje z okoljevarstvenimi organizacijami zaradi doseganja ciljev iz Kyotskega protokola, mednje spada tudi ISKCON.

ISKCON z OZN ne sodeluje na najvišjih stopnjah, tj. v okviru Generalne skupščine ali Varnostnega sveta, nima sedeža v nobenem od organov OZN, redno pa participira z Inštitutom za mednarodni družbeni razvoj (IISD),⁵⁷ ki ima svoj sedež v Kalkuti, predstavništva pa v ZDA, Švici, Nemčiji in Avstriji ter status svetovalca ECOSOC-a na sedežih OZN v Ženevi, New Yorku in na Dunaju (Institute of international social development) in drugimi OZN organi. V letih 2005 in 2006 sta ISKCON-ova templja na Mannhattnu in v Brooklynu gostila večer tradicionalnega indijskega plesa, katerega so se udeležili tudi Vaishali Chaudhuri, predstavnik OZN pri IISD ter ostali predstavniki OZN pri IISD (Institute of international social development 2006). Z IISD ISKCON sodeluje že dalj časa, saj je že leta 2000 v okviru Svetovnega dneva okolja (5. junij) ISKCON delil prasadam in s tisoči ljudi iz najrevnejših *slumov* in območij, kjer je ogromno prostitucije in kriminala pel Gospodovo Sveto ime. Cilj programa je bil

⁵⁶ Več na http://unfccc.int/meetings/cancun_nov_2010/meeting/6266.php (26. september 2013).

⁵⁷ Institute for international social development. Dostopno prek <http://www.iisd-ngo.org/> (5. september 2013).

čiščenje notranje umazanije človeštva (Institute of international social development 2001).

ISKCON uradno sodeluje z OZN tudi pri zgoraj omenjenem programu IFRF. Program OZN – Habitat podpira humanitarno dejavnost ISKCON-a, vzpostavljeno pa ima tudi partnerstvo z mladinsko sekcijo ISKCON-a (OZN 2008).

OZN je v preteklem letu naredil korake v smeri povezovanja različnih religij in kultur. Leta 2005 je ustanovil t. i. Zvezo civilizacij (UNAOC),⁵⁸ kjer pa si ISKCON svojega mesta zaenkrat še ni zagotovil oz. mu ni bil dodeljen, prav tako v omenjeno zvezo ni včlanjena nobena vajšnavska organizacija. Članice UNAOC so pretežno države in nekatere nevladne organizacije; pregled članic zveze daje vtis, da je bila ustanovljena predvsem za zmanjšanje razdora med krščanskim in muslimanskim svetom, saj ni sledi o prisotnosti hindujcev kakor tudi ne vajšnav v UNAOC.

Leta 2010 je Generalna skupščina OZN z resolucijo (A/res/65/5) po prizadevanjih arabskih držav, muslimanov, držav Srednje Amerike in Rusije sprejela, da:

Generalna skupščina OZN

- *potrjuje, da je medsebojno razumevanje in medreligijski dialog pomembna dimenzija kulture in miru;*
- *razglaša, da je prvi teden v februarju vsako leto svetovni teden medverske harmonije⁵⁹ med vsemi religijami, verami in prepričanji;*
- *naproša glavnega tajnika (Secretary General) OZN, da obvešča Generalno skupščino o implementaciji te resolucije;*
- *spodbuja vse države k prostovoljni podpori in širjenju sporočil medverskega dialoga v dobri veri ter podpori cerkev, mošej, sinagog, templjev in ostalih mest čaščenja v tednu, posvečenem ljubezni do Boga in ljubezni do bližnjega oz. ljubezni do dobrega in ljubezni do bližnjih (Generalna skupščina 2010).*

OZN se zaveda pomembnosti in nuje medverskega dialoga in iz leta v leto stori več za simbiozo različnih religij. Žal pa tudi največje svetovne institucije že podlegajo moči denarja, korupcije in kapitala ter izgubljajo suverenost in kredibilnost pri mednarodnem

⁵⁸ United Nations Alliance of civilizations (UNAOC). Dostopno prek <http://www.unaoc.org/> (3. september 2013).

odločanju. Krišno omenja tudi Unicef v enem izmed svojih poročil, kjer ga omenja kot nagajivega otroka, ki ilustrira, da je božansko mogoče spoznati tudi kot odnos z otroki. Vede učijo, da je z Bogom (Krišno) mogoč prijateljski, služabniški, nevtralni, starševski in ljubezenski odnos.

Odbor verskih nevladnih organizacij⁶⁰ pri OZN je pooblaščen organ OZN, ki ureja medverske odnose. ISKCON pa nima članstva niti v tem odboru, članice pa so mnoge večje in manjše verske skupine z vsega sveta, med njimi tudi nekaj predstavnikov različnih skupin hinduizma.

UNESCO je poleg države gostiteljice tudi eden izmed organizatorjev in sofinancerjev srečanj raznih verskih predstavnikov različnih veroizpovedi z vsega sveta, ki se tradicionalno odvijajo v Makedoniji. Prvo tovrstno srečanje je bilo leta 2007 z nazivom »Svetovna konferenca za dialog med religijami in civilizacijami«, drugo srečanje leta 2010 pod imenom »Religija in kultura – nezlomljiva veriga med narodi« (Macedonia-online.com 2013). Srečanje spremlja mnogo manjših dogodkov, namenjenih predvsem za mlade in študente po vsej državi. Na nedavni konferenci je bilo prisotnih okrog 250 sodelujočih, omogočili pa so jo OZN, UNESCO in Vlada Republike Makedonije. ISKCON je letos sodeloval v okviru 3. Svetovne konference za medreligijski in medcivilizacijski dialog, dogodek je bil maja letos v Skopju. Tema srečanja pa je bila *Svoboda in dostojanstvo – ključne vrednote v medčloveških, medreligijskih in medkulturnih odnosih*. Dogodek tradicionalno gostijo Vlada Makedonije, Makedonsko ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Makedonije. Med sodelujočimi na konferenci so predstavniki Makedonske ortodoksne cerkve, Islamske verske skupnosti, Katoliške cerkve, Združene metodistične cerkve, Judovske skupnosti in ostali (Anuttama Dasa 2007). Na vseh treh konferencah je v imenu ISKCON-a in vajšnavizma konferenci prisostval tudi Anuttama dasa, predstavnik ISKCON-a.

ISKCON je imel tudi predstavnika z ekološke samooskrbne posesti Krishna Valley z Madžarske na konferenci v Kopenhagnu z naslovom OZN konferenca o podnebnih spremembah⁶¹. Radha Krishna dasa je udeležencem konference predstavil zasnovo vzornega ekosistema, v katerem živijo madžarski bhakte. Na posesti pridelajo desetkrat več hrane, kot je potrebujejo, glede proizvodnje hrane so tako 100% samooskrbni.

⁶⁰Dostopno prek <http://rngos.wordpress.com/member-organizations/> (3. september 2013).

⁶¹ UN climate change conference.

Predstavil je tudi načrte o gradnji mlinov na veter in izkoriščanju geotermičnih energetskega virov. Na vprašanje, kako to da je bilo srečanje označeno kot neuspešno, je Radha Krishna dasa podal zgovoren in kruto resničen odgovor:

Na žalost so vodje družbe zelo nenaklonjeni navdihovanju ljudi, da spremenijo svoje navade in zaživijo bolj odgovorno, da manj porabijo in manj uporabljajo avtomobile. Kaj šele, da bi jih prosili, naj postanejo vegetarijanci in naj zaprejo klavnice, katere so odgovorne za proizvodnjo 51 % svetovnih toplogrednih plinov in so še večji onesnaževalci od avtomobilov ... Glave moramo potegniti iz peska, saj posameznik ni odgovoren zgolj za to, kar stori, marveč tudi za to, česar ne naredi (Danka 2010).

Podoben primer zglede samooskrbne skupnosti je na ogled tudi v tradicionalno problematični Afriki, kjer v Demokratični republiki Kongo vajšnave v sožitju z naravo in živalmi živijo na samooskrbni posesti, kjer pridelujejo vse potrebno za življenje (Iskcon news 2008b).

Bhakti Caru Swami, sanjasi ISKCON-a, se je na sedežu OZN srečal z Odborom za duhovnost, vrednote in globalno skrb,⁶² ki je v svetovalnem razmerju z OZN. Srečanje je odprlo mnogo novih možnosti za širjenje zavesti Krišne, saj je sanjasi pustil izjemen vtis v navdihujočem govoru. Po srečanju se je neformalno srečal še s OZN-ovim predsednikom mirovnega programa na Bližnjem Vzhodu, ki je Bhakti Charu Swamija povabil k sodelovanju glede mira na Bližnjem Vzhodu (Iskcon news 2008c). Bhakti Caru Swami se je udeležil srečanja in imel 3. decembra 2008 na sedežu OZN v New Yorku govor na temo »Raziskovanje praks sprave: Muslimanska in hindujska vizija razumevanja, tolerance in miru⁶³« (Iskcon news 2008c). V govoru je Bhakti Caru Swami govoril o univerzalnem bratstvu vseh narodov, katero je mogoče le z Vrhovnim Očetom v središču. Potekajo prizadevanja za večni mir, kateri pa je mogoč le s priznanjem in sprejetjem Boga kot našega največjega dobronamernika.

Reševanje mednarodnih sporov na način, kot jih rešuje OZN, je nesmiselno in banalno. Le kako si predstavljajo, da bodo nasilje ustavili z nasiljem? Včasih so se bojevniki srečevali na bojnih poljih in niso pobijali nedolžnih, kot to počno nekateri politični

⁶² Committee on Spirituality, Values and Global Concerns.

⁶³ Exploring the Practice of Reconciliation: Muslims' and Hindus' vision of Understanding, Tolerance and Peace.

vodje in »junaki« nove dobe. Dejstvo je, da ga niti ne želijo ustaviti. Ljudje pa smo žal tako pod vplivom iluzije, prezaposlenosti in nekritičnega razmišljanja, da ne uvidimo smeti, s katerimi nas družba vsakodnevno pita skozi množične medije in usta politikov. OZN naj si za zgled reševanja medverskih, medetničnih in medcivilizacijskih sporov in življenja v sožitju vzame primere mešanih kongregacij srbsko-bosansko-hrvaških *bhakt*, ki so v nesmiselnih vojnah vsi izgubili mnoge bližnje, premoženje in telesne ude, pa se redno srečujejo, družijo in živijo kot velika srečna družina. Na Fruški Gori, v Liki in na Ižu so letno veliki kampi, katerih se udeležujejo vajšnave z vsega sveta, OZN naj le pošlje kakega opazovalca, da uvidi, kakšno sožitje je mogoče tam, kjer je v središču vrlina, Bog in kjer ni skritih interesov, vpliva korporacij, prevar in politikantske hinavščine.

Bhakti Tirtha Swami, znani duhovni učitelj in član ISKCON-a, je redno potoval po svetu in postal svetovalec mnogim članom OZN na visokih položajih, danes pa njegovo delo nadaljuje eden njegovih najbližjih v ISKCON-u, Radhanath Swami, ki vse pogosteje prejema vabila v državne urade in palače. Pred kratkim je bil tudi v Sloveniji. Oba sta zgled miroljubne in pravilne dejavnosti v politiki za obče dobro.

3.7 POBUDA ZDRUŽENE RELIGIJE – UNITED RELIGIONS INITIATIVE (URI)

Kot nekakšna sorodnica OZN poskuša URI zblíževati razne religije po vsem svetu. Predstavlja del programa OZN, ki skrbi za mir po svetu. Deluje od leta 1996, na globalni ravni pa je bila ustanovljena leta 2000. Je največja svetovna organizacija za širjenje miru in razumevanja med svetovnimi religijami. Poslanstvo organizacije je pomoč pri reševanju sporov, spravi, okoljski problematiki, izobrazbi, programih za mlade in ženske, zaščiti človekovih pravic ... Deluje po principu t. i. »krogov sodelovanja«,⁶⁴ katere sestavlja od vsaj sedem pa do več tisoč članov. Te enote imajo lastno financiranje, lastno upravo, ukvarjajo pa se s problematiko revščine, zatiranja in okoljske degradacije. Pomagali so že v Pakistanu, reševali otroke-vojake v državljanski vojni v Ugandi, posredovali pri premirju med krščanskimi frakcijami v Kerali v Indiji, sodelovali z oblastmi pri vzpostavljanju socialne kohezije v Kataloniji in drugod (United religions initiative).

⁶⁴ Cooperation circle.

V organu stalnih članov v URI-ju sedi tudi odposlanka OZN, Monica Willard, ISKCON pa v organih URI-ja predstavlja Vasudeva Rao. ISKCON je zelo viden predstavnik URI-ja. Lansko leto so predstavniki ISKCON-a pomagali pri pisanju knjige, ki jo je oblikovala skupina 15 posameznikov, poleg predstavnikov gibanja Hare Krišna pa so pri knjigi tako ali drugače sodelovali tudi predstavniki muslimanov, kristjanov in gibanja Baha'i (United religions initiative).

ISKCON z URI-jem sodeluje že dolga leta. Prvič so sodelovali leta 1999 na medreligijskem dogodku, ki ga je organiziral URI z imenom »Blagoslovi za Balkan«⁶⁵. Leta 2000 je ISKCON pomagal URI-ju pri promociji dveh dogodkov in podpisu listine o ustanovitvi URI-ja. Slednji je pohvalil prizadevanja ISKCON-a in njegovih članov za promocijo poslanstva organizacije in medreligijskega dialoga (Penn 2004, 126).

Mayapur je bil leta 2008 prizorišče srečanja predstavnikov URI-ja. Srečanje je bilo v Mayapurju na željo preminulega Bhaktisvarupa Damodara Swamija, enega od soustanoviteljev URI-ja. Na srečanjih URI-ja so navadno prisotni predstavniki prav vseh svetovnih religij (Caran Dasa 2008). Pred snidenjem glavnih članov URI-ja se je v Mayapurju zbralo in si izmenjalo mnenja ter znanje tudi več sto mladih bodočih religijskih funkcionarjev. Stripada Maharaj je bil drugi vidni dolgoletni sodelavec ISKCON-a pri URI-ju, ki je med drugim obiskal tudi številne svete može, papeža Janeza Pavla II., Dalai Lamo in druge velike ljudi.

URI in Odbor verskih nevladnih organizacij pri OZN sta sodelovala pri organizaciji t. i. World Interfaith Harmony Week, kjer je vidno vlogo na vseh treh dosedanjih srečanjih odigral tudi ISKCON. Na vseh teh srečanjih njegovi predstavniki dobivajo tudi vse odgovornejše zadolžitve, kar je dokaz dobrega dela vajšnav. Anuttama dasa tako rekoč vse leto potuje po svetu in sodeluje z vladnimi in nevladnimi organizacijami ter drugimi religijami.

3.8 PARLAMENT SVETOVNIH RELIGIJ (PSR)

Parlament svetovnih religij ima svoje začetke v letu 1893, ko je bil njegov uradni naziv Kongres svetovni religij. Do njegovega naslednjega zasedanja je minilo kar sto let. Na srečanju v Chicagu leta 1993 se je zbralo več kot osem tisoč ljudi, govorili pa so o spiritualnih in duhovnih odzivih na kritične teme, s katerimi se sooča mednarodna

⁶⁵ Blessings for the Balkans.

skupnost (Tirtha Swami 2011). Naslednje srečanje PSR je bilo leta 1999 v Cape Townu v Južnoafriški republiki. Na omenjenem srečanju je Bhakti Tirtha Swami odigral pomembno vlogo, saj je bil zelo spoštovan svetovalec številnih funkcionarjev in sodelavec OZN v ZDA. Leto 1993 je Braybrooke (1998, 3) označil za prelomno, za rast medreligijskih gibanj. Trditev potrdi z ustanovitvijo Mednarodnega medreligijskega centra, ki ima sedež v Oxfordu. Cilj organizacije pa je spodbujanje zблиževanja vseh v medreligijskem sodelovanju. Predstavniki svetovnih religij in organizacij za medreligijsko sodelovanje se v okviru PSR srečujejo v nerednih intervalih. Na vseh štirih zasedanjih po 2. zasedanju PSR leta 1993 je sodeloval tudi ISKCON. Prejšnje srečanje je z obiskom blagoslovila tudi delegacija iz Bele hiše. Naslednje srečanje PSR je predvideno leta 2014 v Bruslju, kjer se bo srečalo med 600 in 700 predstavnikov raznih religij. Veliko besede pri organizaciji tega dogodka ima tudi član ISKCON-a, Mahaprabhu Dasa (Smullen 2010c). Avtorica pravi, da so na prejšnjih srečanjih parlamenta člani ISKCON-a predstavili svojo filozofijo, postavili malo tempeljsko trgovino, predstavili simulacijo ekološke vasi v duhu vajšnavizma itd.

Srečanja imajo tri komponente: inter-religiozno, intra-religiozno in posvetovalno, kjer skozi dialog člani skupnosti lahko predlagajo rešitve za pereče probleme današnjega sveta. Smullenova citira Mahaprabhu Dasa, ki pravi, da »lahko ISKCON igra zelo pomembno vlogo tako, da predstavnikom drugih religij razloži, da hinduizem ne predstavlja zgolj mistične joge in impersonalne filozofije – gre tudi za vajšnavsko tradicijo in monoteizem« (Smullen 2010c). Omenjeno srečanje leta 2014 v Bruslju je do naknadnega odpovedano, saj Bruselj ne more zbrati dovolj sredstev za organizacijo in se nova lokacija še išče, sicer bo prihodnje srečanje leta 2015.

Nevladna srečanja so priložnost za otoplitev odnosov odtujenih religioznih ljudi po vsem svetu z iskreno izmenjavo mnenj, filozofije in življenjske prakse. Kapital, korporacije in OZN pa sem ne smejo dobiti vstopa, dokler ne začnejo delovati etično čisto, saj bodo snidenja sicer izgubila svoj smisel in pomen.

4 ISKCON IN ODNOS DO DRUGIH RELIGIJ

ISKCON sam sebe označi za tradicijo Vedante, monoteističnega vajšnavskega izročila in kot misijonarsko gibanje, ki stremi k širjenju ljubezni do Boga (Borelli 1999). Hans Kung pravi: »Ni miru med državami brez miru med religijami. Ni miru med religijami brez dialoga med religijami« (Groff 2007, 21).

Šrila Prabhupada je v zvezi z navodili o dialogu, s predstavniki drugih religij, zapisal: »Hindujci, muslimani, kristjani in vsi člani drugih sekt, ki imajo trdno vero v avtoriteto Boga, ne smejo v brezdelju tiho opazovati hiter porast brezbožne civilizacije. Obstaja vrhovna Božja volja, nobena država ali družba ne more mirno živeti v miru in sreči brez sprejetja te ključne resnice« (Thakur 1983, 20). Velikokrat je Prabhupada poudarjal, »da ne smemo kritizirati metod drugih religij. *Bhakta* mora namesto kritiziranja takšnih sistemov spodbujati privrženca teh sistemov, da se držijo načel teh sistemov« (Prabhupada 1995, 4.22.24).

ISKCON se še posebej v zadnjih letih intenzivno vključuje v številne vladne in nevladne organizacije. Veliko sodeluje tudi z ostalimi vodilnimi religijami in opravlja materialne in duhovne humanitarne dejavnosti.

Šrila Prabhupada je ustanavljal ISKCON ravno v časih, ko so bili tako v Evropi kot v ZDA lobiji, ki so nasprotovali vsakršnim novim gibanjem (Hare Krišna gibanje so predvsem zaradi specifičnih oblačil uvrščali med kulte). Skoraj so prepovedali vsako ustanavljanje novih tovrstnih gibanj. Morda je bilo temu tako zaradi močnega *hipijevskega gibanja*. »Na nesrečo je gibanje A. C. Bhaktivedante Swami Prabhupade na zahodu sovpadalo z *anti-kultno* dejavnostjo v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja. Novi *bhakte*, oblečeni v njihove indijske kostume, so privlačili nemalo slabšalnih opazk. Dialog z ISKCON-om ni bil mogoč, dokler se niso okoliščine spremenile« (Cracknell 2000). Sam bi prej rekel, da je sovpadanje z *anti-kulturnim* gibanjem Prabhupadu prineslo mnogo srčnih privrženecv, brez katerih bi znanost o Krišni težko tako učinkovito ponesel v svet.

Vajšnave se redno udeležujejo srečanj predstavnikov ostalih religij na vseh kontinentih, kjer ima ISKCON svoja predstavništva in druge centre. V Philadelphiji so *bhakte* tako

prisostvovali Medreligijskem shodu za mir in spravo,⁶⁶ kjer so se pridružili pripadnikom judov, kristjanov, budistov, hindujcev, sikhov in ostalih (Krsna dasa 2012). ISKCON redko zamudi priložnost udejstvovanja na formalnih in neformalnih druženjih različnih religij.

4.1 ISKCON V ODNOSU DO DRUGIH Z VERO V BOGA

»ISKCON v odnosu do drugih z vero v Boga«⁶⁷ je prva uradna izjava o medreligijskih odnosih s strani Mednarodne skupnosti za zavest Krišne (Haas 2009). Izjava je bila oblikovana s strani IIC in sprejeta leta 1999 s strani izvršnega odbora GBC-ja (Mahaprabhu Dasa 2013). Proces sprejemanja in razvoja je vključeval izčrpna posvetovanja s priznanimi *bhaktami*, eminentnimi učenjaki in verskimi predstavniki. Predstavil bom prvega (od štirih delov).

- *V ISKCON-u smatramo ljubezen do Vsevišnje Božanske Osebnosti za najvišjo obliko verskega izražanja, tovrstno izražanje priznavamo in spoštujemo tudi v ostalih teističnih tradicijah. Spoštujemo duhovno vrednost poti pristnega samospoznavanja in iskanja absolutne resnice, v katerih koncept osebne božanstva ni ekspliciten. Ostale skupnosti in organizacije, ki zagovarjajo dobrotelost, etične in moralne standarde so ovrednotene kot koristne družbi.*
- *ISKCON vidi dialog med člani in pripadniki drugih religij kot priložnost za poslušanje drugih, razvitje medsebojnega razumevanja in zaupanja ter za deljenje naših zavez in vere z ostalimi ob spoštovanju obvez drugih do njihove lastne veroizpovedi.*
- *ISKCON priznava mnenje, da nobena religija nima monopola nad resnico, Božjim razodetjem in nad našim odnosom z Bogom.*
- *Člane ISKCON-a se spodbuja, da so spoštljivi do ljudi drugih veroizpovedi in k spoznanju potreb ljudi različnih veroizpovedi do skupnega prizadevanja za dobrobit družbe kot celote in za slavljenje Boga.*
- *ISKCON potrjuje, da je odgovornost vsakega posameznika, da razvije lasten odnos z Vsevišnjim Gospodom (Pešec 2013).*

⁶⁶Philadelphia Interfaith Walk for Peace and Reconciliation.

⁶⁷ ISKCON in Relation to People of Faith in God.

Sprejeta je bila izjava za medreligijski dialog, ki po Haasu navadno predstavlja dva neposredna namena:

- uravnavati vrednote, prepričanja, vedenje in obnašanje članov skupnosti do drugih verskih organizacij,
- podati roko partnerjem v dialogu, navadno z jamstvom dobrih odnosov (Haas 2009).

Prvi namen zaobjame normativne standarde vzpostavljanja in negovanja odnosov s pripadniki drugih religij, vključujoč sankcije za kršitve danih smernic. Drugi pa vsebuje nekakšen skupek pričakovanih kompromisov v odnosih z drugimi religijami. »Ta izjava služi kot deklaracija z namenom in trdno osnovo za odnose s partnerji ISKCON-a v dialogu. Za člane ISKCON-a zagotavlja čista načela, smernice in perspektive za odnose s člani drugih religij« (Haas 2009). Kot je omenil že Bhaktivinoda Thakur: »Sovražniki niso druge religije, marveč ateizem« (Thakur 1983).

Omenjena izjava vsebuje naslednja načela, katera dajejo smernice članom ISKCON-a v odnosu do pripadnikov ostalih religij.

- *Ponižnost (vajšnava naj bo tolerantnejši od drevesa, ponižnejši od travne bilke, vedno pripravljen nuditi vso spoštovanje vsakomur, brez pričakovanja, da ga bodo drugi nudili njemu. V tako ponižnem stanju uma posameznik lahko slavi in služi Gospoda s čisto predanostjo.*
- *Gospod ima neomejeno univerzalno naravo, tako do vsakega pristopa po svoje. Noben posameznik ali organizacija nima monopola nad Gospodom.*
- *Poštenost in resnicoljubje.*
- *Spoštovanje drugih brez pričakovanja enakega spoštovanja zase.*
- *Toleranca do drugače mislečih.*
- *Upoštevanje časa, kraja in okoliščin. Uporaba zdravega razuma in inteligence pri razvoju odnosov.*
- *Medsebojno razumevanje. Prisluhni drugim in ne sodi drugih praks glede na svoje ideale.*
- *Osebne realizacije. Z drugimi deli spoznanja, katera si sam realiziral, govori iz osebne izkušnje.*

- *Osebni odnos. Da se živi brez obredov, filozofije in institucij, ne da pa se živi brez ljubečih odnosov služenja Krišne in njegovih bhakt.*
- *Lepo obnašanje (Rsi Dasa 1999).*

V tem uradnem dokumentu so našteje tudi smernice in natančnejša navodila, katerih se mora ISKCON držati v odnosih s predstavniki drugih religij in veroizpovedi.

- *Glavni cilj je oblikovati prijateljske odnose in promovirati razumevanje med nami in člani drugih religij.*
- *Poslušati in ceniti predstavitve in nastope članov drugih religij s spoštovanjem.*
- *Dati pripadnikom drugih religij možnost svobodno izraziti mnenja in iskrena prepričanja.*
- *Dovoliti pripadnikom drugih religij, da se predstavijo v lastnem jeziku in lastni kulturi, ne da bi prakso primerjali z ISKCON-ovo in ISKCON-ovimi ideali.*
- *Spoštovati način prehrane, oblačenja, obrede in vedenja drugih.*
- *Ne zamišljati si praks in prepričanj drugih religij po svoje. Če želiš razumeti prepričanja nekoga iskreno in ponižno, sprašuj.*
- *Spoštovati, da imajo tudi drugi svoje zaprisege in obveznosti do izbrane religije, tako kot jih imamo mi.*
- *Bodite pošteni in odkriti v svojih namenih. Vsak, ki ga boste srečali, bo to znal ceniti.*
- *Bodite senzibilni in spoštljivi do vseh, ki jih srečate, četudi ne boste dobili priložnosti, da se povežete na bolj globokem nivoju.*
- *Spoštujte pravico drugih do nestrinjanja in njihove želje po samoti.*
- *Nikoli ne obstaja potreba po kompromisih glede naših vrednot in filozofije.*
- *V dialogu z vernimi ljudmi ne smete čutiti potrebe, da jih morate spreobrniti.*
- *Spoznali boste fundamentalistične pobožne osebe in ateistične znanstvenike. Ponudite jim vse spoštovanje in pojdite dalje. Iskren duhovni pogovor z njimi ne bo mogoč.*

- *Ne bojte se odgovoriti z »ne vem«. Poštenje je boljše od špekuliranja (Rsi Dasa 1999).*

Izjava vsebuje številna plemenita načela, ki ob doslednem sledenju zapovedim v praksi jamčijo dobre odnose tako s pripadniki drugih verstev kot z ateisti. ISKCON priznava, da si nobene religija ne more in ne sme lastiti monopola nad absolutno resnico, razodetjem in odnosom z Bogom.

Ne obstaja uradni predstavnik hinduizma, saj termin hinduizem ne obsega enotne duhovne tradicije. Ta izjava je tako predstavnik hindujske kulture in religije kot ISKCON-a, monoteistične vajšnavske tradicije Vedante. V tej izjavi predstavljamo naš odziv na trenutno globalno potrebo po odnosih med svetovnimi religijami. ISKCON je prvo svetovno, globalno vajšnavsko gibanje in ima kot tako odgovornost sodelovati s skupnostmi s spoštovanjem in sposobnostjo čustvovanja. Posledično ta dokument služi kot izjava z namenom ostalim verskim skupnostim in članom ISKCON-a (Lalita dasi 2013).

ISKCON nosi veliko odgovornost, da vajšnavsko filozofijo na primeren način predstavi in približa zahodnem svetu.

4.2 ISKCON-OVA KOMISIJA ZA ODNOSE Z DRUGIMI RELIGIJAMI

3. februarja 1996 je GBC z resolucijo ustanovil IIC, ki služi kot ISKCON-ov pomožni organ pri odnosih z drugimi religijami. Resolucija je bila sprejeta na letnem srečanju GBC-ja. Zanimivo pa je, da se nahaja med opombami z nazivom Resolucije v zvezi z ISKCON-ovim pridiganje⁶⁸ (Haas 2009). Komisija aktivno sodeluje v medreligijskem dialogu s predstavniki drugih gibanj, tako muslimanov, judov, kristjanov, mormonov, budistov in ostalih. Tako kot ostala zakonodaja vladnih in nevladnih organizacij tudi statut omenjene Komisije vsebuje precej gradiva, ki ga mnogi lahko interpretirajo po svoje, lahko bi rekli, da ni dovolj specifična. Statut IIC vsebuje precejšnjo stopnjo tolerance. Navkljub strogemu vegetarijanstvu članov IKSCON-a izjava vsebuje zapoved spoštovanja prehrabnenih navad drugih, kar jasno kaže, da se ISKCON želi približati članom drugih skupnosti, do katerih morajo člani ISKCON-a gojiti usmiljenje in toleranco.

⁶⁸ Resolutions Regarding ISKCON Preaching.

Ravindra Svarupa dasa (1993) pravi, da Prabhupada drugih religij ne obsoja niti jih ne vidi kot sektaške. Raje kot to ISKCON-ov ustanovitelj *bhakti* – predanost in služenje, vidi kot najvišjo obliko religijskega izražanja, ki se lahko prakticira tudi znotraj drugih religij. Tudi bi dodal le to, da je v Vedah kar nekajkrat omenjeno, da Bog ne sprejme ubijalcev, norcev in lenuhov.

4.3 SODELOVANJE S KRISTJANI

Šrila Prabhupada je kritiko kristjanom namenil največkrat zaradi nespoštovanja načel svetih spisov, v njihovem primeru Biblije, predvsem zaradi jedenja mesa, pitja alkohola in raznih oblik prešuštva. Ideje krščanstva v osnovi predstavljajo popolna načela Božjega izročila, a jim verniki in vodje nedosledno pristopajo. Nedosleden je ta, ki eno misli, drugo govori, tretje pa počne.

Obe gibanji obstajata že relativno dolgo. Vajšnavizem je še nekaj tisoč let starejši ter tako predstavlja verjetno najstarejše gibanje na svetu. Kar nekako presenetljivo mirno sta vsak na svojem koncu sveta soobstajala, vsak na svoj način sta tudi pristopala svojim sledilcem. Krščanska Evropa je prek prerokov izvedela, da se je v Indiji pojavil zlati deček Šri Čajtanja. Tako je Krištof Kolumb krenil iskat Indijo, a so ga zli nameni in Božja volja zapeljali v Severno Ameriko. Načelo vajšnavizma je nenasilje tako do ljudi kot do živali. Krščanstvo pa je premnogokrat v zgodovini svojo vero širilo krvavo s križem v eni roki, v drugi roki držeč ščit in orožje; tak način nasilnega širjenja vere Jezusovih naslednikov, ki že v sami osnovi ni skladen z njegovim učenjem, ni značilen le za križarske vojne, marveč tudi za boje s pogani, muslimani in med kristjani samimi na Severnem Irskem, na Balkanu in drugod. Tovrstnega pridiganja gotovo ne odobravata niti Stvarnik niti Jezus. Verstva, ki svoja prepričanja širijo nasilno, ne morejo biti verodostojni predstavniki glasnikov Božjih nauk.

Obstaja mnogo debat o tem, katera od omenjenih veroizpovedi je izvorna, starejša. Učenja Jezusa in Krišne sta si v marsičem podobna. Oba učita toleranco, usmiljenje, ponižnost, strogost, nenasilje, v končnem smislu pa brezpogojno ljubezen do Boga. Jezus je učil tudi karmo in reinkarnacijo, kar pa se je skozi stoletja izgubilo, bolje rečeno skrilo. Tako je današnje krščanstvo zgolj izumetničena verzija učenj velikega preroka in svetnika, če procesu izbrišeš tako pomembne dejavnike, kot so karma, reinkarnacija, pitje alkohola in jedenje mesa, življenje dobi popolnoma drug smisel oz. ga brez teh ključnih ustavnih zakonitosti in direktiv izgubi.

Vajšnavizem in zahod sta se dokaj zgodaj srečala. Zgodovinska najdenja arheologov pričajo, da je bil grški ambasador v Indiji po imenu Heliodoros, ki je živel v drugem stoletju pred Kristusom, prvi znani vajšnava na zahodu. Najdeni zapis sporoča: »Ta Garuda oblika Vasudeve (Višnuja), boga bogov, je bila postavljena s strani Heliodorusa, častilca Višnuje; sina Diona, prebivalca Taxile, grškega ambasadorja velikega kralja Antialkidasa, poslanega na misijo h kralju Kasiputri Bhagabhadri ... Pot v nebesa je možna skozi prakticiranje treh naukov: samodisciplina, miloščina in skrbnost« (Knapp 2013). Višnu predstavlja Krišnovo ekspanzijo, ki je odgovorna za vzdrževanje vesolja, Brahma ga ustvarja, Šiva pa kreacijo uniči. Vsi delujejo pod Krišnovo kontrolo. Na kraju najdbe citata so našli tudi kovance, na katerih štiroki Višnu drži školjko, kar potrjuje, da so Krišno slavili že v antičnih časih tudi na območju današnje Evrope. Vede nas zahodnjake imenujejo *mlecche* ali *yavane*, barbarska brezbožna mesojeda ljudstva. Tudi mnogi grški učenjaki so dobro poznali večnost duše, katero je do zadnjih momentov življenja opeval Sokrat. Učenja Pitagore so prav tako polna vedskih modrosti. Sokratovo trdno prepričanje o večnosti duše in minljivosti telesa je vodilo do tega, da je bil obsojen na smrt s pitjem strupa. A svojega prepričanja in izjav ni menjal, kot so to storili nekateri drugi »razsvetljeni« ljudje v strahu pred smrtjo v prihodnosti.

Avtorji, kot so Stephen Knapp, Michael Cremo, Henry Stapp, v svojih delih dokazujejo, kako so si kristjani izposojali vedsko znanje od vajšnav. Krščanstvo in njegovi sveti spisi so pogosto obsojeni, da nimajo trdne teološke filozofske podlage, nimajo celovito izdelane ontološke razlage, kar iskreno priznavajo tudi sami. Razlog temu je pripisati obsežno sposojanje običajev in praznovanj od drugih veroizpovedi, le malo elementov krščanstva je unikatnih in kredibilnih, če sploh kateri.

Prvo znano krščansko raziskovanje vajšnavizma je opravila misija škotskih prezbiterijcev, ki se je v začetku 20. stoletja odpravila v Indijo. Čaščenje in oboževanje Krišne pa je opisala kot »neozdravljivo malikovalsko, čutilno in pomanjkljivo z vsebinami razodetja« (McNichol v Cracknell 2000). Hendrik Kraemer, vodilni proučevalec misijonarstva tistega časa, je še podkrepil trditev omenjene avtorice z opisom izvedbe *bhakti* kot »izključno individualistične in bistveno eudamonistične« (Kraemer 1938, 160). S podobnim nagnjenjem so katoliški pisci *bhakti* opisovali kot golo pripravo za višjo, bolj univerzalno *advaita* smer hinduizma. Henri Le Saux (Abhishiktananda) in Bede Griffiths pa sta si prizadevala za uskladitev načel filozofije *advaita* in krščanske duhovnosti. Bede Griffiths je spisal sledeče: »Kristjani morajo

pokazati hindujcem, da v luči naše vere končno spoznanje Boga, absolutnega bitja, sveta in duš ni izgubljeno, niti je osebno bitje Boga popolnoma prevzeto v neosebnem Bogu« (Griffiths 1984, 173).

Indijske vajšnavske *bhakte* je v začetku 20. stoletja pozitivno opisal vodja indijske cerkve A. J. Appasamy: »Govorijo o Bogu, obožujejo Njegovo dobroto, slavijo Ga z dvignjenimi glavami in z rokami ploskujoč, v iskanju vseh možnih poti za vzpostavitev odnosa z Njim, ki bo zrasel v mistično povezanost. Le ti ljudje lahko cenijo notranji duh krščanstva in notranji duh indijske religijske misli« (Appasamy 1927, 21). Mnenja proučevalcev so bila zelo različna.

Mnogi, ki so proučevali razmerje in vzporednice med krščanstvom in hinduizmom, so prišli do zaključkov, da si delita nemalo podobnosti in skupnih točk. Priznavajo, da »ima hinduizem doktrine in prakse osupljivo podobne določenim elementom katolicizma: razodetje in običaje, zakramente in obhajila, posebne svečane religiozne obleke, dovršeno čaščenje, ikone, luči, zvončke, kadila, procesije ... « (D'Souza 1930). D'Souza potrdi, da je tudi v hinduizmu mogoče najti pot do resnice. Odnos katolikov do hindujcev je bil vedno milejši kot recimo odnos evangeličanov ali fundamentalističnih kristjanov, katoliki so tudi bolj odprti do dialoga kot druge veje krščanstva (Larsson 1989, 70). Larson je v svoji študiji gibanja Hare Krišna opisal, da je ISKCON religija neverjetnih mitov in fanatičnih doktrin, ki so iracionalne in primitivne (Larsson 1982, 3). Zanašujoč se na študijo ISKCON-a, ki jo je opravil Judah leta 1974, še danes mnogo proučevalcev ISKCON uvršča v okvir hinduizma, natančneje med hindujske fundamentalistične tradicije (Marchand 1978, 39). Vse to je dokaz zelo površnega poznavanja tem, o katerih tako imenovani znanstveniki še danes pišejo razne študije, ne da bi dobro poznali pojem, predmet proučevanja.

Vajšnave največjo oviro, ki kristjanom preprečuje večji stik z transcendentnim, Božjim, vidi v ubijanju – jedenju mesa. Kristjani tega dejstva ne jemljejo resno v obzir. Rose (najprej je prakticiral krščanstvo, prešel v ISKCON, bil iniciiran, nato pa se je resno vrnil v prakticiranje krščanstva) poudari, da se lahko kristjani glede nenasilne prehrane veliko tega naučijo od Krišnovih *bhakt*. Kristjani se lahko brez strahu pred filozofijo panteizma naučijo spoštovanja nečloveškega življenja, ki je prav tako del Božjega dara življenja. Če se kristjani naučijo to lekcijo, bodo morda znova zbudili svojo ljubezen do narave (Rose 1996).

Vatikan je leta 1986 v »Vatikanskem poročilu o sektah, kultih in NRG« oznanil, da »ni možnosti dialoga s sektami, poudarjajoč, da se je Swami Bhaktivedanta (Prabhupada) srečal in na dolgo pogovarjal s kardinalom Sergiem Pignedolijem, drugim predsednikom Sekretariata za nekristjane, in kardinalom Jeanom Danieloujem iz Francije, tako kot tudi z mnogimi katoliškimi kleriki širom sveta« (Baird 1988, 12). Prabhupada niso najlepše sprejeli.

Začetki organiziranega dialoga med krščani in vajšnavami segajo v leto 1998, ko so se v ZDA prvič uradno srečali predstavniki obeh religij, med udeleženci eno glavnih vlog igrajo predstavniki ISKCON-a. Od leta 1998 dalje se srečujejo vsaj enkrat letno v mestu Potomac v Marylandu. Srečanja financira ISKCON.

Leto 2008 je bilo prelomno za ISKCON, saj se je tega leta Ravi Gupta, inicirani brahmana, v imenu ISKCON-a kot predstavnik hindujcev srečal s tedanjim papežem Benediktom. Na kratkem zasebnem srečanju so papežu predstavili monoteistično ozadje hinduizma, mu predali hindujski simbol *Om* in izrazili upanje za tesnejšo navezavo stikov in sodelovanja med vajšnavami, hindujci in kristjani (Iskcon news 2008c).

Ob koncu 20. stoletja je ISKCON proučeval J. Frank Kenny, ki je sprva omenil, da do ostalih religij ISKCON ni tolerant, da je izjemno ekskluziven in nespoštljiv do drugačnih prepričanj (Kenny 1982); kasneje je pisal o sistematičnih velikih spremembah ISKCON-a v zunanji politiki in odnosih do drugih gibanj. Omenja štiri glavne institucionalne spremembe:

- *sprva je ISKCON zavračal hindujsko oznako, po novem pa se identificira kot hindujska religija,*
- *ISKCON po novem krščanstvo vidi kot samostojno religijo in ne več kot nepopolno obliko zavesti Krišne,*
- *ISKCON sprejema akademske študije za interpretacijo zavesti Krišne,*
- *ISKCON priznava, da je primerjalna metoda lahko uporabljena za opis podobnosti med hinduizmom in krščanstvom (Kenny 1990).*

Največji premik v odnosih med ISKCON-om in krščanstvom je sprožil Gelberg v osemdesetih letih, kjer je primerjal način življenja pripadnikov Hare Krišna v templjih

in prakso katoliških menihov ter ugotovil, da imata mnogo skupnih lastnosti⁶⁹. V svojem delu je dobro argumentiral potencialne koristi medsebojnega dialoga, kar je dejansko privedlo do navezovanja stikov med Vatikanom in ISKCON-om. V prispevku avtor (Gelberg 1986) omeni številne vzajemne koristi za oboje; doprinos krščansko-hindujskemu dialogu, duhovni prenovi katoliške Cerkve in nje same v institucionalnem smislu; ISKCON-u bi dialog koristil za izboljšanje pogleda na verski pluralizem, drugačnost, pridobil bi na prepoznavnosti in pridobil nujne izkušnje, saj se ISKCON sooča s podobnimi težavami, s katerimi se je cerkev tekom zgodovine. Dobrodošla je tudi konstruktivna kritika ISKCON-a in velik poudarek na pomembnosti notranjega in preudarnega duhovnega življenja članov ISKCON-a.

Letos mineva petnajsto leto od začetka aktivnega, rednega dialoga med predstavniki vajšnav in kristjanov. Prvo srečanje je gostil Wales, drugo Boston, vsa naslednja do današnjega dne pa potekajo v Washingtonu. Glavni gostitelj je Anuttama Dasa, Mednarodni direktor ISKCON-a za komunikacije (Smullen 2012a). Avtorica poroča, da vsaka od skupnosti vsako leto predstavi svoj obred oboževanja, izmenjajo se mnenja in učenja posameznih učenjakov, primerja in dopolnjuje se znanje enih in drugih ... Vsebina in osrednja tema srečanj je vsako leto drugačna, nekaj naslovov le-teh pa je: *Duh v svetu, Zapovedi/odrekanje, Teodiceja, Inkarnacija, Zakaj dialog?, Duhovna disciplina, Duša in njena usoda ...* (Lilla dasi 2013). Letošnje leto je bila tema srečanja *Ime Boga*. Tovrstna srečanja pripomorejo k večji medsebojni toleranci, saj je bilo v preteklosti mnogo obtoževanj z obeh strani, da eni drugim kradejo vernike; zблиževanje, medsebojno učenje in dopolnjevanje, a hkratio sledenje zapovedi svetih spisov, so gotovo najboljši recepti za gradnjo mostov med različnimi versko-kulturnimi gibanji. Na srečanjih, ki navadno trajajo dva ali tri dni, si predstavniki obeh religij ob vegetarijanski prehrani izmenjujejo znanje, izkušnje, molitve in blagoslove.

Odnosi med vajšnavami in kristjani so vse boljši, zasluge lahko pripišemo vzornim nastopom na medverskih srečanjih in izjemni toleranci in znanju predstavnikov ISKCON-a. Anuttama Dasa, Mahaprabhu dasa, Shaunaka Rsi Dasa in Radhanath Swami so med najbolj opaznimi, ki si neizmerno prizadevajo za bratstvo med religijami. Radhanath Swami se je lansko leto na povabilo Gadadhara Pandit Dasa

⁶⁹ Visoka stopnja predanosti, splošno zavračanje sveta, ohlapne vezi z biološkimi sorodniki, vstop v odmaknjeno skupnost, odpoved osebnih lastnin, ubogljivost duhovnemu učitelju in Vrhovnemu, strogi akjetizem in samonadzor, neobičajne obleke, pobrite glave, celibat, sprememba prehrane, strog režim molitve in meditacije, fizično delo.

udeležil tudi srečanja s katoliškim duhovnikom in profesorjem na *University of Colombia*, Francisem Clooneyjem, s katerim sta na omenjeni univerzi javno govorila na temo »Srečati Boga – hindujske in krščanske perspektive glede globljega vstopa v duhovno izkušnjo« (Iskcon news 2012). Radhanath Swami je imel po debati še ganljiv govor pred študenti in drugimi gosti. Radhanath Swami je eden najvidnejših duhovnih učiteljev na svetu, ki s svojo modrostjo nagovarja tudi najpomembnejše družbene in politične voditelje. Tako je spregovoril v britanskemu parlamentu, z njim se je srečal ameriški predsednik Barack Obama. Gostuje in predava na uglednih univerzah, kot so Harvard, Princeton, Oxford, Cambridge in drugje. Predava predstavnikom velikih gospodarskih združb, kot so banka HCBS v Londonu in podjetja Google, Intel in Ford v Ameriki ter številnim drugim.

ISKCON odlično sodeluje s krščanstvom, sodelovanje je vse bolj plodno in vse pogostejše. Največja razlika med ISKCON-om in krščanstvom je v načinu prehranjevanja, življenja, delovanja in v izrazito osebnem odnosu z Bogom. Vajšnave imajo način življenja oblikovan okrog vere v Boga, medtem ko mnogi kristjani zgolj enkrat tedensko za eno uro sodelujejo v pobožnih dejavnostih ob nedeljski maši, največkrat pa so za čas nedeljske maše bolj zasedene gostilne v bližini cerkva kot same cerkve. Upam in verjamem, da kristjani ISKCON vidijo kot zgled preprostega življenja. ISKCON uporablja kar čimveč zemlje, ki je na voljo, za uporabo le-te v smislu ekoloških posesti za pridelovanje hrane. Če začne Vatikan spodbujati vračanje ljudi na zemljo in deliti ali vsaj pošteno prodajati milijone hektarjev zemlje, ki si jo veleposestniško lasti, ta pa ostaja neobdelana in zapuščena ter zanemarjena v časih, ko hrane in delovnih mest kronično primanjkuje, lahko to prinese začetek nove zlate dobe, saj ljudje vse bolj spoznavaajo, da je vračanje na zemljo dragoceno in nujno potrebno. Živi se od zemlje, ne od denarja. Žal so Vatikan in politika ter korporacije in mnoge največje prehranske industrije vse pretesno povezane, da lahko pričakujemo tak sanjski razplet. Velika razlika med delovanjem pripadnikov in vodilnih v ISKCON-u je, da živijo, kar učijo, krščanski logi pa učijo ponižnost in skromnost, dejansko pa je Vatikan ena največjih korporacij na vsem svetu in tako nima nobene kredibilnosti več. Tudi v krščanski veri pa se še dandanes najdejo pravi mali svetniki, ki dobro razumejo smisel duhovnosti in svetih spisov.

4.4 SODELOVANJE Z MUSLIMANI

Obstaja cela vrsta dokazov, da imajo vse zahodne religije svoje korenine v Vedah oz. izvirajo iz skupnega imenovalca. Niti islam tu ni izjema, saj mnogo poimenovanih običajev in praznikov zelo spominja na besede iz sanskrta. Koran vsebuje številne sure, kjer Alah vernike uči usmiljenja, tolerance in dobrote do vseh živih bitij, vključujoč dobrega ravnanja z živalmi. Prabhupada je leta 1970 med drugim obiskal muslimanski Iran in bil v Teheranu. Med predavanjem v času vsakdanjih molitev Alahu je z velikim odobravanjem pozdravil takšno zahvalnost vernikov, kar dokazuje njegovo spoštovanje duhovnega življenja drugače verujočih. Zahodne religije so institucije žal izpridile do te mere, da se je izgubila sama srž religije, samo bistvo, katero nam onemogoča začetek religioznega življenja, saj je ubijanje prepovedano v vseh religijah, ubija pa se povsod, mesojedci so zašli že celo med tiste, ki se imajo za vajšnave in budiste.

Šrila Prabhupada je tudi muslimane označil za vajšnave, preroka Mohameda pa za legitimnega preroka, ki je oznanjal Božje sporočilo, primerno času, sogovorniku, okoliščinam in inteligenci sogovornika. Svojo trditev je na enem rednih jutranjih sprehodov z učenci v Bombayju leta 1974 potrdil s citatom Šri Čajtanje Mahaprabhuja, inkarnacije Krišne: »Čajtanja je govoril s Patanami« (muslimani); potrdil je, da je »vaša religija vajšnavizem«. Tako islam kot krščanstvo je imenoval za poenostavljeni, nezreli obliki vajšnavizma. Prabhupada je v zvezi s povedanim citiral izjavo preroka Mohameda: »Prejel sem dve vrsti znanja, eno izmed njih sem vas naučil – če pa bi vas učil drugo vrsto učenja, bi vam polomilo vratove« (Prabhupada news 2010).

Vajšnave in predstavniki muslimanske verske skupnosti so začeli intenzivneje sodelovati s prvimi srečanji leta 2010, prej pa so se srečevali na neformalnih srečanjih. Istega leta so se predstavniki ISKCON-a Indije srečali s svojimi muslimanskimi brati v Bangaloru. Srečanje ISKCON-a in predstavnikov muslimanske skupnosti v Washingtonu pa je na temo »*Ime Boga*« organiziral Anuttama Dasa. Na srečanju so bili poleg imamov in vajšnav prisotni tudi predstavniki kateder za religijo z Univerze Princeton, del programa pa je na vsakoletnem srečanju tudi vegetarijanska gostija (Smullen 2010c). Izmenjava spoznanj omogoča medsebojno učenje religijskih praks. Tudi muslimani se strinjajo z učenji vajšnav, da izgovorjava (ali petje) Gospodovih imen umirja nemirni um. Morda lahko primerjamo tudi izjavo muslimanov, da beseda mati izraža božjo ljubezen, kot v primeru vajšnav – ISKCON-a to izraža beseda *Hare*,

ki izraža notranjo energijo Gospoda, z besedo Hare naslavljamo Krišnovo večno spremljevalko *Radho*, Rama pa pomeni vir zadovoljstva. Anuttama Dasa, ISKCON-ov pooblaščenec za odnose z drugimi religijami, je na srečanju rekel tole: »Imamo sosede, ki prihajajo iz krščanske, judovske, muslimanske in iz dosti drugih tradicij; kot širokosrčni, Boga zavestni ljudje moramo razviti prijateljstvo in odnose med brati verniki. To je naša osnovna državljanska dolžnost v 21. stoletju« (Smullen 2010c). ISKCON v odnosih do drugih sprejema mnogo kompromisov, nikdar pa ne odstopi od vegetarijanstva in vere v enega Boga, Krišno, h kateremu pa se verniki različnih tradicij obračajo različno in ga naslavljajo z različnimi imeni.

Letos je v mestu Potomac v ZDA potekalo četrto srečanje med muslimani in ISKCON-om. Vsako leto je tema pogovorov vnaprej določena, letos je več kot 20 učenjakov z obeh strani zasedalo na temo »*Sveta estetika*«. Naslednje leto bo srečanje nosilo naziv »*Vajšnavski in muslimanski pristop v prizadevanjih za mir in socialno pravičnost*«. Vineed Chander, udeleženec srečanja in predstavnik Univerze Princeton, je snidenje komentiral takole: »Skozi tak dialog se razvijejo mnoga zaupna prijateljstva ... Srečanja niso zgolj priložnost za grajenje občutka skupnosti z našimi muslimanskimi sosedi, marveč tudi lepa priložnost za osebno duhovno rast« (Anuttama Dasa 2013). Tovrstna snidenja mnogo pripomorejo k boljšemu poznavanju in razumevanju drugih; razumeti moramo, da se vsak trudi po svojih najboljših močeh ter da je vsak od nas na različnem nivoju razumevanja Boga. Tako se moramo od naprednejših učiti, komur pa lahko mi povemo ali pokažemo kaj novega, moramo to storiti na tolerantem in usmiljen način, saj smo tudi mi sami podobno kot preostala čreda razmišljali o vsem drugem razen o dejanjih iz vrline oz. pomoči soljudem in se vedno zavedati, da ne bi nikdar nekaj globlje zašli v odnos z Bogom, če nam naprednejši tega ne bi tako milostno omogočili. Vajšnave se od muslimanov mnogo naučijo in obratno, saj imata obe veroizpovedi nekaj zelo lepih načel, katera je vredno ponesti med ljudi in drug drugemu pomagati na višje nivoje.

4.5 SODELOVANJE Z JUDI

Mnogi so mnenja, da judovsko gibanje zaradi številnih preganjanj in pomorov počasi a vztrajno izginja, nekoliko tudi na račun NRG. Najbogatejši judje so se ogradili, tako da niti ničesar ne slišimo o njih, večina prebivalstva pa je podvržena zlitju in asimilaciji. Marcia Rudin (1978, 252) takole opiše položaj judov: »Preživetje judov ni vprašanje –

če smo preživeli križarske vojne in holokavst, bomo gotovo preživeli tudi te kulte – obstoj teh skupin in njihova popularnost pa gotovo predstavljata težavo za jude ... «. Judovsko ljudstvo je bilo mnogokrat v zgodovini tarča številnih napadov, njihova zgodovina je polna vzponov in padcev.

ISKCON je imel od ustanovitve še največ težav z vzpostavljenjem odnosov s predstavniki judovske skupnosti, katera med vsemi prevladujočimi religijami velja za dokaj hermetično zaprto, najmanj naklonjeno medverskemu dialogu. Dialog dveh najstarejših religij, judovske in ISKCON-a, se je formalno začel šele januarja letos, ko so se v Marylandu v ZDA srečali predstavniki judovske skupnosti, hindujcev in ISKCON-a. Na srečanju so predstavniki gibanj brali iz hebrejske Biblije in Bhagavad gite, kakršna je, predstavili vsak svojo filozofijo ter sodelovali v debati o Bogu. Srečanje so zaključili s vegetarijansko pojedino, z Bogu ponujeno hrano, kateri v ISKCON-u pravijo *prasadam*. Anuttama Dasa je srečanje komentiral takole: »Formalno se vajšnave in kristjani srečujemo že petnajst let, muslimansko-vajšnavski dialog v Washingtonu traja že štiri leta, upamo, da bo to srečanje odskočna deska za vzpostavitev uradnega dialoga med judi in vajšnavami« (Smullen 2013a).

ISKCON je leta 2010, takoj ko je bilo to omogočeno tudi neabrahamskim verskim tradicijam, postal član Omrežij Odisej;⁷⁰ omrežje služi medsebojni izmenjavi in spoznavanju religij, boljšim medsebojnim odnosom in uporabi raznih medijev za zблиževanje in izobraževanje (Dickey 2010). Vajšnave se na judovskih območjih vsako leto s *harinamom*, plesom in petjem svetih imen, v mestih pridružijo na praznovanju judovskega novega leta in ostalih večjih festivalih.

Tako kot ostale religije, je tudi judaizem sestavljen iz več gibanj, katerih filozofije se med seboj rahlo razlikujejo. Mnogi pa judovstvo radi mečejo v isti ortodoksni koš, dejstvo pa je, da v svetu zaradi peščice nedotakljivih ljudi v ozadju svetovnih politik še vedno vlada drža antisemitizma, saj je dobro znano, da svetu vlada elitni judovski krožek, ki se ne zmeni za učenja svetih spisov oz. le-te interpretira selektivno, kakor paše njim. Tudi njihova manipulacija se bo nekoč končala, na njihovem mestu pa bi se zelo bal sodnega dneva, saj jih na sodišču najverjetneje ne čaka nič dobrega, saj se nihče ne izogne smrti, katera je nekaterim v veliko večje breme, kot drugim. Jezus je učil: »Kar boš sejal, to boš žel«. Tisti, ki sadijo dobroto in milost ter življenje namenijo

⁷⁰ Odyssey networks. Dostopno prek www.odysseynetworks.org (5. september 2013).

samospoznanju, se z znanjem mirno in spokojno bližajo fenomenu smrti, ki to ni, tisti, ki pa so vse življenje sebično sejali plevel in trnje, pa vse življenje in še posebej poslednja leta preživijo v hudih mukah. Ves čas pa se tiho zavedajo, da jih ob zapustitvi telesa čaka dolg račun neporavnanih obveznosti brez možnosti kasnejšega plačila.

4.6 SODELOVANJE S HINDUJCI

Poimenovanje religij, ki prihajajo z Orienta, je nekoliko ponesrečeno poimenovano hinduizem, četudi beseda v sanskrtni niti ne obstaja. Šrila Prabhupada pravi:

Takšna stvar, kot je hindu dharma ne obstaja ... Omenjene besede ne najdemo nikjer v vedski literaturi. Izraza hindu dharma ne boste našli niti v Bhagavad giti. Obstaja izraz »Bhagavata-dharma«, hindu-dharma pa ne. Izraz je pogruntavščina naših sosedov, indijskih sosedov, Mohamedincev z Bližnjega Vzhoda ... Obstaja reka, Sindhu. Mohamedinci izgovarjajo sa kot ha. Vsi, ki živijo na drugi strani reke so dobili poimenovanje hindujci. Vedska religija dejansko ni namenjena ne hindujcem, ne krščanom ... Namenjena je za človeštvo ... Bhagavad gita in Šrimad Bhagavatam ... to je vedska literatura⁷¹ (Oneiskcon.com 2013).

ISKCON je v letih po odhodu Prabhupada obrnil ploščo in zavoljo lažjega širjenja poslanstva sprejel zunanjo identifikacijo kot hindujsko gibanje.

Z ostalimi hindujskimi organizacijami se predstavniki ISKCON-a redno srečujejo na seminarjih po vsem svetu, na medreligijskih srečanjih, v zadnjih letih pa je ISKCON na vse več srečanj poslan kot uradni predstavnik hinduizma. Odnosi med hindujci so prijateljski, filozofska razhajanja niso v ospredju. Cilj hindujskih gibanj je promocija učenj z vzhoda in predstavitev pozabljenega vedskega znanja in vedske civilizacije. Glavna razlika med hindujsko in ISKCON-ovo filozofijo je, da sta pri ISKCON-u glavna načela monoteizem, enakost vseh živih bitij, *sanatana-dharma* in *varna-asrama*, pri hinduizmu pa gre za politeizem in sprejemanje kastnega sistema. Mnogo hindujskih ločin niti ne priznava Boga kot osebe, marveč ga predstavlja v smislu vseprežemajoče energije.

⁷¹www.oneiskcon.com. Več o tem dostopno prek <http://www.oneiskcon.com/hindu-sindhu/> (3. september 2013).

Odlično sodelovanje med ISKCON-om in ostalimi hindujskimi organizacijami se kaže v tem, da ISKCON prejema mnogo povabil na visoka srečanja kot predstavnik hinduizma. Ostale hindu organizacije z ISKCON-om ne tekmujejo za udeležbo na teh srečanjih, marveč jim prepuščajo mesto, saj vidijo, kako koristen doprinos puščajo na sestankih. Dokaz temu je prestižno srečanje dr. Ravi Gupte, predstavnika ISKCON-a, in papeža, s katerim se je z nekaj drugimi predstavniki ISKCON-a srečal v imenu hindujskih organizacij. Eden izmed vzrokov temu je tudi ta, da se člani ISKCON-a lažje približajo ostalim gibanjem, saj so njegovi člani osebno izkusili življenje v drugih religijah, tudi zrasli so v zahodni kulturi, tako sogovornike mnogo bolje razumejo in z njimi učinkoviteje sodelujejo kot hindujci, katerim je zahodni način življenja in abrahamske religije dokaj neznan in tuj.

ISKCON se redno pridružuje iniciativam za ohranjanje narave in okolja. Tako je v sklopu sodelovanja z mnogimi nevladnimi hindujskimi organizacijami (*Association of United Hindu and Jain Temples (USA)*, *Friends of the River (USA)*, *Hindu American Foundation*, *Hindu Council UK*, *Hindu Forum of Europe*, *Hindu Forum of Britain*, *National Council of Hindu Temples UK*). Anuttama Dasa je v imenu ISKCON-a razposlal pisma indijskim ambasadam v mnoga svetovna središča, med drugim v Bruselj, London, Washington. V pismih apelirajo na vladne predstavnike, da uredijo problematiko strašnega onesnaženja svete reke Yamune (Anuttama Dasa 2012). Humanitarna in okoljska dejavnost je skupna vsem hindujskim gibanjem, podobno velja tudi za budiste.

Projekt Bhumi je odmeven projekt združenih hindujskih gibanj v VB s ciljem prispevati skupni doprinos medreligijski »Zvezi religij in ohranitve«. ⁷²Moto projekta je »Postani vegetarijanec, deluj zeleno in bodi sprememba«. ⁷³ Projekt Bhumi je bil izbran tudi v sklop »Načrtov za generacijske spremembe«, predstavljenih pred generalnim sekretarjem OZN v dvorcu Windsor v VB, novembra 2009. Omenjeni projekt promovira lepo ravnanje z okoljem, sočutje, izobrazbo in partnerstvo za trajnostni razvoj (Haigh 2010, 3509). Hindujska gibanja sodelujejo predvsem na področju izobraževanja in šolstva ter predstavnštva na mednarodnih medreligijskih srečanjih, kamor predstavniki posameznih vej izmenično pošiljajo svoje predstavnike. Vse

⁷³ Go vegetarian, go green and be the change.

hindujske veje promovirajo nenasilno prehrano, zeleno gospodarstvo in miroljubno reševanje sporov.

Srečanja ISKCON-a in hindujcev se odvijajo na letni ravni tudi v mnogih od držav, eno tovrstnih srečanj je bilo letos poleti v Španiji. Organizator srečanja je povedal: »Dolgoletni velik izziv je bil zbrati hindujske tradicije Španije. Srečanje je bilo ponižne narave, a s prvorazrednimi ljudmi. Upamo na uradno priznanje s strani vlade ter stremimo h gradnji mostov med indoazijskimi hindujci in zahodnimi hindujci« (Iskcon news 2013b).

ISKCON-ovo delovanje kot predstavnik hindujskih organizacij je po navodilih ustanovitelja prilagojeno času, prostoru, okoliščinam in je zelo učinkovito. S tem je ISKCON dobil vlogo in dostop do največjih svetovnih srečanj in forumov, izgubil pa delček svoje identitete.

ISKCON na vseh kontinentih aktivno sodeluje in deluje prek raznih hindujskih združenj in forumov. V Evropi je to Evropski hindujski forum (EHF), sodelovanje bo bolj izčrpno predstavljeno v poglavju o sodelovanju z EU. Hindujska gibanja so glavna ponjava, ki ISKCON-u omogočajo videnost na globalnem nivoju.

4.7 SODELOVANJE Z BUDISTI

Vajšnavizem in ISKCON *Buddho* sprejemajo za inkarnacijo Gospoda, katera pa je zaradi takratne zelo degradirane brezbožne civilizacije pridigala brezosebni aspekt Boga. Njegovo poslanstvo je bilo takšno, da je zavedel oz. osvestil ljudske množice tako, da je zanimal avtoriteto Ved, v katerih so predpisana žrtvovanja živali, kar je bil mnogim izgovor, da v obredih koljejo živali in jedo meso.

Že Gospod Čajtanja je v svojem času mnogokrat filozofsko porazil budiste in mnoge spreobrnil v vajšnavizem. Budizem uči mnogo moralnih in etičnih nauk, ne ponuja pa odgovorov na vsa vprašanja.

Odnosi med ISKCON-om in budisti so vse boljši. Prabhupada je budiste v internih pogovorih rad označeval za prikrite ateiste, navzven pa je tako on sam, kot ISKCON danes, vedno in povsod drugim religijam pristopal ponižno in tolerantno, s ciljem medsebojne rasti in sodelovanja.

Budisti obiščejo večino medreligijskih srečanj, kamor je povabljen tudi ISKCON in tradicionalno dobro sodelujejo oz. negujejo nevtralen odnos. Letos so bili med drugimi (katoliki, protestanti, adventisti, ortodoksnimi kristjani, muslimani, judi, in Baha'i) povabljeni tudi budisti (Smullen 2013b).

5. junija 2013 je ISKCON-ov Rada Krishna Chandra tempelj v Bangaloru obiskal Njegova svetost dalajlama. »Njegova svetost dalajlama je izrazil spoštovanje in pohvale ustanovitelju ISKCON-a Šrile Prabhupade za njegov doprinos svetu in širjenje duhovnih naukov Indije širom celega sveta. Omenil je tudi, da je Šrila Prabhupada resnični ambasador starodavne indijske zapuščine« (Iskcontruth 2013). Zelo pohvalno se je izrazil glede ISKCON-ove iniciative za aktivacijo *Akshya Patra fundacije*⁷⁴ z naslednjimi besedami: »Program dokazuje, kako krasen rezultat lahko prinese sočutje ljudi in podpora s strani vlade⁷⁵« (Iskcontruth 2013).

Topli odnosi med ISKCON-om in budisti so bili potrjeni leta 2008 v Tajvanu, kamor so povabili 108 *bhaktin* na petje maha-mantre, na letni festival budistične organizacije Huayen World, kjer bi s petjem maha-mantre »očistili ozračje in srca poslušalcev« (Ekachakra dasa 2008). 108 je sveto vedsko število tako hindujcem, budistom, kot vajšnavam.

Hai Yun, ustanovitelj Huayen Worlda, verjame, da je »religija nad državnimi mejami in rasnimi razlikovanji. Ker budizem izvira v Indiji, je proučevanje *bhakti-joge* kakor vračanje žene v hišo njenih staršev. Vse religije izražajo vračanja k absolutni resnici na razne načine, če je izražanje čustev do Resnice s strani »drugih« boljše od našega, moramo to sprejeti spodobno in odkrito« (Ekachakra dasa 2008). Budistični predstavnik je zelo iskreno in ponižno podal mnenje o vzvišeni vajšnavski filozofiji in znanosti o Bogu.

Ko so Prabhupada nekoč vprašali, v čem se ISKCON razlikuje od budistov, je novinarja pogledal v oči in odgovoril takole: »Ničesar nimamo opraviti s tem hinduizmom ali budizmom. Učimo resnico in če ste resnicoljubni, jo boste sprejeli«. Položaj se je od časov Prabhupade spremenil, tako se danes v komunikaciji z ostalimi religijami ta jezik ne uporablja. Budisti in ISKCON imajo skupni imenovalec v vegetarijanstvu, iskanju notranjega miru in usmiljenja, tolerance ter ostalih plemenitih načel. Mnogi zmotno

⁷⁴ Uradna spletna stran Akshaya patra foundation. Dostopno prek <http://www.akshayapatra.org/>.

vajšnavizem in budizem enačijo v smislu nenasilja, katerega zagovarja budizem. Vajšnavizem res uči nenasilje, ponižnost in zahvalnost; nasilje pa se po učenju Ved mora uporabiti vedno, ko je to nujno potrebno, kot v primeru bitke na Kurukšetri, opisane v Bhagavad gito, kjer poteka pogovor med Krišno in Arjuno. Le-ta se sprva ni želel bojevati, ker so mu nasproti stali njegovi sorodniki, strici in učitelji, a mu je Krišna pojasnil, da se mora bojevati, ker je dolžnost *kšatrije* braniti etične in moralne ideale, katere so Kaurave (nasprotniki Pandav v bitki) serijsko kršili in zanemarjali, četudi sam sprva iz sočutja ni želel iti v boj in se bojevati.

Sodelovanje med budisti, vajšnavami in ISKCON-om je zgledno. Srečujejo se vse pogosteje, eni drugim pomagajo odpravljati pomanjkljivosti in spodbujati medsebojno učenje ter sodelovanje.

5 ISKCON IN EVROPSKA UNIJA (EU)

ISKCON v EU nima pravnega statusa, priznan je kot duhovno gibanje, nima pa statusa verske institucije, je pa v vsej EU zelo dejaven v kontekstu hindujskih gibanj, še posebej EHF⁷⁶ (Pešec 2013). Po besedah Mahaprabhu dase je cilj ISKCON-a v naslednjih letih pridobiti mednarodnopravni status zavoľo boljše in aktivnejše neposredne komunikacije z EU, Svetom Evrope, Evropsko organizacijo za varnost in sodelovanja (OECD) in ostalimi mednarodnimi organizacijami, za kar je trenutno ISKCON po svoji lastni krivdi prikrajšan.

»ISKCON in EU sodelujeta posredno prek EHF-a, ki je bil ustanovljen prav s strani ISKCON-a. Prek tega foruma se predstavniki Evropske hindujske skupnosti srečujejo s predstavniki Evropskega parlamenta, Evropske komisije in Sveta za urejanje zadev, ki se tičejo hindujske skupnosti. Ena izmed akcij EHF je bila v primeru predloga Nemčije za prepoved uporabe svastike; argument EHF je, da zaradi Hitlerjeve zlorabe simbola ni potrebno prepovedovati verskega simbola, uporabljenega že več kot 5000 let (Smullen 2012a).

Avtorica članka izpostavlja tudi pomembnost naloge EHF o nominiranju predstavnikov hindujcev za politične konference, kot je npr. Evropski svet verskih voditeljev.⁷⁷ Ta pristojnost EHF-ja je omogočila zgoraj omenjeno srečanje Anuttama Dase z najvišjimi predstavniki EU. Tovrstno spretno politično rokovanje ISKCON-a v imenu hinduizma mnogo prispeva h globalnim aktivnostim ISKCON-a s ciljem kar čimveč ljudem predstaviti moralne, filozofske in teološke nauke znanosti o Bogu.

Od leta 2005 naprej je hindujski predstavnik vsako leto povabljen v Evropski parlament na letno srečanje s predsednikom Evropske komisije na diskusijo o posebnih zadevah EU zaradi rasti prebivalstva in etnične ter kulturne raznolikosti (Sherreitt 2012). Herman Van Rompuy se zaveda prispevka religij, na srečanju je povedal: »Ne moremo si privoščiti izgubljene generacije v Evropi tako družbeno, ekonomsko in v prvi vrsti humano ... Afriška modrost pravi, da ko starec umre, z njim izgine knjižnica. Cerkve,

⁷⁶ Hindu forum of Europe. Dostopno prek <http://www.hinduforum.eu/> (24. september 2013).

⁷⁷ European council of religious leaders.

sinagoge, mošeje, templji, šole in religijski centri zbližujejo in združujejo ljudi na lokalnem nivoju. Prav tako lahko igrajo pomembno vlogo v izboljšanju medsebojnega razumevanja in medsebojnega učenja med generacijami« (Sherreitt 2012).

Instituciji že leta sodelujeta na srečanjih verskih predstavnikov, kamor so poleg ISKCON-a redno povabljeni tudi predstavniki anglikanske cerkve, krščani, judje, muslimani, reformisti, sikhi in predstavniki ortodoksne cerkve. ISKCON je povabljen na srečanja kot predstavnik hindujcev. Srečanjem prisostvujejo tako predsednik Evropskega parlamenta, predsednik Evropske komisije in predsednik Evropskega sveta. Predstavniki EU so z grafi, številkami in besedami predstavili njihovo vizijo reševanja problematik revščine, socialnega varstva, izobraževanja, nezaposlenosti (Dasi 2010).

Sivarama Swami, predstavnik GBC-ja, je na srečanju leta 2010 s predsedniki Evropske komisije, Evropskega parlamenta in Evropskega sveta povedal:

»Moramo poenostaviti naše zahteve, treba je zmanjšati stopnjo življenjskih potreb. Mora obstajati neposredna povezava med delom ljudi in njihovo hrano. Brzdanje potrošniške mentalitete bo množice nepretrgano oskrbelo s hrano, zavetjem, delom in človeško integriteto. Sivarama Swami je prisotnim predstavil praktični primer Hare Krišna farme na Madžarskem, imenovane Eco-Valley, ter izpostavil pomembnost ekoloških kmetijskih farm ter duhovnih skupnosti, njegovi stavki so bili sprejeti z velikim odobravanjem vodilnih v EU« (Dasi 2010).

Če vodilni premorejo kaj več kot aplavz in igralski nasmešek, bomo videli v praksi. Držimo pesti, da ne gre zgolj za politikantsko vedenje in protokolno prijaznost, marveč za resno željo storiti korak naprej, nazaj k naravi, k vrednotam in Bogu.

ISKCON se aktivno zavzema za sožitje med različnimi verskimi in kulturnimi skupinami z različnimi iniciativami v raznih evropskih državah. Odnosi ISKCON-a in državnih organov se razikujejo od države do države. Nekako najslabše odnose z oblastmi ima ISKCON v deželah nekdanje Sovjetske zveze, kjer se v svojem delovanju srečuje z obilico preglavic, z nestrpnostjo oblasti in drugače mislečih. Na Madžarskem je za odnos ISKCON-a in oblasti značilen odnos toplo-hladno, predstavnik ISKCON-a Sivarama Swami pa je za svoj doprinos k sodelovanju prejel priznanji s strani župana

enega izmed madžarskih mest in člana parlamenta Mórínga Józsefa Attila (Dasi 2013). Zasluge mu grejo za zблиžanje in dolgoletno harmonijo med prebivalci Madžarske, ISKCON-a in Romov, ki živijo na tem področju. Naziv letošnjega srečanja Romov, ISKCON-a in Madžarov, ki se je odvil v ruralnem Somogyvamosu, je bil »Ustvarjanje močnega smisla skupnosti skozi dialog kultur«, organizator dogodka je bil župan mesta in parlamentarec Attila (Dasi 2013). Tovrstne akcije lahko predstavljajo vzorec popolnega sodelovanja lokalnih skupnosti, fotografije z dogodka ne dajejo nobenega občutka pripadnosti različnim skupinam.

Projekt Krishna Valley na Madžarskem je uradno priznan in podprt tudi s strani Evropske komisije; v Comenius – Grundtvigovi bazi podatkov ga je možno najti pod zaporedno številko HU-2013-126-001. Na seminarju, ki se je odvijal junija letos, so sodelovali ljudje z vse Evrope. Govora pa je bilo o socialnih, ekonomskih in okoljskih dejavnikih, ki so nujni za možnost vzpostavitve manjših samozadostnih ekoloških skupnosti (Kirs 2013).

»Radha Krishna Das je bil leta 2012 izvoljen tudi v najvišji organ *Globalnega omrežja eko-vasi* (GEN) Evrope. Člani omenjenega omrežja samozadostnih ekoloških skupnosti so del programa, financiranega s strani EU in nemškega zunanjega ministrstva; svojim članom in obiskovalcem GEN nudi specializirano usposabljanje in izobraževanje in je priznan tudi s strani UNESCO« (Smullen 2012b).

Mahaprabhu Dasa, eden izmed predstavnikov ISKCON-a in EHF na srečanjih z visokimi funkcionarji EU, mi je v telefonskem intervjuju⁷⁸ povedal, da ISKCON v naslednjih letih načrtuje kandidacijo za priznано članstvo v EU in njenih institucijah, tako da bo začel delovati tudi kot samostojno priznано vajšnavsko gibanje.

5.1 ISKCON V VELIKI BRITANIJI (VB)

Hare Krišna gibanje ima v VB močno institucionalno in kongregacijsko osnovo, VB je bila prva postaja misije Šrile Prabhupada po prihodu v Evropo. Prvi *bhakte*, trije poročeni pari, so v VB prišli leta 1968. Kmalu po prihodu v VB je Prabhupada spoznal legendarno skupino *The Beatles*, s katerimi so Prabhupada in njegovi *bhakte* preživeli ogromno časa. Beatli so *bhaktam* ponudili zavetje v njihovih razkošnih prostorih, kakršnih *bhakte*, še posebej pa Prabhupada, niso bili vajeni. Kasneje jim je George

⁷⁸ Telefonski pogovor je potekal 24. septembra 2013.

Harrison, tesni prijatelj Prabhupade in velika duša, odstopil legendarni dvorec, kjer je danes glavni center britanskega ISKCON-a, imenovan Bhaktivedanta Manor. Harrison je na vrhuncu svoje slave posnel ploščo Radha Krishna Temple, katera je bila prodana v milijonih izvodih. Mnogi so bili prek njega prvič seznanjeni s Svetim imenom, tako mu gre ogromno zaslug za bliskovito širjenje zavesti Krišne po vsem svetu. Harrison se je želel ostriči in pridružiti templju ter se vseliti v tempelj, a mu je Prabhupada naročil, naj znanost o Krišni širi zunaj med ljudmi, kjer bo lahko mnogo bolj pripomogel Krišni in njegovim *bhaktam*. Kot vzorni učenec je Harrison željo poslušno upošteval in z odliko tudi opravil, saj je ravno prek njegovih hitov na milijone posameznikov prvič prišlo v stik z zavestjo Krišne.

ISKCON uživa izjemen ugled med akademskimi krogi v VB, mnogo pripadnikov ISKCON-a je na uglednih položajih na britanskih univerzah Oxford in Cambridge. ISKCON je tudi državni partner pri prvi javni hindujski šoli, ki je uradno financirana s strani države in spada med javne šole (Bhaktivedanta Manor).

Maja letos je Bhaktivedanta Manor na slavnostni prireditvi praznovala 40. obletnico obstoja. Srečanja na visokem nivoju so se udeležili sami veljaki z vsega sveta: kraljeve družine VB, Burme, Rusije in Evrope, mnogi Nobelovi nagrajenci, ambasadorji OZN, modni kreatorji, podjetniki, igralci, glasbeniki, župani, televizijci, tajkuni, pravniki, bankirji, znanstveniki in mnogi znani z vsega sveta (Radharamana Dasa 2013). Na omenjeni prireditvi je Radhanath Swami v svojem ganljivem govoru potrkal na srca prisotnih in požel mnogo odobravanja, enako kot v svojem nastopu v britanskem parlamentu leta 2011, kjer je britanskim parlamentarcem, ministrom in predstavnikom medreligijskega dialoga podelil srčne besede iz vajšnavskega izročila⁷⁹. Sprejem dokazuje pomembnost in vse večji vpliv ISKCON-a tudi v političnih logih, saj notranja in zunanja čistost vajšnav ne ostane neopažena, zaradi slabega šolskega in zaposlitvenega sistema pa vse več ljudi potrebuje kakovostno vodstvo in mentorstvo, katerega po vsem svetu celovito ponuja ISKCON.

ISKCON je v VB promoviral dve kampaniji za boljšo kvaliteto življenja; prva je *Ahimsa kampanija*, ki stremi k boljšem ravnanju s kravami in nenasilnem, etično čistemu mleku, druga pa je kampanija, poimenovana *Karma za klimatske spremembe*⁸⁰,

⁷⁹Govor Radhanatha Swamija je dostopen prek <http://www.youtube.com/watch?v=LICdg1NL41k>. (10. september 2013).

⁸⁰ Karma to climate change (K2CC).

promovira pa način življenja v stiku z naravo. Promocija se odvija preko razstav, avdio-video prezentacij, vprašalnikov o načinu življenja in posvetovalnih srečanj, kjer sodelujoči prispevajo svoja mnenja in vizije glede projekta (Haigh 2010).

ISKCON je v VB zelo dejaven, prodoren in prepoznaven. V VB ima zelo razvito mrežo vajšnavskih osnovnih šol, kjer učijo vajšnavsko filozofijo, in močno vajšnavsko predstavništvo na najprestižnejših univerzah. Vzorno sodeluje tudi z lokalnimi oblastmi, britansko visoko družbo in ostalimi religijami.

5.2 ISKCON V NEMČIJI

ISKCON v Nemčiji skupaj s predstavniki drugih religij poskuša vplivati na vladno politiko do verskih manjšin. Predstavniki ISKCON-a Shaunaka Rsi je na srečanju z naslovom *Verske manjšine se srečajo z multikulturno Nemčijo* leta 1999 s predstavniki drugih religij (B'ahai, budizma, islama, krščanstva) predstavil lasten pogled na vladno politiko odnosov z verskimi manjšinami. Shaunaka Rsi je predstavil sistem *varna-ašrama* in stališče ISKCON-a o strogi ločitvi cerkve od države; med povabljeni so bili tudi strankarski predstavniki, točneje predstavnik stranke Zelenih, član federalnega parlamenta dr. Koester-Lossack, in poznavalec družbenih razmer dr. Eiben, oba omenjena sta tudi člana komisije federalnega parlamenta, imenovane *Komisija za preiskovanje t. i. kultov in duševnih skupin*⁸¹ (Hummel 1999). V Nemčiji si stranka Zelenih prizadeva za ločitev cerkve od države, tako da je v bodoče mnogo odvisno od njihovih prizadevanj. Prizadevanja ISKCON-a za ločitev cerkve in države lahko razumemo v tej luči, da t. i. NRG ali kulti ne bodo predmet sodb cerkve, ki skupaj s predstavniki oblasti odloča o položaju le-teh. Sodbe so navadno seveda pristranske zaradi obrambe lastnega položaja. Predstavniki religij morajo imeti svoje predstavnike v vladnih stavbah, prav pa je, da so enakopravno zastopani s strani vseh v državi prisotnih verskih skupnosti. Shaunaka Rsi je na zasedanju aktivno zastopal nujno po izobrazbi in potrebi po duhovnem vodstvu družbe (Hummel 1999). Nemčija vsako leto gosti mnogo srečanj vajšnav, saj precej duhovnih učiteljev ISKCON-a prihaja iz Nemčije, z oblastmi PA ISKCON Nemčija ne goji posebej intenzivnih odnosov. Glede na to da je Nemčija nekakšen center Evrope, tega za ISKCON v Nemčiji ne moremo reči, saj ima ISKCON

⁸¹ Commission of Enquiry regarding 'so-called cults and psycho-groups'.

v drugih državah precej močnejšo institucijo. Tudi templji v nekaterih največjih nemških mestih so presenetljivo skromni in relativno slabo organizirani.

5.3 ISKCON V KAZAKSTANU

V državah nekdanje Sovjetske zveze se *bhakte* soočajo z dokaj sovražnim odzivom lokalnih oblasti, saj je v nekdanjih državah vzhodnega bloka še vedno prisoten močan duh komunizma. Veliko mednarodne pozornosti je bilo usmerjeno na ISKCON Kazakstan leta 2007, ko so kazakstanske oblasti porušile domove dvanajstih družin pripadnikov Hare Krišna. Dogodek je zelo spominjal na rušenja (14 domov) hindujske manjšinske skupnosti v Kazakstanu leto poprej. Obe akciji kazakstanskih oblasti sta bili s strani zagovornikov človekovih pravic označene za »/.../ očitno versko preganjanje« (Govinda 2007). Do nehumanega rušenja bivališč je prišlo le nekaj dni po odprtem pismu s strani predstavnika Mednarodne helsinške federacije za človekove pravice⁸², naslovljenega na kazakstansko vlado glede njenih hudih sistematičnih kršitev verskih manjšin. Akcije vlade so bile obsojene tudi s strani ambasade ZDA, Komisije ZDA za mednarodno versko svobodo in Tonyja Blaira. Dogodek je močno vplival na neuspeh kazakstanske kandidature za predsedstvo Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) za leto 2009 (Govinda 2007).

Kazakstanske oblasti so prizadetim družinam leta 2008 ponudile nadomestne lokacije v zamenjavo za porušene templje in hiše kar na smetišču brez pitne vode. Navkljub zahtevam s strani OVSE-ja, vlade ZDA in Mednarodne helsinške federacije kazakstanska vlada po rušenju ni ponudila nobene humanitarne pomoči tem družinam (Varfolomejev 2008).

V državah nekdanjega vzhodnega bloka imajo pripadniki gibanja Hare Krišna nemalo težav. Tudi v Belorusiji se že leta kaže velika nestrpnost do drugače mislečih. Leta 1997 je vladni svetovalec Državnemu odboru za verske in etnične zadeve⁸³ o pripadnikih Hare Krišna (ISKCON-u) poročal takole: »Uničujoča totalitarna sekta krši osebne, zdravstvene in državljanske pravice ter ogroža nacionalno varnost Republike Belorusije« (Fagan 2005). V enem izmed državnih šolskih učbenikov je zapisano celo to, da pripadniki gibanja Hare Krišna vsekakor potrebujejo psihiatrično pomoč, kar kaže na negativno konotacijo, katero ima ISKCON v državah nekdanje Sovjetske zveze.

⁸² International Helsinki Federation for human rights.

⁸³ State committee for religious and ethnic affairs.

5.4 ISKCON V RUSIJI

Šrila Prabhupada je med vsemi izzivi v visoki starosti obiskal tudi Rusijo. Ker je bil vstop mogoč le z vizo, je imel nemalo težav. Sprava je želel vstopiti v Rusijo kot odposlanec Indije, a je z indijskega Ministrstva za kulturo prejel zavrnitev brez obrazložitve. Po več neuspešnih poskusih pridobitve vize mu je bil vstop omogočen za 5 dni. V teh dneh je pustil izjemen vtis na območju, kjer je bil vpliv hladne vojne viden na vsakem koraku. Želel je predavati na univerzi v Moskvi, a mu tega oblasti niso dovolile. Pogovor s profesorjem Kotovskim, glavnim na Oddelku za indijske in južnoazijske študije na Ruski akademiji znanosti, je na slednjega napravil izjemen vtis, kar je opisal v pomembnem mesečniku. Srečala sta se v zgodnjih sedemdesetih. Naslednji velik korak je ISKCON-u uspel ob povabilu BBT-ja na prestižni Mednarodni moskovski knjižni sejem v letih 1977 in 1979 (Satyaraja Dasa 2008). Vpliv Hare Krišne je v Sovjetski zvezi strmo rasel, mnogi *bhakte* so bili preganjani in vrženi v zapore, psihiatrične bolnišnice in delovna taborišča. Eden izmed glavnih šefov KGB-ja je nekoč izjavil, da so tri glavne grožnje Sovjetski Uniji »pop glasba, zahodna kultura in gibanje Hare Krišna« (Satyaraja Dasa 2008). Mnogi *bhakte* državnega terorja niso preživeli. Odgovorni pri ISKCON-u so sprožili mednarodno obsojanje ravnanja ruskih oblasti pri OVSE-ju na Dunaju, o incidentu sta spregovorila tudi Reagan in Gorbačov na njunem srečanju na Islandiji. *Bhakte* so posneli celo ploščo z naslovom »Osvobodite sovjetske Krišnovce«⁸⁴. Leta 1988 je ISKCON postal prva registrirana verska skupnost v Rusiji po drugi svetovni vojni. Priznanje ISKCON-a je kmalu vodilo do priznanja več kot 1600 ostalih verskih skupnosti v Rusiji (Satyaraja Dasa 2008).

Gibanje Hare Krišna je kmalu vzpostavilo veliko kongregacijo in mnogo templjev širom vse države. Pravljica žal ni trajala dolgo, saj so ruske oblasti kmalu po začetku novega tisočletja začele preganjati vajšnave. Po velikih bojih za pridobitev zemljišča v Moskvi je ISKCON po uspešni diplomatski akciji indijske vlade za pridobitev zemljišča prejel lokacijo v centru Moskve, kjer so kmalu začeli načrtovati gradnjo enega največjih vedskih centrov na svetu. Soglasje je plod sodelovanja oblasti iz New Delhija in Moskve. V zamenjavo je bila v New Delhiju zgrajena ruska ortodoksna cerkev. Veljaki

⁸⁴Free Soviet Krishnas.

Ortodoksne cerkve so začeli s podlimi podtikanji minirati gradnjo vedskega centra in zlobnim omaleževanjem Krišne.

Državna nacionalistična uprava je začela vršiti vse večji pritisk na ISKCON. Po več letih boja med *bhaktami* in oblastmi je leta 2013 končno prišel sodni odlok o zaprtju edinega Hare Krišna templja v Moskvi (News stories 2013). Položaj gibanja Hare Krišna v Rusiji ni najboljši, saj mnoge verske skupine in t. i. strokovnjaki nenehno napadajo vajšnave na razne načine. Moskovska skupnost vajšnav je sicer ena izmed najhitreje rastočih v ISKCON-u.

Ruske oblasti so ISKCON onemogočale na razne načine, ki so kulminirali s procesom za prepoved izdajanja in prodaje Bhagavad gite, kakršna je, s sodnim pregonom v mestu Tomsk v Sibiriji. Proces se je znašel na sodišču zaradi obtožb, da Prabhupadovi komentarji netijo versko, družbeno in rasno nestrpnost. Boju za preklic obtožb so se pridružili mnogi ruski strokovnjaki, ko so s pozivi apelirali tudi na Vladimirja Putina in predsednika Rusije Dimitrija Medvedeva; indijska ambasada v Rusiji je sprožila močan diplomatski upor, Indija je zagrozila z ohladitvijo diplomatskih stikov z Rusijo, če pride do prepovedi svete knjige. Prepoved izdajanja Bhagavad gite, kakršna je, so v največji meri onemogočila prizadevanja ruskih predstavnikov človekovih pravic in ruskega varuha človekovih pravic Vladimirja Lukina (Radyushin 2011).

Navedbe ruskega agenta lepo povedo, kakšen kulturni šok je Rusiji predstavljalo gibanje Hare Krišna. Nekatere države podlegajo upadu članstva v ISKCON-u, v Rusiji pa je gibanje v naglem vzponu, vsako leto se pridružuje vse več ljudi, posebej mladih. Ruska politika je bila vedno ortodoksna do drugače mislečih, tako hladni odnosi med oblastmi in ISKCON-om niso presenečenje. Malo je verjeti, da bodo lokalne oblasti v bodoče kaj bolj naklonjene vajšnavam.

5.5 ISKCON V SLOVENIJI

Skupnost za zavest Krišne je bila v Sloveniji registrirana leta 1983 kot hinduistična skupnost. Najprej so za svoja srečanja in za opravljanje verskih obredov v Ljubljani najeli stanovanje, leta 1989 pa so na Kolarjevi ulici v Ljubljani najeli hišo in si uredili prvi tempelj. Decembra leta 1992 se je skupnost preselila v večjo hišo na Žibertovi ulici

27 v Ljubljani, kjer je še danes tako imenovani »Hare Krišna center«. Center ima dve funkciji: omogoča duhovno šolanje v skupnosti živečih pripadnikov (menihov) ter kulturno in duhovno izobraževanje kongregacijskih članov. V templju redno izvajajo nedeljski program z duhovno glasbo, predavanja z aktualno temo ter vegetarijansko hrano, vsakodnevno jutranje in večerno predavanje ter tradicionalno čaščenje (*arati*) (Škafar 1998, 317).

Tudi ISKCON Slovenija ogromno pripomore k splošnemu ozaveščanju družbe z vajšnavsko filozofijo in tradicijo. V Ljubljani obratujeta vajšnavski restavraciji Holyfood in Govinda's, kjer gostje lahko okusijo vegetarijansko hrano, kateri prav nič ne manjka. Študenti lahko v obeh restavracijah jedo preko študentskih bonov, na ta način mnogo mladih in malo manj mladih pride v stik s posvečeno hrano, *prasadamom*, Bogu ponujeno hrano. Trenutni predsednik templja Ananta prabhu (dr. Anton Vežjak) sodeluje z mnogimi šolami in izobraževalnimi ustanovami. Organiziranih obiskov mladih je v templju vse več. Tempelj redno gosti vodene ogledne in predstavitve vajšnavskega načina življenja za osnovnošolce, dijake in študente, kateri redno prihajajo skupaj z učitelji in učiteljicami, ki jim tako na najboljši možni način širijo spekter znanja, za kar so odgovorni v ISKCON-u pedagogom z vseh področij iskreno hvaležni. Redni gostje na Žibertovi 27, kjer je tempelj in sedež slovenskega ISKCON-a, so tudi številni študenti s Fakultete za družbene vede pod mentorstvom izr. prof. dr. Aleša Črničiča. V templju je tudi trgovinica z vajšnavskimi izdelki, oblačili, parafernalijo in literaturo, katera je prava zakladnica znanja in omamnih vonjav ter prijetnih okusov. V Sloveniji so manjši centri ISKCON-a še v Celju, Mariboru, Kranju in Brežicah.

ISKCON Slovenija se redno srečuje z vladnimi predstavniki, ki skrbijo za varstvo pravic verskih manjšin, in predstavlja dober zgled za oblikovanje bolj moralnih, socialnih in ostalih državljskih politik. Uroš Lebar, takratni predsednik ISKCON-a Slovenija je leta 2009 povabil direktorja Urada Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti Aleša Guliča in izpostavil nekaj področij, kjer bi vlada lahko na novo razmislila:

- *predlog za izenačitev statusa menihov v vseh verskih skupnostih (pravice do osebne zdravstvene zavarovanja, dodatnega zdravstvenega zavarovanja ...),*

- *financiranje enega ali dveh ISKCON-ovih duhovnikov v zaporih/bolnišnicah,*
- *vrtni – prehrana otrok: otroci do 3. leta starosti v slovenskih vrtcih nimajo pravice do brezmesnih obrokov. Člani ISKCON-a in ostale vegetarijanske družine tako nimajo možnosti uporabe vrtnic za otroke do starosti treh let in jaslí za najmlajše, kar je širši problem, ne le težava ISKCON-a,*
- *uskladitev finančnega poslovanja skupnosti glede na davčno zakonodajo zaradi nejasne opredelitve pridobitno-nepridobitne dejavnosti v verskih skupnostih in davčnega nadzora nad tem področjem (Turšič 2009).*

ISKCON Slovenija je hkrati tudi uradni predstavnik programa Hrana za življenje v Sloveniji. Prav delovanje na humanitaren način, prek deljenja hrane, je eden izmed zelo vzvišenih učenj Šrile Prabhupade, ki je vajšnavam svetoval, naj pridigajo skladno s časom, sogovornikom in okoliščinami. Deljenje hrane gotovo omogoča mnogo svežih stikov, nedolžnih pogovorov in novih prijateljstev. ISKCON in ostala vajšnavska gibanja aktivno delajo na tem, da svoje znanje, modrosti, kulturo in filozofijo ponesejo med ljudi. ISKCON je s tem namenom sprejel tudi precej kompromisov znotraj lastne filozofije in organiziranosti s ciljem, da se nauk gospoda Čajtanje širi po vsem svetu.

Tudi ISKCON Slovenija si aktivno prizadeva za širjenje vajšnavskih učenj med širšo populacijo. Vsako leto je Bhagavad gita, kakršna je, podeljena kakšnemu županu, politiku, prejel jo je tudi nekdanji predsednik države Borut Pahor. Pred leti se je na najvišjem nivoju zgodilo srečanje dr. Drnovška in Sadhu Maharaja. S predstavnikom vajšnav se je na državnem nivoju srečal takratni predsednik Republike Slovenije, dr. Janez Drnovšek. Srila Bhaktivedanta Sadhu Maharaj, potujoči menih vajšnava, ki sicer ni član ISKCON-a, je pa član Svetovne vajšnavske organizacije, katere član je tudi ISKCON, se je z Drnovškom srečal na vegetarijanskem kosilu, kjer sta si izmenjala nekaj toplih besed ter bila drug nad drugim navdušena. Dogovorila sta se, da srečanje ponovita, bodisi v Sloveniji bodisi v Vrindavanu, kjer domuje Maharaj (Gopal Das 2006). Dr. Drnovšek je napravil ogromno pri njegovem poslanstvu ozaveščanja, spoznal je, kaj vse je počel narobe in se v Božjih očeh na stara leta odkupil za mnoga grozodejstva, katerim je posredno pripomogel; v politiki preprosto ne moreš ostati čist, saj tam laž, prevara in hinavstvo spadajo v kodeks obnašanja in so celo v Vedah

upravičena, če gre za višje dobro. Slovenske *bhakte* izdajajo tudi časopis Svet bhakti, vsa predavanja iz ljubljanskega templja so na ogled tudi v živo na spletu prek svetovnega spletnega vajšnavskega foruma, ki prenaša dogajanje iz številnih ISKCON-ovih centrov.

Pred časom so *bhakte* iz Ljubljane ustanovili program mentorstva, kjer izkušeni *bhakte* mlajšim pomagajo na življenjski poti učenja in soočanja z različnimi izzivi in duhovnim učenjem. Člani kongregacije in tempeljski *bhakte* na razne načine širijo vedsko znanje in zavest Krišne; predavanja Modrosti z vzhoda, ki jih prireja Bhagavata-dharma dasa (dr. Blaž Mihelič), obiskuje vedno več mladih radovednežev in iskalcev, vedno bolj poznan predstavnik ISKCON-a Slovenija pa je tudi Madhu Manohara dasa (Milan Hervol⁸⁵), ki preko predavanj o presni prehrani in zdravem načinu življenja v kontekstu učenj Šrila Prabhupada (visoko razmišljanje, preprosto življenje) brezplačno prenaša vedsko znanje po vsej Sloveniji in Balkanu. Pred časom so mu vrata odprle tudi osnovne in srednje šole ter številni mladinski centri ter študentski klubi. Mnogi udeleženci predavanj ostanejo v osebni stiku s predavateljem in njegovo ženo za lažji prehod na višje nivoje delovanja. Številni člani ISKCON-a nesebično pomagajo vsem, ki se k njim zatečejo po kakršnokoli pomoč, tako so lahko popolni zgled za vso človeštvo, ki se ima od vajšnav ogromno tega za naučiti. Vsako leto se prireja tudi tradicionalna poletna Pada-jatra, petje Svetih imen širom Slovenije, kjer ljudje vse bolj veselo pozdravljajo nasmejane Krišnovce. Poleti pa se priredi tudi več kampov po vsej Sloveniji, Balkanu in Evropi, kjer imajo vajšnave možnost intenzivnega druženja in učenja z brati po Bogu in mnogimi duhovnimi učitelji z vsega sveta.

⁸⁵ Intervju z Milanom Hervolom v Oni, dostopno prek <http://www.slovenskenovice.si/lifestyle/zdravje/ni-neozdravljivih-bolezni-so-samo-nepopravljivi-ljudje> (5. september 2013).

6 SKLEP

Večina nas je prekritih z iluzijo slepe vere v politike, zdravnike, pravnike, farmacijo in zlagane prijateljske odnose, ki temeljijo zgolj na vzajemnem čutnem uživanju. Zakaj raje dvigamo roke in navijamo za slepe, ki vodijo slepe, namesto tega da bi spregledali in začeli skrbeti za zdravje, bližnje in nenazadnje za dušo? Kdaj bomo nehali tekmovati in začeli sodelovati? V središču je vse, razen Boga. Nikoli v zahodnjakom poznani zgodovini oblast ni nudila absolutne zaščite, znanja in dobrobiti; vedno je tako ali drugače držala državljane v ozkih okovih nevednosti in suženjstva. V vseh stoletjih napredka v tehnologiji, psihologiji, sociologiji in ostalih panogah materialistične znanosti oblast selektivno producira realnost in zlorablja tako družboslovna kot naravoslovna spoznanja. To znanje se nam ne razodene, v šolskih učbenikih nam raje podajajo cenzurirano znanje polovičarjev. Več kot očitno temu znanju nekaj manjka. Oblast spretno formira učne načrte na način, da bi ljudje kar čim manj kritično razmišljali ter še naprej slepo sledili, garali in zbolevali ter bili popolnoma vpreženi v plug kapitalizma.

Mnogi smatrajo delo ISKCON-a v okviru hinduizma za kontraverzno, celo heretično; verjamem, da je pot, katero so izbrali predstavniki GBC-ja in ISKCON-a avtorizirana s strani Prabhupade in s strani Krišne, saj v debatah ne spreminjajo filozofije in ciljev, zapisanih v svetih spisih, na katere se naslanja ISKCON. Tovrstno prizadevnost lahko štejemo za *kšatrijsko* žrtvovanje v dobro ozaveščanja širših množic in za prizadevno izpolnjevanje prerokbe Šri Čajtanje, da se bo Sveto ime pelo v vsaki vasi. Če se ISKCON ne bi poistovetil s hindujsko identifikacijo in sprejel kompromisov za članstvo v hindujskih forumih in združenjih, bi le težka ponesel Sveto ime in sporočilo Bhagavad gite, kakršna je, v toliko mest, krajev in vasi. Izjemen pomen ISKCON-a in vajšnavizma kažejo odlični odnosi vajšnav in *bhakt* po vsem svetu; trdna vera v svete spise in držanje Božjih zapovedi čudežno vpliva na ljudi. Pred časom sem obiskal Fruško goro, kjer sem videl, v kakem sožitju živijo *bhakte* iz nekdanjih Jugoslovanskih republik. Niti najmanjše sledi ni o hladnih odnosih ali kakem medsebojnem obsojanju zaradi nedavne vojne in desetisočih žrtev na obeh straneh. Prabhupada in ISKCON je tako nam kot vsem tem osebam pokazal širši pogled na svet, njegovo realno objektivno sliko, kjer je vsakemu vajšnavi jasno, da dogodki, kot so naključja, ne obstajajo, vse se

zgodbi z natančno določenim razlogom, da bi se mi spametovali. Ljudi z osvojenim vedskim znanjem je vse več, tako je tudi vse več skupnosti, kjer vajšnave skupaj živijo, saj je obče znano, da človek ne more preživeti sam, izoliran od družbe. Strastno in stresno življenje v kapitalistični meščanski družbi pa je za *bhakte* mehkega in velikega srca neprijazno, tako jih vse več uhaja na manjše samooskrbne posesti, kot so Krishna Valley na Madžarskem, Goloka pri Brežicah in številne samooskrbne posesti *bhakt* po svetu. Ne smemo pozabiti na vlogo, ki sta je Prabhupada in ISKCON odigrala pri umirjanju hipijevskega gibanja. Ustanovitelj ISKCON-a je redno sodeloval z Allanom Ginsbergom, neuradnim vodjo hipijev, s katerim je z *maha mantra* nastopil na več festivalih po ZDA in na Woodstocku, katerega organizator je prav tako član ISKCON-a. Sam Woodstock pa ni več tako hipijevisko usmerjen, kot je bil v znamenitih 70-ih in 80-ih. Danes je dokaj visoko duhovno srečanje, kjer se zahvaljujoč vplivu ISKCON-a ne uživa več toliko opojnih sredstev kot desetletja poprej.

Nepriznanje s strani OZN in relativno mala nepomembna vloga, ki jo gibanju namenjajo tudi ostale vladne institucije je razumljivo, saj so vajšnavska dela zelo kritična do današnje neoliberalne ureditve, katere del oz. eden glavnih podpornih stebrov je OZN (kot organizacija in kot sistem skupaj s specializiranimi agencijami), njihova filozofija in delovanje, čisto in vzorno, financiranje in človeški viri pa omejeni. Družbeno tabuiziranje in omaleževanje gibanja je nedvomno podprto s strani državnih institucij in korporacij, ki ljudi žal ne želijo videti srečnih, zdravih in samozadostnih, marveč nas imajo mnogo raje odvisne, neizobražene, na robu preživetja, kronično bolne in potrte, saj smo zgolj v takem stanju ovce, ki poslušno in nekritično sledijo sebičnim in demonskim materialistom ter delajo za njih.

Od ostalih religij se vajšnave ločijo po strogi vegetarijanski prehrani in izjemno čistem delovanju. Pravila so mnogo strožja kot pri ostalih religijah, pri ISKCON-u gre tudi za bolj poostren notranji nadzor nad čistim delovanjem članov, od ostalih religij se razlikujejo po strogem spoštovanju regulativnih načel. ISKCON-a vajšnave ne štejejo zgolj za religijsko, marveč kulturno, filozofsko in znanstveno gibanje, katero za svoje člane poskrbi na vseh področjih vsakdanjega življenja, saj so Vede pravi univerzalni vodnjak znanja brez dna. Vsebujejo pa kredibilna in pristna znanja o politologiji, sociologiji, filozofiji, zdravju, medčloveških odnosih in mnoga druga. Zahodno znanje ne predstavlja niti ščepec vsega, kar ponujajo Vede, ki so temelj vajšnavizma. Ker je

življenje prekratko za filozofski študij vseh Ved, je proces, ki je namenjen za samospoznanje v tej dobi hinavstva in preprirov, petje Svetih imen v gibanju *sankirtana*.

Vsak posameznik bi moral imeti prost, brezplačen dostop, pravico do vode, zraka in zemlje. Zemlja že dolgo ni več poceni, voda se tudi že vse dražje obračunava in je vse težje dostopna; le vprašanje časa je, kdaj se bodo tarife v duhu črnogorskih »eko vinjet«, kjer na državni meji turistom zaračunavajo dajatev za čist zrak in okolico, razširile po svetu.

ISKCON uči, da kar ješ, to si. S kom se družiš, tak si; če se družiš z vranami, postaneš vrana, če pa plavaš z labodi, kmalu postaneš takšen. Vse to preverjeno drži, saj sem oboje izkusil na lastni koži. Naše medije preplavljajo nesmisli v stilu: »Mislim, torej sem; jem, torej sem; tečem, torej sem,« in podobni slogani ... Smo res padli na najnižji nivo zavedanja? Uporabimo inteligenco in osmislimo to človeško obliko življenja ter prenehajmo z neumnostmi in začnimo sodelovati in ne tekmovati ter zapravljati dragoceno obliko človeškega življenja. Prenehajmo biti usmiljeni do kriminalcev, saj smo tako okrutni do vsega ostalega prebivalstva.

ISKCON se od ostalih gibanj razlikuje tudi po specifični nematerialistični mentaliteti, v krščanstvu bi najbližjo podobnost našli pri gibanju asketskih frančiščkanov. Mnogi zmotno mislijo, da vajšnave zavračajo uporabo tehnologije, kar pa ni točno; vse se da bodisi uporabiti bodisi zlorabiti, pripadniki Hare Krišna skušajo vse povezati in uporabiti v predanem služenju Gospodu.

Upam, da vajšnave dobijo mesto mediatorjev pri verskih konfliktih, saj po proučitvi večih religijskih gibanj vajšnave najbolj tolerantno, miroljubno in usmiljeno sprejemajo druge. Tako verjamem, da lahko s svojim znanjem, delovanjem in lastnim primerom mnogo pripomorejo k miru na svetu.

ISKCON je prevzel odgovorno nalogo osveščanja in vodenja prebivalstva brez prave podpore vladnih in nevladnih entitet; položaj ISKCON-a se z vse večjim članstvom, prizadevnostjo in velikimi naporji zavoljo videnosti v svetu boljša. Počasi se napoveduje Prabhupadova prerokba, da se bo Sveto ime pelo v vsaki vasi, saj ga je slišati že celo po šolah, vrtcih in trgatvah na Dolenjskem in drugod. ISKCON članom in širši skupnosti dostavlja visoko znanje, katerega pa mnogi pod vplivom slabega stanja zavesti,

družbenih predsodkov in dolgoletnih uničujočih navad in razvad ne morejo doumeti in sprejeti ter ga vnesti v življenje.

ISKCON je glede na svojo maloštevilčnost zelo prepoznaven in viden v svetu, njegova šibkost in pomanjkljivost je dosedanje pomanjkanje prizadevanj za pridobitev mednarodnega pravnega statusa, priznanega v OZN in EU, za kar pa bodo po besedah njihovih predstavnikov poskrbeli v naslednjih letih. Za članstvo v OZN bo ISKCON po besedah Mahaprabhu dasa zaprosil naslednje leto, leta 2014. Naloga tudi dokazuje, da je ISKCON pomemben dejavnik mednarodnih odnosov, ki sodeluje z vsemi naštetimi tipi subjektov, opisanih v nalogi. Nikakor ga ne smemo uvrščati zgolj med religijska gibanja, saj ponuja celoten spekter znanj, ki daleč presegajo togo definicijo religijskega gibanja. Vajšnavska literatura ponuja odgovore na vsa vprašanja, ISKCON v prvi vrsti, tako tudi po besedah ustanovitelja, velja za znanstveno in filozofsko gibanje, ki ljudi uči smisla življenja in predstavlja krasen zgled vsej družbi.

Veliki duhovni učitelj je rekel, da bi ogromno svetovno revolucijo pomenilo že, če bi zgolj 5 % ljudi postalo zavestnih Krišne in začelo živeti po moralnih pravilih regulativnih načel; moj učitelj pravi: »Najprej zacveti en zvonček, kmalu pa je vse belo ... « Glas o čistem delovanju se hitro širi, tako verjamem, da ostaja upanje za tiste, ki se želijo spremeniti. Vsi bi tako radi spremenili svet, nihče pa ne pomisli in ugotovi, da je treba začeti pri sebi. Že Tolstoj je rekel, da človek raje propade, kot da bi spremenil svoje razvade. Prabhupada je učil s primerom, njegovo delo pa nadaljujejo številni duhovni učitelji v ISKCON-u. Vse velike duše, z redkimi izjemami, so bile za časa svojih življenj zasmehovane in omalovaževane. Podobno je bilo z Jezusom Kristusom. Mnogi pa so v naslednjih stoletjih dobili ustrezno mesto v šolskih učbenikih in srcih ljudi. Srčno verjamem, da bo tako tudi s Šrilo Prabhupado in ostalimi *acaryami*, ki v okviru ISKCON-a osveščajo posameznike in vse življenje služijo Bogu, katerega vajšnave kličejo po enem izmed njegovih mnogoterih imen Krišna, tako da se odpovedujejo in žrtvujejo za pomoč vsem ubogim, nevednim in zaslepljenim, pri svojem delu pa ne delajo nobenih razlik, niti za svoj doprinos ne prejemaajo plačila. »Samospoznani modrec vidi Vsevišnjega Gospoda v podobi Nadduše v srcu vseh živih bitij. Zato na vse, kljub njihovim zunanjim razlikam, gleda z enakimi očmi« (Šri Isopanišad).

7 LITERATURA

1. *Akshya Patra Foundation*. Dostopno prek: <http://www.akshyapatra.org> (5. september 2013).
2. *Annamrita*. Dostopno prek: <http://www.annamrita.org> (5. september 2013).
3. Appasamy, Aiyadurai Jesudasen. 1927. *Christianity as Bhakti Marga; A Study in the Mysticism of the Johannine Writings*. London: Macmillan.
4. Baird, Robert. 1988. *ISKCON and the Struggle for Legitimation*. Dostopno prek: <https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:1m2206&datastreamId=POST-PEER-REVIEW-PUBLISHERS-DOCUMENT.PDF> (23. september 2013).
5. Barro, R. J. in R. M. McCleary. 2006. *Which Countries have State Religions?* Chicago: University of Chicago.
6. Beales, A.C.F. 1931. *The history of peace, a short account of the organised movements for international peace*. London: G. Bell & Sons Ltd.
7. Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
8. Beyer, Peter. 1998. The Religious System of Global Society: A Sociological Look at Contemporary Religion and Religions. *Numen* 45 (1). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3270332>. (23. september 2013).
9. Beyond quiescence. 2010. *Reflections of a Yogi – articles quoting Swami Krsnapada*. Dostopno prek: <https://sites.google.com/site/entrancerquipu/home/6-02-bhakti-tir> (12. september 2013).
10. *Bhaktivedanta book trust*. Dostopno prek: <http://www.bbt.info> (13. september 2013).
11. *Bhaktivedanta college*. Dostopno prek: <http://bhaktivedantacollege.com> (25. september 2013).
12. *Bhaktivedanta Manor*. Dostopno prek: <http://www.bhaktivedantamanor.co.uk/> (26. avgust 2013).
13. Bloch, Brian. 2009. Creating a faith based management system. *Harvard negotiation law review*, 22. julij. Dostopno prek: <http://www.hnlr.org/wp-content/uploads/2009/09/249-270.pdf> (23. september 2013).

14. Borelli, John. 1999. The value of a statement of purpose. *ISKCON communications journal* 7 (2). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/7_2/72borelli.html (3. september 2013).
15. Braybrooke, Marcus. 1998. *The Interfaith Movement in the 20th Century*. Ada: Co-Nexus Press and Braybrooke Press.
16. *Britannica book of the year*. Chicago: Encyclopedia Britannica Inc.
17. Bromley, David in Shinn, Larry. 1989. *Krishna consciousness in the West*. Cranbury: Associated University presses.
18. BtSwami.com. 2013. *HH Bhakti Tirtha Swami*. Dostopno prek: <http://btswami.com/about/> (12. september 2013).
19. Buzan, Barry in Richard Little. 2001. Why International Relations has Failed as an Intellectual Project and What to do About it. *Millennium - Journal of International Studies* 30 (1): 19–39.
20. Caran Dasa, Jaya Govinda. 2008. ISKCON Mayapur welcomes young pilgrims of peace. *ISKCON news*, 29. november. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-mayapur-welcomes-young-pilgrims-of-peace,852/> (3. september 2013).
21. *Centro studi Bhaktivedanta*. Dostopno prek: <http://www.c-s-b.org> (3. september 2013).
22. Chaudhuri, Sovon. 2013. Queen Elizabeth II, Obama And Pranab Would Inaugurate World's Largest Planetarium At ISKCON Mayapur: Ford. *The news from India*, 27. februar. Dostopno prek: <http://newsfromnadia.com/index.php/news-reader/items/queen-elizabeth-ii-obama-and-pranab-would-inaugurate-worlds-largest-planetarium-at-iskcon-mayapur-ford.html> (3. september 2013).
23. Cliffs notes. 2013. *Sociological theories of religion*. Dostopno prek: <http://www.cliffsnotes.com/sciences/sociology/religion/sociological-theories-of-religion> (10. oktober 2013).
24. Cole, Richard in Graham Dwyer. 2007. *The Hare Krishna Movement: Forty Years of Chant and Change*. London: I. B. Tauris.
25. Council of the District of Columbia. 2006. »ACR 16-1 83, His Holiness Bhakti Tirtha Swami Krishnapada Ceremonial Recognition Resolution of 2006«. *District of Columbia Register* 53 (9): 1502–1503.

26. Cracknell, Kenneth. 1996. The Four Principles of Interfaith Dialogue and the Future Of Religion. *ISKCON communications journal* 4 (1). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/4_1/cracknell.html (20. avgust 2013).
27. --- 2000. ISKCON and interfaith dialogue. *ISKCON Communications Journal* 8 (1). Dostopno prek http://content.iskcon.org/icj/8_1/cracknel.html (21. avgust 2013).
28. Črnič, Aleš. 2005. Primerjava religijskih praks pripadnikov gibanja Hare Krišna in katolikov. *Teorija in praksa* 42 (4–6): 674 – 690.
29. *Daijiworld*. 2009. London: World Happiness Survey - Bangladesh is Happiest Nation in World! 12. marec. Dostopno prek: http://www.daijiworld.com/news/news_disp.asp?n_id=57709 (8. september 2013).
30. Danka, Krisztina. 2010. ISKCON's Eco-Valley at the Copenhagen Climate Summit. *ISKCON news*, 16. januar. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcons-eco-valley-project-at-the-copenhagen-climate-summit,1605/> (7. september 2013).
31. Das, Jagadananda. 2009. *Women saints in Gaudiya vaishnavism*. Dostopno prek: http://www.gaudiya.com/pdf/Women_Saints_in_Gaudiya_Vaishnavism.pdf (3. september 2013).
32. Dasa Anuttama. 2007. ISKCON joins religious conference in Macedonia. *ISKCON news*, 6. november. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-joins-religious-conference-in-macedonia,277/> (3. september 2013).
33. --- 2012. ISKCON joins call for Indian government to clean up Yamuna rover. *ISKCON news*, 10. avgust. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-joins-call-for-indian-government-to-clean-up-yamuna-iver%2C3429/#.UeK2e21rLGE> (14. julij 2013).
34. Dasa, Hayagriva. 1986. *The Hare Krishna explosion*. New Vrindavan: New Vrindavan's Palace Press.
35. Dasa, Mahaprabhu. 2013. *Intervju z avtorjem*. Sevnica, 24. september.
36. Dasa, Satyaraja. 2008. Checkmate: ISKCON's Victory in Russia. *Back to Godhead*, 1. marec. Dostopno prek: <http://btg.krishna.com/checkmate-iskcons-victory-russia> (26. avgust 2013).
37. Dasa, Shaunaka Rsi. 1999. ISKCON in Relation to People of Faith in God. *ISKCON Communications journal* 7 (1). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/7_1/71srd.html (3. september 2013).

38. Dasa, Sri Radharamana. 2013. Bhaktivedanta Manor Honoured at House of Lords with HH Radhanath Swami. *Dandavats*, 7. maj. Dostopno prek: <http://www.dandavats.com/?p=11512#more-11512> (26. avgust 2013).
39. Dasi, Krishna Lila. 2010. European Commission and religion: fighting poverty together. *ISKCON news*, 24. julij. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/european-commission-and-religions-fighting-poverty-together,2071/> (23. avgust 2013).
40. --- 2013. Dialogue of Cultures: Hungarians, Romas and Hare Krishnas in Somogyvamos. *ISKCON news*, 23. avgust. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/dialogue-of-cultures-hungarians-romas-and-hare-krishnas-in-somogyvamos,4024/> (26. avgust 2013).
41. Dickey, Mary. 2010. Odyssey networks welcomes first non-abrahamic faiths to membership. *ISKCON news*, 30. oktober.. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/odyssey-networks-welcomes-first-non-abrahamic-faiths-to-membership,2276/> (3. september 2013).
42. *Die Dharma – Ethik partei*. Dostopno prek: <http://www.ethikpartei.ch/> (2. oktober 2013).
43. Dolenc, Anita. 2007. *Religijski tokovi sodobne družbe: primer Mednarodne skupnosti za zavest Krišne*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
44. D'Souza, Jerome. 1930. The Ball and the Cross. *Catholic World* 130: 596–599.
45. Ekachakra, Dasa, 2008. Maha mantra inaugurates Buddhist annual ceremony. *ISKCON news*, 13. september. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/maha-mantra-inaugurates-buddhist-annual-ceremony,712/#.UegKE21rLGE> (18. julij 2013).
46. Fagan, Geraldine. 2005. Belarus: "Just Silence" Reply to UN Deadline. *News stories*, 26. november. Dostopno prek: http://www.harekrsna.com/sun/news/11-05/news_218.htm (26. avgust 2013).
47. *Food for Life Global*. Dostopno prek: <http://www.ffl.org> (14. julij 2013).
48. Fox, Jonathan in Shmuel Sandler. 2004. *Bringing Religion into International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.
49. Fox, Jonathan. 2006. The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality. *Religion and international relations*.

- Dostopno prek: http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/4_2006_Fox.pdf (23. september 2013).
50. *Gaudiya.com*. Dostopno prek: <http://www.gaudiya.com> (27. julij 2013).
51. *Gaudiyahistory*. Dostopno prek: <http://gaudiyahistory.com> (3. september 2013).
52. Gelberg, Steven J. 1986. *The Catholic Church and the Hare Krishna Movement: An Invitation to Dialogue*. *ISKCON Review* 2: 1–63.
53. Generalna skupščina. 2010. *Resolucija generalne skupščine A/65/PV.34*. Dostopno prek: <http://worldinterfaithharmonyweek.com/> (10. september 2013).
54. Geocities. 2001. *Religion without Philosophy Quotes from the teachings of Bhaktivedanta Swami*. Dostopno prek: <http://www.geocities.com/suci123/bhakti/a2/religion1.htm> (10. september 2013).
55. Giddens, Anthony. 1997. *Sociologija*. Cambridge: Polity press.
56. Gill, Anthony. 1998. *Rendering Unto Caesar: The Catholic Church and the State in Latin America*. Chicago: University of Chicago Press.
57. Gopal Das, Madan. 2006. WVA Representative Meets Slovenian President. *Vaishnava internet news agency*, 10. september. Dostopno prek: <http://www.vina.cc/news/index.php/WVA/WVA-Representative-Meets-Slovenian-President.html?nbsp;=0> (22. avgust 2013).
58. Goswami Maharaj, Srila Bhakti Saranga. 2013. *Gaudiya Vaishnava Theology*. Dostopno prek: <http://www.purebhakti.com/mission/bhakti-is-love-mainmenu-75/817-gaudiya-vaishnava-theology.html> (3. september 2013).
59. Goswami, Mukunda. 2009. ISKCON's global reputation. *ISKCON news*, 16. maj. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcons-global-reputation,1227/> (3. september 2013).
60. Goswami, Satsvarupa dasa. 1985. *Readings in vedic literature*. Los Angeles: The Bhaktivedanta Book Trust.
61. --- 1994. *Prabhupada*. London: The Bhaktivedanta Book Trust.
62. Govinda, Swami. 2007. Kazakh government demolishes hindu homes, persecution of Hindu minority continues despite international outcry, condemnation. *ISKCON communications journal*, 15. junij. Dostopno prek: <http://www.dandavats.com/?p=3723> (23. avgust 2013).
63. Griffiths, Bede. 1984. *Christ in India*. Toronto: Templegate.
64. Groff, Linda. 2007. Insights on the evolution of religions and interreligious dialogue: past, present and future. *The Rose+Croix Journal* 4. Dostopno prek:

- http://www.rosecroixjournal.org/issues/2007/articles/vol4_21_44_groff.pdf (24. september 2013).
65. Gupta, Ravi M. 2005. Walking a Theological Tightrope: Controversies of Sampradayain Eighteenth Century Caitanya Vaisnavism. *ISKCON communications journal* 11. Dostopno prek: <http://content.iskcon.org/icj/11/04-gupta.html> (26. julij 2013).
66. --- 2007. *Caitanya Vaisnava Vedanta of Jiva Gosvami's Caturstuti tika*. New York: Routledge.
67. Haas, Simon. 2009. The Analysis of Norms in Statements on Interfaith Relations. *ISKCON studies Journal* 1. Dostopno prek: <http://isi.sdgaudio.org/journal/analysis-norms-statements-interfaith-relations> (3. september 2013).
68. Hadden, Jeffrey K. 1987. Toward Desacralizing Secularization Theory. *Social Forces* 65 (3).
69. Haigh, Martin. 2010. Education for a Sustainable Future: Strategies of the New Hindu Religious Movements. *Sustainability* 2 (11). Oxford: Department of Anthropology and Geography, Oxford Brookes University.
70. Hamilton, Malcolm. 1995. *Sociology of Religion*. New York: Routledge.
71. Hinsley, F. H. 1963. *Power and the pursuit of Peace: theory and practice in the history of relations between states*. Cambridge: Cambridge University Press.
72. Hummel, Reinhart. 1999. 30 Years of ISKCON in Germany Vaisnava Academy Conference Cologne. *ISKCON Communications journal* 7 (1). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/7_1/71hummel.html (20. avgust 2013).
73. Institute of international social development. 2001. *Report of Institute of international social development for the period April 2000 to March 2001*. Dostopno prek: <http://www.iisd-ngo.org/attachments/File/REPORT00-01.pdf> (3. september 2013).
74. --- 2006. *Activity report of Institute of international social development for the period 2000 – 2006*. Dostopno prek: http://www.iisdngo.org/attachments/File/New_York_Activity_-_2000-2006.pdf (3. september 2013).
75. *Interfaithcenter of new York*. Dostopno prek: <http://interfaithcenter.org/> (3. september 2013).
76. International vegetarian union. *Pythagoras (?580-?500 BC)*. Dostopno prek: http://www.ivu.org/history/greece_rome/pythagoras.html (23. september 2013).

77. *ISKCON Resolve*. Dostopno prek: <http://iskconresolve.org/index.php> (14. julij 2013).
78. *ISKCON centers*. Dostopno prek: <http://www.iskconcenters.com/> (23. avgust 2013).
79. *ISKCON food relief foundation*. Dostopno prek: http://delhimdm.com/iskcon_frf.php (14. julij 2013).
80. *ISKCON Governing Body Commission*. Dostopno prek: <http://gbc.iskcon.org/> (26. avgust 2013).
81. *ISKCON ministry of educational development*. Dostopno prek: <http://iskconeducation.org/category/education/home-schooling/> (3. september 2013).
82. ISKCON news. 2008a. *Bhakti Caru Swami addresses Mumbai tragedy at UN*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/bhakti-charu-swami-addresses-mumbai-tragedy-at-un,886/> (5. september 2013).
83. --- 2008b. *New Congo community grows own food, saves millions*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/new-congo-community-grows-own-food-saves-millions,467/> (7. september 2013).
84. --- 2008c. *Bhakti Caru addresses UN group in New York*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/bhakti-caru-swami-addresses-un-group-in-new-york,853/> (5. september 2013).
85. --- 2008č. *ISKCON scholar greets Pope on behalf of US scholars*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-scholar-greets-pope-on-behalf-of-us-hindus,503/> (3. september 2013).
86. --- 2012. *Encountering God – Hindu & Christian Perspectives on Going Deeper Into Spiritual Experience*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/encountering-god-hindu-christian-perspectives-on-going-deeper-into-spiritual-experience%2C3250/> (10. september 2013).
87. --- 2013a. *ISKCON participates at interfaith community and police retreat in New York*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-participates-in-interfaith-community-and-police-retreat-in-new-york,3954/> (5. september 2013).
88. --- 2013b. *Hindu religious organizations in Spain hold their first national meeting*. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/hindu-religious-organizations-in-spain-hold-their-first-national-meeting,3925/> (3. september 2013).

89. ISKCON truth. 2013. *Dalai Lama visits ISKCON Bangalore on the eve of his birthday*. Dostopno prek: <http://www.iskcontruth.com/2013/07/dalai-lama-visits-iskcon-bangalore-on.html> (17. julij 2013).
90. *Iskconcommunications*. Dostopno prek: <http://iskconcommunications.wordpress.com/about/> (3. september 2013).
91. Iskconirm. 2007. *Iskcon and government schools*. Dostopno prek: http://www.iskconirm.com/docs/webpages/iskcon_and_government_schools.htm (3. september 2013).
92. Khan, Razib. 2012. *Tulsi Gabbard is more Hindu than thou*. Dostopno prek: <http://www.brownpundits.com/2012/11/11/tulsi-gabbard-is-more-hindu-than-thou/> (2. oktober 2013).
93. Kenny, J. Frank. 1982. *"Dharma' and 'Tolerance' in Krishna Consciousness"*, *Proceedings of the 1982 Southwest Conference on Asian Studies*: 82–88.
94. --- 1990. Is Dialogue with ISKCON Possible? *Jeevadhara* 20 (1990): 406–11.
95. Kerševan, Marko in Sergej Flere. 1995. *Religija in (sodobna) družba, Uvod v sociologijo religije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
96. Kirs, Gyorgy. 2013. Pillars of sustainability seminar in Krishna valley, Hungary. *ISKCON news*, 12. januar. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/pillars-of-sustainability-seminar-in-krishna-valley-hungary,3667/> (3. september 2013).
97. Knapp, Stephen. 2013. *Hinduism Predates Christianity: The Archeological Proof*. Dostopno prek: http://www.stephen-knapp.com/hinduism_predates_christianity.htm (3. september 2013).
98. Kraemer, Hendrik. 1938. *The Christian Message in a Non-Christian World*. London: Edinburgh House Press.
99. *Krishna Avanti primary school*. Dostopno prek: <http://www.avanti.org.uk/> (26. avgust 2013).
100. *Krishna.com*. Dostopno prek: <http://www.krishna.com/> (27. julij 2013).
101. Krishna1008.blogspot.com. 2012. *Numbers of ISKCON followers*. Dostopno prek: <http://krishna1008.blogspot.com/2012/01/numbers-of-iskcon-followers.html> (10. september 2013).
102. Krsna Dasa, Tamal. 2012. ISKCON Philadelphia participates in interfaith event. *Dandavats*, 7. maj. Dostopno prek: <http://www.dandavats.com/?p=10512> (26. julij 2013).

103. Kubalkova, Vendulka. 2000. Towards an international political theology. *Millennium* 29 (3): 682–683.
104. Lalita Dasi, Sri. 2013. Iskcon Communications Seminar, Italy 2013 – Villa Vrindavana, Florence, Italy. *Dandavats*, 28. avgust. Dostopno prek: <http://m.dandavats.com/?p=1071> (25. september 2013).
105. Larsson, Bob. 1982. *Larson's Book of Cults*. Wheaton: Tyndale.
106. Lavrenčič, Amina. 2008. *Sociologija* 3. letnik. Dostopno prek: <http://www.lung.si/gradiva/SOCIOLOGIJA.pdf> (3. september 2013).
107. Likar, Damjan. 2013. Ni neozdravljivih bolezni, so samo nepopravljivi ljudje. *Slovenske novice*, 27. avgust. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/lifestyle/zdravje/ni-neozdravljivih-bolezni-so-samo-nepopravljivi-ljudje> (7. september 2013).
108. Lila Dasi, Krishna. 2013. The Name of God: A Vaishnava-Christian Dialogue. *ISKCON news*, 24. maj. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/the-name-of-god-a-vaishnava-christian-dialogue,3882/> (13. avgust 2013).
109. Loriaux, Michael. 1992. The realists and St Augustine: Skepticism, psychology and moral action in international relations. *International Studies Quarterly* 36: 401–420.
110. Macedonia-online.com. 2013. *Third world conference on dialogue among religions and civilizations kicks off in Skopje*. Dostopno prek: <http://www.macedonia-online.com/3-world-conference-on-dialogue-among-religions-and-civilizations-kicks-off-in-skopje> (3. september 2013).
111. MacIntyre, Alasdair. 1993. *Kratka zgodovina etike*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
112. Marchand, Roger. 1978. Hare Krishna: Strangers in a Strange Land. *Liguorian* 8: 34–39.
113. McNichol, Nichol. 1915. *Indian Theism from the Vedic to the Muhammadan Period*. Oxford: Oxford University Press.
114. Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi*. Ljubljana: DZS.
115. News stories. 2013. *Moscow ISKCON Temple now Ordered Closed by Court Order*. Dostopno prek: <http://www.harekrsna.com/sun/news/07-13/news4921.htm> (26. avgust 2013).
116. Niebuhr, Reinhold. 1932. *Moral Man and Immoral Society*. New York: Charles Scribner's sons.

117. Oneiskcon.com. 2013. *Hindu – Sindhu, by His Divine Grace A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada*. Dostopno prek: <http://www.oneiskcon.com/hindu-sindhu/> (26. julij 2013).
118. Pandit Dasa, Gadadhara. 2012. The 33 million Gods of Hinduism. *Huffington post*, 8. junij. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/gadadhara-pandit-dasa/the-33-million-demigods-o_b_1737207.html (24. september 2013).
119. Parampara Dasa. 2012. Four vaishnava sampradayas, four vaishnava acaryas. *Dandavats*, 14. april. Dostopno prek: <http://www.dandavats.com/?p=10470> (11. september 2013).
120. Parlament svetovnih religij. 2008. *State of the Interreligious Movement Report, A Council for a Parliament of the World's Religions Publication*. Dostopno prek: http://www.parliamentofreligions.org/_includes/FCKcontent/File/State_of_the_Interreligious_Movement_Report_June_2008.pdf (24. september 2013).
121. *Patheos*. Dostopno prek: <http://www.patheos.com/> (4. september 2013).
122. Pavlič, Jana. 2004. *Evropska Unija – subjekt mednarodnih odnosov ali nekaj več?* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
123. Penn, Lee. 2004. *False down*. New York: Sophia Perennis Hillsdale.
124. Petersen, Marie Juul. 2010. International Religious NGOs at The United Nations: A Study of a Group of Religious Organizations. *The journal of humanitarian assistance*, 17. november. Dostopno prek: <http://sites.tufts.edu/jha/archives/847> (26. september 2013).
125. Pewforum.org. 2012. *The global religious landscape*. Dostopno prek: <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-hindu/> (10. september 2013).
126. Povhe, Tadeja. 2007. *Krščanstvo in Hare Krišna*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
127. Prabhupada news. 2010. *A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada on ISLAM – Islam is also Vaishnavism*. Dostopno prek: <http://www.prabhupadanugas.eu/?p=14540> (25. avgust 2013).
128. Prabhupada, Bhaktivedanta Swami. 1968. *Srila Prabhupada lecture 11 – 18 – 68, Los Angeles*. Dostopno prek: <http://www.harekrsna.com/philosophy/bmgs/goswamis/goswamis.htm> (3. september 2013).

129. --- 1970a. *Personal communication, letter to Hamsadutta*. Dostopno prek: <http://www.theharekrishnamovement.com/letters-by-srila-prabhupada> (10. september 2013).
130. --- 1970b. *Letters: Los Angeles 14 January*. Dostopno prek: <http://www.prabhupadanugas.eu/?p=9615> (3. september 2013).
131. --- 1972. *Letter to: Satsvarupa*. Dostopno prek: http://prabhupadabooks.com/letters/los_angeles/july/01/1972/satsvarupa (10. september 2013).
132. --- 1990. *Caitanya Caritamrita, Madhya Lila*. Los Angeles: Bhaktivedanta Book Trust.
133. --- 1995. *Śrīmad Bhagavatam*. Ljubljana: Skupnost za zavest Krišne.
134. --- 1998. *Bhagavad gita, kakršna je*. Korsnas: Bhaktivedanta Book Trust.
135. --- 2011. *Śrī Isopaniṣad*. Ljubljana: Skupnost za zavest Krišne.
136. *Prabhupadabooks.com*. 2013. Dostopno prek: <http://prabhupadabooks.com> (21. december 2013).
137. Radyushin, Vladimir. 2011. India asks Russia to drop the case against Gita translation. *The Hindu*, 20. december. Dostopno prek: <http://www.thehindu.com/news/international/article2731900.ece> (3. september 2013).
138. Religionfacts. 2013. *What is Religion? Definitions and Quotes*. Dostopno prek: <http://www.religionfacts.com/religion/quotes.htm> (10. september 2013).
139. Robbins, Thomas. 2001. Introduction: Alternative Religions, the State, and the Globe. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 4 (2). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/10.1525/nr.2001.4.2.172> (23. september 2013).
140. Rocana, Dasa. 2003. *Sampradaya acarya*. Dostopno prek: http://www.harekrsna.com/philosophy/vada/writings/sampradaya_acarya.htm (25. september 2013).
141. Rose, Kenneth. 1996. Has ISKCON Anything to Offer Christianity Theologically? *ISKCON communications journal* 4 (2). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/4_2/4_2theo.html (12. avgust 2013).
142. Rsi Dasa, Shaunaka. 1999. ISKCON in relation to people of faith in God. *ISKCON communications journal* 7 (1). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/7_1/71srd.html (3. september 2013).

143. Rudin, Marcia R. 1978. The New Religious Cults and the Jewish Community. *Religious Education* 73: 350–60.
144. Russia&India report. 2013. *Moscow may lose its sole Hare Krishna temple*. Dostopno prek: http://indrus.in/news/2013/07/30/moscow_may_lose_its_sole_hare_krishna_temple_27771.html (26. avgust 2013).
145. Scott, Appleby R. 1994. Religious Fundamentalisms and Global Conflict. *Foreign Policy Association Headlines* 301 (7).
146. Selengut, Charles. 1996. Charisma and Religious Innovation: Prabhupada and the Founding of ISKCON. *ISKCON Communications Journal* 4 (2). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/4_2/4_2charisma.html (3. september 2013).
147. Sherreitt, Kumari Kunti. 2012. ISKCON invited for EU commission president meeting. *ISKCON news*, 19. julij. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-invited-for-eu-commission-president-meeting,3398/> (25. september 2013).
148. Shinn, Larry. 1994. The Maturation of the Hare Krishnas in America. *ISKCON Communications Journal* 2 (1). Dostopno prek: http://content.iskcon.org/icj/2_1/shinn.html (3. september 2013).
149. Shuriye, Abdi O. 2011. Failed assumptions of some social scientists on the role of religion in international relations. *International journal of humanities and social science* 1 (3). Dostopno prek: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_1_No_3;_March_2011/3.pdf (11. avgust 2013).
150. Skupnost za zavest Krišne. 2008a. *Tri vezujoče sile materije – gune*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?Article=12&S=1> (17. julij 2013).
151. --- 2008b. *Čajtanja Mahaprabhu*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?S=1&Article=40> (11. september 2013).
152. --- 2008c. *Bhakti joga*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?S=1&Article=13> (25. september 2013).
153. --- 2008d. *Duhovni učitelj – Šrila Prabhupada*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?S=1&Article=22> (25. september 2013).
154. --- 2009. *Znanost in religija*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/index.php?S=1&Article=300> (10. september 2013).

155. Slaughter, Anne Marie. 2011. *International relations, principal theories*. Dostopno prek: http://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf (7. 10. 2013).
156. Smullen, Madhava. 2010a. ISKCON member appointed chaplain at Oxford University. *ISKCON news*, 18. december. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-member-appointed-chaplain-to-oxford-university,2381/> (7. september 2013).
157. --- 2010b. UN Invites Hungary's Eco Valley Foundation to Attend COP16. *ISKCON news*, 9. oktober. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/un-invites-hungarys-eco-valley-foundation-to-attend-cop16,2233/> (3. september 2013).
158. --- 2010c. ISKCON Devotee Bids for Brussels to Host Parliament of World Religions, *ISKCON news*, 28. avgust. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-devotee-bids-for-brussels-to-host-parliament-of-world-religions,2146/> (12. avgust 2013).
159. --- 2012a. 15th Annual Vaishnava Christian Dialogue to be Held in Washington D.C. *ISKCON news*, 9. marec. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/15th-annual-vaishnava-christian-dialogue-to-be-held-in-washington-dc,3169/> (3. september 2013).
160. --- 2012b. ISKCON devotee elected to council of eco village network. *ISKCON news*, 26. oktober. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/iskcon-devotee-elected-to-council-of-eco-village-network,3553/> (5. september 2013).
161. --- 2012c. Vaishnava Congresswoman aims for servant leadership. *ISKCON news*, 16. november. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/vaishnava-congresswoman-tulsi-gabbard-aims-for-servant-leadership,3578/> (23. avgust 2013).
162. --- 2012č. Hindu leaders will meet with European parliament in Brussels. *ISKCON news*, 9. marec. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/hindu-leaders-will-meet-at-european-parliament-in-brussels,3170/> (26. avgust 2013).
163. --- 2013a. D.C devotees attend hindu – jewish evening of exploration. *ISKCON news*, 18. januar. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/dc-devotees-attend-jewish-hindu-evening-of-exploration,3682/> (4. september 2013).
164. --- 2013b. ISKCON Italy joins official government interfaith council in Florence. *ISKCON news*, 10. avgust 2013. Dostopno prek:

- <http://news.iskcon.org/iskcon-italy-joins-official-government-interfaith-council-in-florence,4011/> (5. september 2013).
165. Stapp, Henry P. 1994. *A report on Gaudiya vaishnava vedanta form of Vedic Ontology*. Berkeley: The Bhaktivedanta Institute.
166. Svarupa Dasa, Ravindra. 1976. UN Conference Welcomes Vedic Alternative. *Back to Godhead*, 1. september. Dostopno prek: <http://backtogodhead.in/iskcon-news-10/> (24. avgust 2013).
167. --- 1993. Religion and Religions. *ISKCON Communications Journal* 1 (1): 1–9.
168. *Sveto pismo stare in nove zaveze*. 1995. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
169. Swami, Bhakti Tirtha. 2000. *Spiritual Warrior III: Solace for the Heart in Difficult Times*. Largo: Hari Nama Press.
170. Škafar, Vinko. 1998. *Verstva, sekte in novodobna gibanja*. Celje: Mohorjeva družba.
171. Šušnjić, Đuro. 1988. *Religija, tom I i II*. Beograd: Čigoja štampa.
172. Thakur, Bhaktivinode. 1983. *Light of the Bhagavat*. Madras: Sri Gaudiya Math.
173. The Telegraph India. 2011. *ISKCON Food Relief Foundation is Working to Uplift the Society by Giving Healthy Future to India*. Dostopno prek: <http://www.telegraphindia.com/external/display.jsp?mode=details&id=27020> (3. september).
174. Turner, Brian S. 1991. *Religion and Social Theory*. London: Sage.
175. Turner, Ralph in Lewis Killian. 1972. *Collective Behavior*. New Jersey: Prentice-Hall.
176. Turšič, Vika. 2009. *Direktor Urada na srečanju s predstavniki Skupnosti za zavest Krišne*. Dostopno prek: <http://www.harekrisna.net/print.php?S=1&Article=366> (23. avgust 2013).
177. *United religions initiative*. Dostopno prek: <http://www.uri.org/> (3. september 2013).
178. Varfolomeyev, Maxim. 2008. Kazakh government offers devotees a garbage dump. *ISKCON news*, 22. junij. Dostopno prek: <http://news.iskcon.org/kazakh-government-offers-devotees-a-garbage-dump,562/> (26. avgust 2013).

179. Voglar, Dušan, ur. 2001. *Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
180. *Worldinterfaithharmonyweek*. Dostopno prek: <http://worldinterfaithharmonyweek.com/> (3. september 2013).

PRILOGA A: Intervju z Urošem Lebarjem, predstavnikom za komunikacije Mednarodne skupnosti za zavest Krišne v Sloveniji

1. Kam uvrščamo ISKCON?

ISKCON z vidika sociologije religije uvrščamo v hinduizem. Veliko vprašanje pri vsem tem je, kaj hinduizem sploh je. Hinduizem kot enovita religija ne obstaja. To so različne religije, ki obstajajo v Indiji, vse sicer sledijo Vedam, a so si medseboj zelo različne. ISKCON ima na nek način več podobnosti z monoteističnimi abrahamskimi religijami kot z določenimi strujami znotraj hinduizma. V duhovnem smislu ISKCON ne spada med hinduizem, ki je neke vrste posvetna religija, bolj se štejemo pod sanatana dharmo, kar pomeni večna religija duše. To je naša religija; s tem se mi poistovečamo, mi nismo indijska religija, Krišna ni indijski Bog, nismo niti hindujci, ampak smo sluge Krišne. Naša identifikacija je duhovna in ni povezana z neko Indijo; po drugi strani pa smo povezani s hinduizmom, karkoli to že je; odgovor je ja in ne.

2. Kakšen je odnos ISKCON-a in Gaudiya Math?

Gaudiya je naša bratska verska skupnost; učitelj ustanovitelja ISKCON-a Šrila Bhaktisiddhanta Sarasvati je ustanovil Gaudiya Math, ustanovitelj oz. reformator vajšnavizma Čajtanja Mahaprabhu je rekel takole: »Obstaja eno drevo, ki ima več vej«. Ena izmed teh vej je ISKCON, ena izmed teh vej je Gaudiya Math, ostale veje pa so ostale tradicije, ki priznavajo, da je Krišna Bog. Ne prilaščamo si pravice do duhovnega razodetja; dejstvo pa je, da je ISKCON najbolj razširjena vajšnavska verska skupnost. To so naši bratje.

3. Kako sodeluje ISKCON z OZN?

ISKCON je zelo decentralizirano organiziran, nismo še na nivoju organizacije, kot recimo Vatikan, ki ima svojo diplomacijo. Smo zelo lokalizirano organizirani, neprofesionalno; ne amatersko, ampak na bazi volonterskega dela. Za »high profile« aktivnosti nam zmanjkuje časa, denarja in ljudi. Ne pomeni pa to, da z OZN nimamo nič. Naša humanitarna organizacija Hrana za življenje,

tudi njena slovenska veja, je sodelovala z OZN v reševanju na Haitiju po katastrofi in drugod.

4. Sodelovanje ISKCON-a z ostalimi verskimi skupnostmi v Sloveniji?

Že več kot dvajset let se srečujemo na srečanjih urada, včasih se med seboj tudi obiščemo; načeloma so vse verske skupnosti zaposlene s svojimi projekti; dobro se razumemo med sabo in imamo zelo spoštljiv in prijateljski odnos kadarkoli se srečamo na verskih sprejemih, kot za novo leto na uradu ali pa ob kakšnih drugih prilikah. Odnosi verskih skupnosti med seboj so v Sloveniji zelo dobri.

5. Kako je sodelovanje ISKCON-a z lokalnimi oblastmi?

Pred dvema tednoma je bil tu ljubljanski župan in glavni v mestni občini za urbanizem; pomagajo nam obnoviti tempelj z nasveti in spremembami zakona. Sodelujemo tako z mestno občino in krajevno skupnostjo. Pogovarjali smo se z občino glede spremembe namembnosti prostorskega plana za prenovo templja; predstavili smo jim predlog, ki nam je všeč in ga podpirajo. Dobro sodelujemo.

6. Kakšno je mnenje ISKCON-a o demokraciji?

Demokracija je nujno zlo in je boljše od nerazsvetljene avtokracije in boljša od diktature. Demokracija je manj slabša od nerazsvetljene diktature ali avtokracije. Od teh dveh slabih stvari niti ene ne propagiramo; kot družbeni sistem nam je najbližje razsvetljena monarhija s poudarkom na razsvetljenem kot najboljšim možnim sistemom; tudi Črnič je prišel sam do tega zaključka, da je to dejansko najboljši sistem vladanja; demokracija je totalni kaos.

7. Kako bi izgledal t. i. duhovni komunizem v praksi?

Duhovni komunizem temelji na duhovnih ljudeh; število zakonov je veliko le zato, ker je ljudi treba s temi zakoni stalno držati v okvirih morale in etike. Kjer so ljudje moralni in etični, se lahko število zakonov drastično zmanjša. Pohlep, jeza in pohota ter slabe lastnosti ljudi se s tem kontrolirajo, da lahko družba sploh funkcionira. V družbi se mora posebej definirati nasilje in spolnost, ti dve stvari morata biti v javni sferi pod nadzorom, da lahko družba normalno funkcionira. Osnova za to so dobri, pošteni in moralni ljudje, da lahko družba deluje. Tedaj imaš lahko kakršenkoli sistem in je dovolj dober, če je le izpolnjen

ta pogoj. To je res dokaj idealistično, zadostuje pa že, če so vsaj vodje moralni in poštenu ljudje. Duhovni komunizem pomeni vedška kultura, kjer obstaja sveti, Boga boječi kralj, ki služi svoje podanike, oni pa služijo njega, vsi skupaj pa služijo Boga, Krišno. Zelo enostavno, a hkrati zelo težko. Naš cilj je, da ljudje postanejo duhovni in srečni. Cilj vse kulture je, da bi bili vsi ljudje srečni.

8. Ali ISKCON opravlja kakšno svetovalno delo organov političnega odločanja doma ali v tujini?

Na prvo žogo bi rekel da ISKCON takega svetovanja ne opravlja. Nobena od strank na oblasti ne doma ne v tujini ni vajšnavska. Naše načelo je, da se ne družiš s temi ljudmi na način, da jim daješ nasvete, ker jih le-ti ne bi upoštevali. Če daješ take nasvete, s tem prevzemaš del odgovornosti za to na svoja pleča, za neke na pol dobre rešitve, katere bi bili politiki sposobni in pripravljeni sprejeti, da bi še ostali na oblasti. Politiku daš lahko dober nasvet, on ga lahko celo upošteva, a čez tri, štiri leta ne bo ostal na oblasti, ker ljudje ne bi znali ceniti teh nasvetov. ISKCON je trenutno v tej fazi, da se v te reči ne vpleta in zapleta. To ne pomeni, da se naši učitelji ne srečujejo in pogovarjajo s politiki; tudi moj učitelj Radhanath Swami se je srečal npr. z Obamo; tovrstna srečanja so bolj na osebni ravni in ne na nivoju, ali napasti Sirijo ali ne; naš namen je spremeniti srca ljudi, ko bo to urejeno, bo vse zelo enostavno. Radhanath Swami ni politik, ob raznih priložnostih pa ga povabijo, kot recimo povabijo Dalai Lamo, da pove neko drugo perspektivo, kako reševati svetovne probleme, kjer poda duhovni aspekt. Zelo pogosta so takšna vabila. Metode ISKCON-a niso politične, ampak so duhovne.

9. Ali je Tulsi Gabbard, članica ameriškega kongresa, članica ISKCON-a ali jo uvrščamo splošneje med vajšnave?

Ona spada bolj med vajšnave, res pa je, da je njen oče Prabhupadov učenec. Ona je neke vrste predstavnik Hare Krišna v politiki, tam pa je velikokrat treba sprejemati kompromise. Demokratska stranka je za splav, Tulsi pa je skoraj zagotovo proti splavu. Vajšnavski politiki bodo vedno hodili bo konici noža in bodo vedno prisiljeni sklepati veliko kompromisov, za katere ne bodo čutili, da so najboljši, ampak konec koncev je to politika.

10. Na kakšen način ISKCON sodeluje s slovensko vlado?

V osnovi nimamo neposrednih stikov in projektov kot npr. katoliška cerkev, ki ima cel kup šol in take ali drugačne projekte, tega mi nimamo. Imamo seznam ljudi, katerim je v bolnicah dovoljeno skrbeti za umirajoče, če jih kdo pokliče; na tak način sodelujemo z vlado bolj v smislu civilne družbe, kjer z duhovnim vplivom vplivamo na ta narod; moj prijatelj je rekel, da 40 dni lahko zdržiš brez hrane, brez vode 7 dni, brez upanja pa niti en trenutek. Mi ljudem dajemo to upanje; to so reči, ki se ne dajo meriti v BDP-ju, so zelo pomembne in dragocene; da niti ne omenjam dobre karme, ki jo dobijo, ker pojemo Hare Krišna.

11. Ali ISKCON kako deluje tudi v okviru slovenskih izobraževalnih ustanov?

ISKCON v Sloveniji deluje na bazi prostovoljstva, drugje po svetu je to že bolje organizirano. V Angliji ima ISKCON celo tri ali štiri osnovne šole, položaj in delovanje variira od države do države. V Angliji gre za klasične osnovne šole, Britanci imajo običaj, da imajo različne verske skupnosti svoje šole, ki spadajo med klasične osnovne šole; v teh šolah ISKCON-a učence poučujejo vedsko, vajšnavsko tradicijo. Tu ne gre za klasične gurukule. Tudi priznanje Bhaktivedanta Collega je povezano s fakultetami v Angliji, diploma z Bhaktivedanta Collega šteje enako kot ostale diplome z ostalih državnih ali zasebnih fakultet.

12. Se vajšnavizem na kakšen način poučuje v šolah v Sloveniji?

Ko se je delal izbirni predmet verstvo in etika smo imeli sestanke na to temo in dali svoje predloge; tam je sodeloval tudi Kerševan, katerega se spominjam. Na tak način sodelujemo. Kurikulum je bil sprejet in je v teku; vse osnovne in druge šole, ki nas pokličejo, sprejmemo, jim pokažemo prostore in predstavimo vajšnavizem ter gibanje Hare Krišna. Šole nas kar redno obiskujejo, otroci pravijo, da je pri nas najbolje.

13. Kako ISKCON pripomore k mednarodnim odnosom?

Odvisno od posamezne države. Dostikrat indijska vlada (četudi je v jedru sekularna) pomaga našim verskim skupnostim v drugih državah; ta moment v Rusiji in še kje, kadar so lokalne skupnosti ne ravno nasilne, ampak dokaj

agresivne, indijska vlada pomaga ISKCON-u, saj od nje to zahtevajo volilci. Če to pripomore k dobrim odnosom med vpletenimi državami, ne vem, v osnovi pa mednarodni odnosi izvirajo iz odnosov med ljudmi; če imaš milijon ljudi v državi, ki so srečni, se bo to našlo na ostale države. Dokler ljudje sami v sebi niso mirni in niso mirni s svojimi sosedi niti na nivoju narodov, ne smemo pričakovati čudežev.

Na spodnjem nivoju se v ISKCON-u trudimo narediti vse, da bi ljudje imeli mirna srca, ko bo določena masa enkrat narasla, se bo vse to dosti bolj poznalo na širšem nivoju. Bhakti Tirtha Swami je v Afriki sprejel nekega kralja, predsednika, kateri ga je vprašal, kaj tako posebnega delate vi (ISKCON)? Bhakti Tirtha Swami mu je odgovoril: »Vem kakšne težave imate s plemeni, nasilje, rasizem, vem s kakšnim tipom težav se kot politik ukvarjaš. Poglej npr. tegale fanta; belec, ta drugi je Afričan, tretji je iz Anglije; skupaj živimo zadovoljno, vi pa se koljete med seboj samo zaradi barve kože ali pripadnosti plemenu ...⁸⁶« Kralja in vse ostale prisotne je Swamijev govor izjemno ganil, zelo dobro so ga razumeli.

14. Kakšno povezavo ima hipijevsko gibanje in Prabhupada?

Vsekakor je bila z duhovnega vidika gledano neke vrste idealna priložnost, da se po vojni duhovnost razširi, ko se se povečale tehnološke možnosti rešitve idej. Obstajala je cela vrsta inteligentnih mladih, ki niso bil zadovoljni s smerjo, ki jo je ponujala družba; iskali so alternativo, kar je bila z duhovnega vidika idealna prilika, da so ljudje v drugi kulturi sprejeli koncepte, ki so jim bili dotlej tuji (karma, reinkarnacija, joga ...) in jih vzeli za svoje.

Vse to je zelo dobro sovpadalo; iskanje novih idej, odpretost za nove ideje ... Mi temu rečemo Božji aranžma, da se je tako zgodilo. To so bili pionirski časi; tedaj je bil ISKCON pretežno meniško gibanje, sedaj je kongregacijsko in meniško, socialna struktura v Sloveniji je podobna strukturam ostalih verskih skupnosti, čemur morda ni bilo tako 15 let nazaj. Za duhovna gibanja ni nekih ovir. Edina ovira smo mi, če sledimo duhovni proces ali ne. Ali smo priklopljeni na duhovno energijo ali ne? Zelo enostavno. Sociološko gledano lahko najdemo

⁸⁶ Kratek, neverjeten govor Bhakti Tirtha Swamije je dostopen prek <http://www.youtube.com/watch?v=tdpOJpq3sQ0> (dostopno 14. september 2013).

mного zanimivih stvari; duhovno gledano pa je bil tedaj odličen čas, da se posadi seme, sedaj pa je čas, da ta semena začnejo rasti.

15. Kakšen je odnos ISKCON-a in EU?

Z EU je naša skupnost zelo aktivna; povezujemo razne hindujske skupine v skupino, ki bi bila sogovornik EU, naši predstavniki se srečujejo z vodilnimi predstavniki EU (Barrosom in ostalimi ...) Tudi z EU vse aktivneje sodelujemo.